

Didactica Pro...

REVISTA DE TEORIE ȘI PRACTICĂ EDUCAȚIONALĂ

educația în familie și activitățile extrascolare

prețul 10 lei

NR. 2 (12) - APRILIE 2002

Centrul de Dezvoltare a Tineretului din Republica Moldova

Centrul de Dezvoltare a Tineretului

Republica Moldova, Chișinău, MD-2001, str. Bulgară nr. 32
tel.: (3732) 270031, 274480, fax: (3732) 270507, e-mail: imoldovcanu@soros.md

Revistă de teorie și practică educațională
a Centrului Educațional
"PRO DIDACTICA"
Nr.2(12), 2002

Colegiul de redacție:

Silvia BARBAROV
Svetlana BELEAEVA
Nina BERNAZ
Viorica BOLOCAN
Olga COSOVAN
Nadia CRISTEA
Otilia DANDARA
Viorica GORAȘ-POSTICĂ
Liliana NICOLAESCU
Vlad PĂSLARU
Carolina PLATON
Igor POVAR
Nicolae PRODAN

Echipe redacționale:

Redactor-șef:
Nadia Cristea

Secretar general de redacție:
Victor Koroli

Redactor stilizator:
Mariana Vatamanu-Ciocanu

Redactori:
Dana Terzi
Dan Bogdea

Culegere și corectare:
Maria Balan

Tehnoredactare computerizată:
Marin Bălănuță

Design grafic și fotografii:
Nicolae Susanu

Prepress: Centrul Educațional PRO DIDACTICA
Tipar: Combinatul Poligrafic, Chișinău

Revista a fost realizată cu sprijinul Fundației
SOROS Moldova

Adresa redacției:
str. Armenească, 13, Chișinău 2012, Republica
Moldova
Tel.: 542976, 541994, 542556
Fax: 544199
E-Mail: didacticapro@cepd.soros.md
www.cepd.soros.md/DidacticaPro
www.proeducation.md

Nadia CRISTEA	
Argument	2
CURRICULUM VITAE	
Iulia MOLDOVAN	
Centrul de Dezvoltare a Tineretului din Republica Moldova	3
RUBICON MANAGERIAL	
Tudor COJOCARU	
Descentralizarea și cultura organizațională în învățământ	7
QUO VADIS?	
Cornelia CINCILEI	
„Școala poate deveni un loc unde învață toată lumea...”	9
Serghei LIȘENCO	
uo vadis	11
Dan BOGDEA	
Educația pentru familie	13
MASA ROTUNDĂ: Copilul – între părinți și profesori	19
Viorica PETCU	
Educația – artă ce trebuie mereu perfecționată	23
Ion MĂRGINEANU	
Educația: între societate și familie	2
Eugenia PARLICOV	
Unele probleme și perspective ale educației extrașcolare	27
Tatiana BOTEZATU, Leontina NISTREANU	
Centrul Județean de Creație a Copiilor <i>Universul</i>	29
M. RUMLEANSCHI, V. SEVOSTIANOV	
Centrul Orășenesc al Tinerilor Naturaliști din Chișinău	3
Centrul Tinerilor Naturaliști din Giurgiuiești	3
Olga GROZA	
Învățământul extrașcolar – probleme și soluții	31
EVENIMENTE CEPD	
Centrul Educațional PRO DIDACTICA. Programul Modernizarea Învățământului Preuniversitar”. Strategii de program 2 2-2 4	32
Valentina CHICU	
Învățarea prin Cooperare”	33
Viorica GORAȘ-POSTICĂ	
Două modele teoretice într-o strategie	36
CRONICA PEDAGOGICĂ	
Ion HANGANU	
Tezaur	37
EX CATHEDRA	
Larisa CUZNEȚOV	
Dimensiunea psihopedagogică a relațiilor adolescenți – părinți	4
Radu DANII	
Cadrul legal de protecție a copilului în Republica Moldova	44
DOCENDO DISCIMUS	
Silvia NICHIFOR	
Cum abordăm problemele ce țin de relațiile în familie	
Ala BĂLĂNUȚĂ	
Educarea copiilor din clasele primare în spiritul libertății și al responsabilității	4
Eliza DULAMĂ	
Excursiile școlare	8
DEZVOLTAREA GÎNDIRII CRITICE	
Tatiana CARTALEANU, Olga COSOVAN	
Atelierul de scriere: variațiuni	62
Ludmila URUSU	
Utilizarea tehnicilor LSDGC: rezolvarea în lanț	6
Veronica CREȚU	
Easy strategies for a successful ESL listening classroom	68
Ana GHILAȘ	
Evaluarea creativității	Coperta 3
SUMMARY	71
AUTORII NOȘTRI	72

Argument

Vorbind despre familie, mă gândesc la asocierea ei cu vasele comunicante: ceea ce primește aici copilul, se va reflecta pe parcursul întregii lui existențe, adică prin familie indivizii se întregesc cu societatea. Familia prin esența ei formează temelia societății, prin filierele ei multiple dirijează, organizează, dispunând de mecanismul-cheie (descendenții), orientează societatea.

Educația în familie este acel ansamblu de măsuri aplicate sistematic în vederea formării și dezvoltării însușirilor intelectuale, morale și fizice ale copilului care încep să se manifeste o dată cu conceperea lui; după naștere copilul este doar o carte în care urmează să se scrie cu speranță și mîgală un destin. „Scriitori” devin membrii familiei, mediul educogen familial, avînd influențe puternice asupra formării personalității și comportamentului copilului.

Dacă în familie s-a iubit mult, s-a tolerat, s-a înțeles, s-a protejat, nu doar s-a povestit de caritate, ci și s-a acționat în acest sens, s-a respectat femeia și senectutea, s-a cultivat atitudinea civică, copilul provenit dintr-o astfel de familie nu va fi altfel decît iubitor, politicos, înțeleghător. Mă tot întreb cum și cînd se va obișnui un tînăr să se ridice în picioare în prezența unei doamne, dacă el nu a văzut un asemenea gest, dacă nu au existat circumstanțe favorabile, dacă nimeni n-a pomenit niciodată de etică. Vom reuși oare să recuperăm lipsurile educației din copilărie, „celor șapte ani de acasă”, va veni momentul cînd vom acorda o adevărată importanță tuturor lucrurilor?

Să-l cităm pe M.Proust (*În căutarea timpului pierdut*), care ne oferă diverse exemple de meditație pe marginea acestui subiect: „Tata avea pentru genul meu de inteligență un dispreț, îndeajuns de corectat de un sentiment de iubire pentru ca, în mare, atitudinea lui asupra tot ceea ce făceam eu să fie de o indulgență oarbă...”.

Urmașii vor avea pe parcursul vieții aceleași valori și comportamente pe care le-au moștenit, le-au receptat în familie. Dacă n-a fost iubit și nu a fost obișnuit s-o facă, atunci cînd și unde le va învăța copilul pe toate acestea, cînd va însuși *Decalogul*?

Sînt sigură, scepticii îmi vor reproșa...

Cu toate că în atîtea familii educația s-a axat pe valorile general-umane, pe bunele maniere, totuși, există carențe în formarea copiilor. Probabil, undeva s-a produs o fisură sau poate lipsa de timp, o clipă de slăbiciune, o libertate exagerată sau invers „sugrumată”, prea puține, meditații, un început neîncurajat sau neverificat. Deși pare că s-a făcut tot posibilul, oricum, ceva important (care pentru moment poate să pară insignifiant) a fost neglijat. Și toate acestea se vor repercuta ulterior în relațiile cu cei din jur, în atitudini și comportament.

Nu este exclus și contrariul. Dacă copilul a avut noroc de cîteva momente favorabile, cu timpul el le fructifică, iar exemplele negative ce l-au dezamăgit, i-au creat necazuri, emoții neplăcute, pe parcursul vieții le repudiază.

Deși deseori credem că am făcut pentru copii totul, nu trebuie să uităm despre reflecție și spirit critic. Acestea ne vor ajuta să înțelegem că întotdeauna există loc pentru mai bine, că poate undeva s-a greșit, s-a produs un „scurtcircuit” în educație care, cu regret, deseori se amplifică și ia o turnură neașteptată. Este dificil să fii un părinte corect, bun, democrat, inteligent, deși îți dai seama că „preocuparea permanentă a părinților este de a-și ridica nivelul pregătirii culturale și profesionale pentru a putea fi model și pentru a sprijini copiii în dezvoltarea personalității lor” (I.Bontaș, *Pedagogie*). Cerințele socioeducaționale ale familiei implică și responsabilitatea pentru calitatea celui educat. „Nu trebuie numai să-ți sporești răsadul, ci să-ți faci superior! ...

Căsnicie: numesc astfel voința de a crea în doi o singură ființă, superioară celor ce au creat-o.” (F.Nietzsche, *Așa grăit-a Zarathustra*).

Și dacă ne pătrundem de responsabilitatea pentru educația copilului, ne dăm bine seama că fiecare părinte este un temerar.

Dificultățile cotidiene și obiectivele care ne sînt înaintate de dezvoltarea societății pune familia în situații complicate, uneori dezavantajoase. Deseori eforturile părinților nu corespund (nu sînt adecvate) cerințelor educației contemporane, de aceea statul este obligat să preia anumite funcții, contribuind la asigurarea instruirii, sănătății și protecției sociale a familiei.

În asemenea condiții ne lipsește un proiect de anvergură la nivel de stat pentru ocrotirea și susținerea familiei. Neavînd toate acestea, cu bună știință ne tăiem singuri „craca de sub picioare” sau ne periclăm ziua de mîine.

Și dacă temelia societății este *Familia*, de ce să nu o protejăm? De ce prin eforturi comune nu-i putem asigura continuitate și calitate? De ce nu mai ținem la începuturile noastre?

Iulia MOLDOVAN

Centrul de Dezvoltare a Tineretului din Republica Moldova

Centrul de Dezvoltare a Tineretului din Republica Moldova (CDT) este o organizație neguvernamentală, nonprofit, a cărei activitate este dedicată în exclusivitate instruirii și asistenței psihologice. CDT oferă servicii de training și asistență psihologică ONG-urilor, centrelor de creație a copiilor, cluburilor psihologice, managerilor școlari, caselor pentru copii și orfelinatelor etc.

Misiunea noastră

Consolidarea democrației prin sprijinirea și instruirea tinerilor (preadolescenților și adolescenților), prin promovarea colaborării instructiv-formative cu profesorii din instituțiile de învățământ preuniversitar.

Motivați de credința și speranța că procesul de învățământ nu se sfârșește niciodată, sîntem convinși că organizațiile care investesc în angajații săi și facilitează evoluția profesională sînt cele care vor supraviețui schimbărilor dinamice din zilele noastre. Una dintre condițiile de bază și cea mai sigură modalitate de a-i oferi instituției posibilitatea de a deveni mai eficientă este să-și dezvolte potențialul uman, individul fiind cea mai importantă resursă de creativitate și acțiune.

Echipa CDT

Echipa CDT este formată din pedagogi, psihologi, sociologi, medici care au o vastă experiență de lucru cu diverse categorii de oameni și care au implementat cele mai avansate programe destinate instruirii și formării profesionale continue.

Prin rețeaua națională de experți, CDT oferă training-uri de instruire, consultanță și asistență psihologică de

înalță calitate, adaptate condițiilor culturale și spirituale afit din perspectiva procesului cît și din cea a conținutului, utilizînd tehnici inovatoare și activități de învățare interactive.

Obiective

- Perfecționarea activității profesionale a cadrelor didactice printr-un program de training-uri pe diverse teme;
- Formarea rețelei de tineri voluntari în cadrul programelor *Conflictele și Comunicarea*, *Școala Tînarului Lider*, *Traficul cu ființe umane*, *Instruirea prin mandat*;
- Dezvoltarea de parteneriate între sectorul neguvernamental, cel privat și instituțiile publice.

Departamentul Educație pentru Sănătate: Conflictele și Comunicarea

Departamentul Educație pentru Sănătate: Conflictele și Comunicarea (coord. Melania Mihailov) și-a orientat activitatea în direcția ridicării culturii sanitare a tinerilor și modificării relațiilor interpersonale bazate pe soluționarea conflictelor. Cea mai eficientă metodă de propagare a cunoștințelor rămîne a fi implicarea tinerilor și adulților în seminarii, în cadrul cărora, prin procedee interactive de educare, participanții sînt pregătiți pentru a putea ține piept presiunii anturajului, pentru a fi responsabili de propriile acțiuni. În acest scop au fost desfășurate 20 de seminarii la orfelinatele din Căzânești, Cărpineni, Ivancea, Cinișeuți, Hîncești, Chișinău, Bălți, Ungheni, Strășeni.

Un impact deosebit în localitățile rurale l-au avut cele 18 seminarii pe probleme de educație sexuală proiectate pentru tineretul de la sat. Totodată, au fost organizate 10 training-uri, avînd ca subiect SIDA, în cadrul cărora tinerii au beneficiat de informații despre această afecțiune și despre comportamentul sexual adecvat; precum și campanii tematice *Pentru un mod sănătos de viață* (Nisporeni, Călărași, Ungheni, Leova, Cantemir, Cahul, Soroca, Dondușeni, Drochia, Rîșcani și Hîncești).

Programul *Odiseea Cugetului*

Odiseea Cugetului (director Nina Ambroci), destinat elevilor de toate vârstele, promovează gândirea divergentă și dezvoltă abilități de soluționare a problemelor. Scopul de bază este să-i încurajăm pe copii să gândească liber și creativ, să le oferim posibilitatea de a se convinge că procesul instructiv poate și trebuie să fie variat, interesant, original și (de ce nu?) – distractiv. Poate fi oare o altă cale mai bună de a motiva elevii să învețe continuu?

Odiseea Cugetului a demarat în anul 1978 în statul New Jersey, SUA, iar în Moldova a fost implementat în 1996. Prima Competiție Națională, avînd limba engleză drept limbă de comunicare, s-a desfășurat în anul 1998, într-unind 23 de echipe, iar cea din 2002 – 56 de echipe din toată țara. Echipele învingătoare participă anual la Festivalul European, experiența de a concura cu cei mai buni reprezentanți din lume fiind de o valoare incontestabilă.

Anul 2005 va fi semnificativ pentru Centrul de Dezvoltare a Tineretului și pentru republică, deoarece ni se acordă șansa de a găzdui Festivalul European *Odiseea Cugetului*.

La Festivalul European din Ungaria s-a propus de a forma o echipă internațională (cîte un elev din 5-7 țări). Moldova este reprezentată de Diana Casapu, eleva clasei a XII-a de la Liceul „M. Eminescu” din Cimișlia, deținătoarea premiului special OMER–2001 pentru muncă considerabilă în promovarea Programului.

Odiseea Cugetului valorifică toate resursele intelectuale ale copilului, îi oferă posibilitatea de a se manifesta atît în domeniile artei, literaturii, muzicii, cît și în cel al tehnicii. Concursul *Odiseea Cugetului* constă din două părți: proba de lungă durată și proba spontană. În cadrul probei de lungă durată un grup de elevi (5-7 la număr) lucrează împreună pentru a găsi soluții la diferite probleme. De exemplu, să elaboreze un vehicul care s-ar putea deplasa cu ajutorul vîntului ori un aparat pentru persoanele nevăzătoare etc. Compartimentul dramatic prevede montarea unui spectacol de 8 minute în baza unui eveniment istoric sau a unei opere literare bine cunoscute. Prezentarea spectacolului se face în fața auditoriului.

Cel mai important aspect al programului îl constituie

faptul că membrii echipei îndeplinesc totul singuri, antrenorul doar încurajîndu-i și ghidîndu-i. Conform regulamentului, echipele trebuie să lanseze idei proprii, fiind responsabile de toate aspectele prezentării, inclusiv de costume și decor.

Proba spontană este propusă nemijlocit în ziua competiției și are drept scop de a provoca echipele să găsească soluții într-un timp limitat.

Ce reprezintă *Odiseea Cugetului* pentru elevii Liceului „Meșterul Manole” din s. Sălcuța?

Am ales Odiseea Cugetului, deoarece aici învățăm ce este o relație adevărată, să colaborăm cu partenerii, să respectăm deciziile colegilor; să dezvoltăm spiritul de echipă. Succesul a venit o dată cu cîștigarea concursului național și plecarea la Festivalul European din Ungaria, unde ne-am făcut prieteni copii din diferite țări. Nu a contat locul sau premiul pe care l-am obținut, ci anume înțelegerea deosebită care a fost stabilită între reprezentanții diverselor țări.

Andrei Petrică

Odiseea Cugetului este una dintre cele mai bune modalități de a te manifesta. Pentru mine Odiseea este o școală în care înveți să înfrunzi dificultățile, să-ți învingi emoțiile, să-ți aperi obiectivul propus, să fii mai tolerant și mai îndemînic. Trecînd prin această școală, înțelegi că pentru a obține ceva în viață trebuie să muncești și să lupți.

Tatiana Creangă

Am fost “contaminați” și motivați de a participa la competiția Odiseea Cugetului de colegii noștri care au lucrat creativ asupra spectacolului Regele Arthur. Faptul că am observat atîta vervă, atîta frămîntare și căutare, dar și o mare bucurie, ne-a determinat să încercăm și noi.

Și iată-ne pe scenă. Ne vom încadra oare în timp, ne va zbura pasărea așa cum am conceput, ne vom putea controla emoțiile? E dificil, dar și frumos momentul finalizării unui lucru. Mai avem mult de muncit, e firesc, dorim totuși să continuăm, deoarece Odiseea Cugetului ne îndeamnă spre o dezvoltare multilaterală.

Echipele Comoara cerului,

Liceul Teoretic „V. Alecsandri”, Ungheni

Proiectul pentru adolescente și femei tinere

Este finanțat de Ambasada Statelor Unite în Republica Moldova (director Emilia Moraru). Tinerii între 15-29 ani constituie 24% din numărul total al populației din republică (875,5 mii persoane). Problemele cu care se confruntă această pătură socială sînt deosebit de acute: șomajul, pauperizarea, lipsa spațiului locativ, salariile mizere, degradarea morală și spirituală, nefuncționarea localurilor de cultură, închiderea cluburilor pentru minori și a instituțiilor extrașcolare, creșterea consumului de droguri și alcool, rata înaltă a criminalității și vagabondajului generează fenomene odioase, distructive în societate – prostituția, traficul ilicit cu ființe umane etc.

Din lipsa experienței de viață, stăpînite de iluzii și dornice de aventuri, adolescențele pot fi ușor înșelate, convertite la trafic. Astfel sînt scoase din circuitul economic persoanele tinere, apte de muncă, se împiedică pregătirea lor ca specialiști în diferite domenii de activitate. De aceea, anume această vîrstă solicită o atenție sporită din partea familiei, societății, dar și protecția statului.

Contracurarea traficului cu ființe umane poate fi efectuată prin perfecționarea legislației, prin instruirea pe scară largă a tineretului din învățămîntul preuniversitar și universitar în domeniul educației sexuale.

Proiectul *Prevenirea traficului de ființe umane. Crearea Cluburilor pentru adolescente*

Proiectul (director Margareta Dușciac) a avut ca scop crearea cluburilor pentru adolescente în localitățile rurale și eradicarea traficului de ființe umane prin informarea și instruirea tineretului din instituțiile de învățămînt.

Au fost create 5 cluburi în școlile din Drochia, Bălți, Călărași, comuna Văsieni și mun. Chișinău, care au organizat pe acest subiect seminarii și întâlniri, precum și o conferință națională.

Programul *Școala Tînrului Lider*

Programul (coord. Emilia Moraru) și-a început activitatea în februarie 1999, avînd ca obiective crearea abilităților de comunicare deschisă, determinarea scopurilor în viață și asistarea tinerilor în luarea deciziilor corecte. Acestea au fost realizate în cadrul laboratoarelor de creație, meselor rotunde, emisiunilor radio.

Membrii *Școlii Tînrului Lider* au fost invitați la emisiunile *Ora copiilor* și *Semnal Junior* ale postului Radio Moldova, unde au avut posibilitatea să aplice tehnicile de intervieware, de dialog în direct cu reprezentanții Ministerului Educației și Științei, ai Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, ai Ministerului Sănătății și ai UNICEF-ului.

În cadrul acestui program a fost organizată Tabăra de Vară în județul Suceava, cofinanțată de Fundația Episcopiei din județul Suceava (România), Tabăra de Vara din Vadul-lui-Vodă (50 de participanți). În perioada 2000-2001, au beneficiat de training-uri 150 de elevi din școlile și liceele municipiului Chișinău.

Programul extracurricular *Mass-media*

Programul (coord. Emilia Moraru) și-a propus să ofere cursuri de instruire de scurtă durată în domeniul jurnalismului. Astfel, coordonatorii CDT au selectat un grup de elevi (clasele IX-XII), inclusiv absolvenți ai *Școlii Tînrului Lider*, care au avut întâlniri săptămînale la Centrul Independent de Jurnalism. Ședințele de 2 ore au inclus următoarele teme: tipurile mass-media, ce este o publicație periodică, un editorial; cum se scrie un reportaj, un articol, un interviu; ce calități ar trebui să posedă un bun jurnalist; organizarea lucrului în redacție etc. Elevii au fost inițiați în elaborarea unei campanii promoționale, inclusiv editarea de buletine și pliante publicitare. Patru membri ai Programului au fost invitați de Organizația Europeană *Youth Exchange Moldova* să participe, în calitate de jurnaliști-juniori, la sesiunea de toamnă a Parlamentului Copiilor.

Proiectul *Tinerii – mesageri ai păcii și buneii înțelegeri*

Proiectul (director Serghei Cartașev) vizează:

- colaborarea între tinerii de pe ambele maluri ale Nistrului prin participarea comună la diverse activități menite să contribuie la rezolvarea problemelor și ameliorarea relațiilor interetnice;
- promovarea toleranței și a modului sănătos de viață;
- seminariile, taberele de vară, mesele rotunde, întrunirile, Forumul Tineretului au avut drept rezultat înființarea unei rețele de organizații de tineret similare CDT-ului.

Clubul Psihologic *Enigma*

Coordonator program: Ludmila Mazilu

În procesul de evoluție a copilului apar perioade de criză în care conflictele între ei și cei din jur se agravează. Una dintre cele mai definitorii, dar și mai critice etape pentru conturarea personalității viitorului adult este adolescența. Cu cât mai devreme copilul va însuși tehnicile constructive de aplanare a conflictelor, cu atât mai repede și mai eficient va putea opune rezistență acestor situații, depășindu-le cu succes – motiv ce a justificat fondarea unui club psihologic pentru adolescenții claselor X-XII.

În cadrul Clubului au fost realizate următoarele activități: concursul desenelor și al eseurilor, dispute, mese rotunde, conferințe științifice, training-uri în școlile, liceele, taberele de vară pentru copiii din mun. Chișinău și Vadul-lui-Vodă; au fost oferite consultații psihologice diferitelor categorii de solicitanți în domeniul conflictologiei; în instituțiile de învățământ preuniversitar din capitală (cu forțele voluntarilor) au fost organizate acțiuni la tema *O zi fără conflicte*.

Clubul Psihologic *Crug*

Acest program (coord. Serghei Cartășev) se adresează adolescenților sub aspectul îmbunătățirii relațiilor interpersonale și sociale, dezvoltării gândirii analitice și reflecției, promovării valorilor etice și morale. Pe parcursul anului au fost pregătite două promoții conform programei *Arta instruirii și aplanării conflictelor*; au fost elaborate, multiplicare și difuzate buclele privind activitatea Clubului și Centrului de Dezvoltare a Tineretului; a fost desfășurat concursul republican *Copiii și lumea fără conflicte* (au participat circa 2000 de tineri); concursuri de eseuri *Ce aș fi făcut eu pentru Moldova*; *Visul Meu*, *Ideea mea*, la care învingătorilor le-au fost decernate premii (80 de lucrări); au fost organizate 3 seminarii pentru pedagogi, psihologi și manageri școlari cu tema *Comunicarea și aplanarea conflictelor*.

Cluburile romilor

Moderatori: Maria Vulpe, Petru Bunăcale

Obiective

- integrarea și implicarea copiilor romi în viața societății;
- familiarizarea copiilor romi cu noile concepții de democratizare a vieții sociale;
- crearea propriei imagini de personalitate liberă și creativă, aptă să depășească conflictele și dificultățile sociale în mod civilizată;
- debarasarea de vechile concepții de izolare, creînd un nou statut social pentru copiii romi, fără stereotipuri și complexe.

Acțiuni

În cadrul celor două cluburi pentru copiii romi *Samanta* – s. Slobozeia Mare și *Rada* – s. Parcani, au fost organizate 40 de ședințe:

- lecții tematice cu caracter cultural, istoric și estetic;
 - lecții creative, recitaluri de poezie etc.;
 - seminarii instructive vizînd promovarea modului sănătos de viață, comunicarea eficientă și rezolvarea de conflicte;
 - discuții libere despre drepturile copiilor;
 - întâlniri cu persoane de vază, romi de origine.
- Rezultate: au fost instruiți 55 de copii romi.

În decursul celor patru ani de activitate, programele CDT s-au diversificat continuu, ca rezultat al nevoii de instruire a tinerilor din Republica Moldova.

Din 1999, în cadrul principalelor realizări se înscriu:

- 400 de training-uri cu peste 12000 de participanți;
- instruirea tinerilor în cluburile psihologice *Crug*, *Enigma*, *Eva*, *Tînărul Lider*, *Odiseea Cugetului*, *Rada*, *Samanta* – 600 de absolvenți;
- *Școala voluntarilor "Da !"* și *Generația Noului Mileniu* – 150 persoane;
- training-uri destinate diverselor categorii de participanți – 1400 persoane;
- realizarea campaniilor tematice *Un mod sănătos de viață* – 8946 persoane;
- organizarea activității taberei internaționale *Școala diplomației* – 137 persoane;
- forumul tinerilor *Tinerețe fără hotare* – 100 persoane;
- acțiuni ale tinerilor voluntari în cadrul Zilelor umorului, Zilelor consacrate drepturilor copiilor;
- desfășurarea concursului de desene *Generația mea – astăzi și mâine*;
- acordarea consultanței și sprijinului metodic pedagogilor și psihologilor;
- efectuarea sondajelor psihosociale vizînd problemele, interesele și viitorul tinerilor și sensibilizarea opiniei publice referitor la acestea.

CDT propune următoarele perspective de colaborare – organizarea și desfășurarea:

- training-urilor cu aplicarea metodelor interactive de lucru cu elevii;
- seminariilor instructiv-metodice, stagierilor pentru instructori;
- lecțiilor, cursurilor cu acordarea certificatelor respective (pentru profesori, pedagogi, lucrători ai administrației publice locale);
- campaniilor de profilaxie printre tineri pe următoarele subiecte: SIDA, narcomania, alcoolismul, fumatul, comportamentele deviate etc.;
- taberelor de vară pentru copii cu programe de instruire continuă;
- conferințelor, meselor rotunde etc.

Adresa noastră: MD-2001, mun. Chișinău, str. Bulgară, 32; tel.: (3732) 270436, fax: (3732) 270507; E-mail: imoldoveanu@soros.md

TUDOR COJOCARU

Descentralizarea și cultura organizațională în învățământ

S-ar părea a fi noțiuni puțin tangibile. Abordarea lor univocă denotă însă coraportul indispensabil dintre democratizarea prin descentralizare a învățământului și necesitatea unei culturi organizaționale și manageriale pe potrivă competențelor și prerogativelor delegate.

Actualmente, în virtutea modificărilor structurale, democrația, care are drept principii flexibilitatea, descentralizarea deciziilor, deschiderea ofertei de educație etc., constituie o condiție importantă pentru unitățile educaționale ce tind să se manifeste ca subiecți responsabili și liberi, „arhitecți” ai propriei vieți sociopedagogice.

Descentralizarea structurii decizionale nu este un scop în sine, de dragul „spargerii autorității în bucăți mai mici de autoritate”, ci necesară în măsura în care înseamnă promovarea „patern-urilor structurale” ale unui învățământ modern, eficient, unde nivelul central se orientează cu precădere spre politici și strategii naționale (Curriculum Național, standarde educaționale, evaluare), spre „pilotajul strategic”, cedînd din competențe „autorităților locale”, mai cu seamă instituțiilor educaționale.

Deși există o mare cerere de descentralizare și, deci, o mare dorință de a avea acces la luarea de hotărîri, majoritatea competențelor decizionale sînt concentrate la nivelul central și cel intermediar, autonomia unităților educaționale fiind destul de redusă. În învățământul nostru mai sînt promovate regulile formale și subordonarea ierarhică, persistînd în continuare mentalitatea conform căreia școala funcționează pentru a satisface cerințele statului, precum și credința că trebuie să existe

un consens pe linie ierarhică (profesor – director – DGJÎTS – minister), situațiile problematice fiind rezolvate, de regulă, prin transmiterea lor „mai sus”. O asemenea stare de lucruri este atestată nu numai la noi, dar, de exemplu, și în România. De aceea, transformările structurale în direcția descentralizării trebuie însoțite de schimbarea mentalității de tip centralist.

În sociologia educației școlare este operațională distincția dintre „*teritoriul național politico-administrativ și politica educativă proprie, bazinul de formare-ocupare, zona de educație prioritară, așezămîntul școlar și proiectul educativ, pentru a sublinia responsabilitatea tuturor actorilor educației, nu numai a statului*” (2; p. 34). Totodată, statul nu se poate „autodegreva” de atribuțiile ce-i revin în domeniul învățământului, fără ca nivelul intermediar (DGJÎTS) și cel local să beneficieze de puterea decizională necesară și să dețină efectiv resurse, activînd în calitate de subsisteme conectate într-un circuit nealeatoriu. Însă, „*dacă varietatea răspunsurilor posibile, a soluțiilor prezentate și a relațiilor oferite e insuficientă, subsistemul funcționează ca un organism reductor și nu regulator; el nu mai poate satisface pluralitatea așteptărilor și a funcțiilor; ci doar o parte din ele; nu rezolvă decît doar o parte din problemele puse; nu asigură jocul general al interacțiunilor; nu realizează decît o mică parte din misiunile sale*” (3; p.51).

Sistemul de învățământ, dacă se vrea diversificat și descentralizat, e amenințat atît la nivel național cît și local „*de saturarea și îngreunarea în inertiile proprii. De aceea, e nevoie de a-l feri de „închideri sectoriale și categorice*” (3; p.81). Or, în accepția multor specialiști, „*structura, înainte de toate, reprezintă modalitatea de organizare, de clădire, de construire logică, prin care se explică funcționalitatea întregului, a principiilor care determină coeziunea unității*” (4; p.122).

Revenim la André de Peretti, pentru a specifica că „...*nondirectivitatea ne invită să evităm, în practicile de intervenție directă, transformarea într-un directivism obsedant și „clasic”, care ar bloca inițiativele altora. Dar, în spiritul dialecticii, această negație, în pudoarea sa, trebuie ea însăși să fie negată*” (3; p.43).

În condițiile când descentralizarea sub masca diversității „naturalizează inegalitățile”, autonomia școlii se va realiza pe măsură ce se va dispune (și) de alte resurse financiare, de competența managerială, de un sistem legislativ și normativ coerent. În această viziune, descentralizarea trebuie susținută de un ansamblu de acțiuni, care să vizeze:

- delimitarea tranșantă a competențelor și departajarea prerogativelor pentru toate nivelurile sistemului de învățământ;
- formarea personalului managerial în raport cu prerogativele și competențele stabilite;
- adecvarea metodologiei de administrare la noile realități;
- inițierea și implementarea unor tehnici de planificare, analiză și prognozare inovatoare (drept exemplu poate servi și modelul propus de subsemnatul în articolul ***Instituționalizarea învățământului în viziune sistemică***, *Didactica Pro...*, nr. 5, 2001);
- reorganizarea sistemului informațional;
- pregătirea cadrelor pentru o activitate în condițiile noilor responsabilități etc.

În același timp, pentru a face față descentralizării și a avea o autonomie *de facto*, mai e nevoie și de o cultură organizațională adecvată, definită drept „*un complex specific de valori, credințe conducătoare, reprezentări, înțelesuri, căi de gândire împărtășite de membrii unei organizații (instituții - n.n), care determină modurile în care aceștia se vor comporta în interiorul și în afara organizației respective*” (1; p. 15).

Literatura de specialitate (1; p. 16) atestă patru tipuri de cultură organizațională:

1. „Cultura de club” sau „a puterii” – construită în jurul personalității centrale (e cazul școlilor mici, conduse de directori cu „har”).
2. „Cultura de roluri” – caracteristică organizațiilor birocratice.
3. „Cultura de sarcini” – specifică unor medii puternic profesionalizate (licee și nu numai) și axată pe delegarea realizării proiectelor concrete unor echipe de lucru.
4. „Cultura de persoane” – managerii au doar rolul de a facilita și coordona activitatea, personalul avînd o pondere deosebită.

Actualmente instituțiilor noastre de învățământ, pe lângă „cultura de club”, le este specifică și „cultura de roluri”. Însă spargerea birocratismului la nivel de sistem trebuie să ducă implicit și la diminuarea lui la nivel de instituție. De aceea, e nevoie să ne orientăm spre „cultura

de sarcini”, „cultura de persoane” rămînd a fi un „ideal” managerial spre care urmează să tindem. De fapt, după cum se constată și în sursa citată anterior, nu există, practic, o cultură organizațională pură, ci o cultură definită prin predominarea unuia dintre aceste tipuri. De regulă, putem găsi în fiecare unitate școlară un „amestec cultural” care cuprinde elemente din toate cele patru tipuri menționate. Sarcina coordonatorilor învățământului rămîne a fi asigurarea evoluției culturii organizaționale prin restrîngerea treptată a componentelor caracteristice „culturii de roluri” și extinderea „culturii de sarcini”, cu elemente din celelalte modele nominalizate. Căci „*acolo unde nu există comunicare, motivare, participare și formare, nu pot evolua nici indivizii, nici grupurile, nici organizațiile și nici comunitățile*” (1, p. 21).

Pentru a asigura crearea și menținerea unei culturi organizaționale performante, e necesar să ne debarasăm de un șir de plăgi arhicunoscute, cum ar fi:

- superficiala identificare a problemelor și lipsa unei analize prospective a dezvoltării instituției; lipsa competențelor în proiectarea strategică;
- „viziunea – tunel”;
- „incapacitatea de a stăpîni complexitatea”;
- lipsa unui proces de gândire logic și metodic;
- lipsa unei viziuni de perspectivă, sărăcia arsenalului de idei și soluții noi;
- ezitarea în luarea deciziilor;
- „dimensionarea greșită a soluțiilor” (1, p. 60);
- obișnuința de a improviza în detrimentul calității;
- ignorarea calității ca principala condiție a competitivității;
- neasumarea responsabilității;
- toleranța excesivă a eșecului școlar etc.

Pentru a le depăși, e nevoie de modelarea unui sistem managerial „organic” (adecvat mediului pedagogic în schimbare), căruia îi este specifică „*ajustarea și redefinirea permanentă a sarcinilor prin relațiile cu ceilalți, reguli „nescrise”, ierarhii fluide și mai puțin autoritare, descentralizarea deciziei, încurajarea interacțiunilor laterale, motivarea și implicarea personală...*” (1, p. 11).

Astfel, „*determinarea esenței și a comprehensiunii ne va permite să identificăm corect conceptele aflate în joc, să producem sensurile lor, ca să nu ne rătăcim pe căi străine*” (5, p. 21).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. *Manual de management educațional*, Editura ProGnosis, București, 2000.
2. Ionescu, I., *Sociologia școlii*, Editura Polirom, Iași, 1997.
3. De Peretti, A., *Educația în schimbare*, Editura Spiru Haret, Iași, 1996.
4. Bujor, E., *Introducere în sociologia populației și noțiuni de demografie*, Editura Antheros, 1998.
5. Russ, J., *Metodele în filozofie*, Editura Univers enciclopedic, București, 1998.

Cornelia CINCILEI

Școala poate deveni un loc unde învață toată lumea..."

(Interviu cu dna Cornelia Cincilei, directorul executiv al Programului Educațional *Pas cu Pas*)

Stimată dnă Cornelia Cincilei, activitatea Programului Educațional Pas cu Pas este deja notorie la noi în republică. Cum ați reușit în cei șapte ani de desfășurare a proiectului să vă impuneți și, mai ales, să vă mențineți pe o „piață educațională” atât de exigentă?

Data fiind realitatea din școlile noastre, unde părinții nu sînt solicitați să se implice în viața școlară a copilului, care au fost primele lor reacții la invitația Dvs. de a colabora?

– În primul rînd, Vă mulțumesc pentru înalta apreciere a Programului nostru. *Pas cu Pas* a supraviețuit primilor ani de încercări și s-a menținut ulterior grație perspicacității unor administratori de divers rang – nu prea mulți la număr – care i-au înțeles valoarea în cadrul reformei de învățămînt ce declarase necesitatea centrării procesului educațional pe copil și nu pe cadru didactic. Sau, poate, succesul se datorează susținerii masive din partea profesorilor și a părinților, care au intuit oportunitatea pe care le-o oferă Programul tuturor actorilor cîmpului educațional: de a crește (a se dezvolta) într-un mediu ce promovează învățarea activă, prin colaborare. Ei ai fost cei care au sesizat valoarea noii sinergii care apare într-un asemenea mediu. Cît privește „piața educațională”, consider că o piață adevărată a serviciilor educaționale, din păcate, încă nu avem. Și nu din lipsa unor eventuali prestatori de servicii, ci dintr-o inerție a sistemului și o inconsecvență a factorilor de decizie în susținerea reformelor democratice.

– În toate timpurile profesorii dedicați și creativi au știut să găsească diverse forme de conlucrare cu familia. În învățămîntul tradițional însă relația este dominată, în general, de convingerea că expert în ale educației copilului este cadrul didactic și nu familia. Respectiv, relația este una de inegalitate, familia fiind acceptată doar pînă în pragul grupei/clasei. În cadrul Programului nostru familia este ridicată la un alt rang: ea este recunoscută ca prim educator al copilului, fiind și factor decisiv în alegerea formei de învățămînt, a instituției etc., deci, este partener cu drept egal și interesat de succesul școlar al copilului. De aceea, familia este invitată să contribuie nemijlocit la „construirea curriculumului” din grupă/clasă. Desigur, această nouă paradigmă relațională solicită mari schimbări atitudinale atît din partea cadrului didactic cît și a familiei. Primele reacții ale profesorilor la prezența părinților la ore erau dictate de un sentiment de disconfort. Treptat însă, dacă au avut încurajarea administrației și o susținere metodică respectivă, cadrele didactice au ajuns să vadă multiplele modalități și

Deoarece toți angajații Programului sînt ghidați de același scop: eficientizarea procesului de învățare, bănuiesc că între ei s-au stabilit deja anumite raporturi de conlucrare. Sînteți mulțumită de calitatea acestora? În ce măsură colaborarea cu părinții optimizează cu adevărat procesul educațional?

Ce succese ați înregistrat în procesul didactic, drept consecință a implicării părinților în activitățile desfășurate în comun?

Cred că cititorii ar fi curioși să știe dacă aveți un anumit grup de inițiativă, constituit din părinți, și care ar fi obiectivele și responsabilitățile acestuia?

avantaje ale implicării familiei în activitatea cotidiană a copiilor din sala de clasă. Cît privește reacția părinților, ei, prin definiție, o dată ce au optat pentru Program, sînt dispuși, cel puțin la nivel de intenții, să se includă în acest parteneriat. Dar nici aici stereotipurile de gîndire nu sînt depășite ușor și repede. În plus, nu putem ignora circumstanțele de ordin obiectiv pentru angajarea lor permanentă și masivă – responsabilitățile de serviciu etc.

– După cum am spus, succesul unui parteneriat depinde de conștientizarea și realizarea de către toți participanții a oportunităților și beneficiului acestuia: cadrul didactic ajunge să cunoască mai repede și mai bine copilul, cu laturile lui puternice și mai slabe, cu interesele și necesitățile lui, astfel avînd ocazia de a alege și aplica strategii de instruire mai eficiente. Părintele are posibilitatea de a-și înțelege mai bine copilul, de a-i observa progresul nemijlocit, nu doar din spusele profesorului, de a se instrui pentru a-l ajuta. Pentru copil participarea părinților este expresia sentimentului de empatie, care le sporește aprecierea de sine, motivația și conștientizarea importanței activității lor de învățare.

Desigur, ideea parteneriatului se materializează în mod divers, de la caz la caz. Cert este că el reprezintă o bună școală a democrației pentru toți – luarea de decizii în mod participativ, elaborarea în comun a strategiilor optime, asumarea conștientă de responsabilități etc. De aceea, considerăm foarte importantă promovarea experienței reușite în cadrul rețelei de instituții educaționale.

– După cum știți, multe activități din cadrul Programului se desfășoară pe centre, aceasta fiind o modalitate de a-i face pe copii, lucrînd în grupuri mici asupra unor sarcini suficient de provocatoare, să colaboreze și să-și construiască propriile cunoștințe. Cu cît copiii sînt mai mici, cu atît mai mult beneficiază de asistența unui adult. Astfel, la grădiniță, un părinte sau bunel ar putea să le citească ceva copiilor în centrul *Alfabetizare*, un altul – să-i ajute pe cei din centrul *Artă* să finiseze un proiect de modelare, un altul să-i ghideze, fără a veni cu soluții de-a gata, la măsurarea unor obiecte rotunde sau ovale în centrul *Matematică*, în timp ce educatoarea își poate concentra atenția asupra unui grup care lucrează la o sarcină mai dificilă sau asupra unui copil ce are anumite curențe. Părinții deseori sînt invitați să participe la studiile tematice în diverse ipostaze, inclusiv ca experți. Îmi amintesc, de exemplu, de un tătuc-stomatolog care, într-o formă interactivă și adecvată vârstei copiilor de grădiniță, a abordat tema bacteriilor și a importanței igienei. Într-o clasă de a IV-a, unde se practică activitatea *Invitatul săptămînii*, cu participarea adulților, o fetiță cu multă mîndrie l-a prezentat pe bunelul său, fost colaborator al Institutului de Tehnologie Alimentare, care a adus mostre de produse alimentare pentru cosmonauți. Bunelul a fost uimit de diversitatea întrebărilor cu care l-au „atacat” copiii. Multe activități sînt sugerate de părinți. De exemplu, elevii din cîteva clase de a III-a, în cadrul unor „studii sociale”, au fost ghidați de tăticii-experti la Aerogară și la Poliția Rutieră, unde s-au documentat despre profesiile oamenilor ce lucrează acolo, luînd de la ei și interviuri, ca apoi să prezinte rezultatele investigațiilor în clasă. După cum vă puteți da seama, toate aceste lucruri nu se produc spontan, ci necesită o planificare prealabilă riguroasă, efectuată în comun, care-l face și pe părinte să se documenteze mai bine, să deschidă mai des dicționarul pentru a verifica corectitudinea vreunui termen din domeniul său profesional – nu în zadar am zis că **școala devine un loc unde învață toată lumea.**

– Nu avem doar un singur grup de inițiativă – fiecare instituție, ba chiar grupă/clasă decide formele de implementare a parteneriatului. În multe cazuri au fost create asociații ale părinților și cadrelor didactice care, în lipsa aproape totală a asigurării centralizate a unităților educaționale, găsesc modalități de creare pentru copiii lor a unui mediu de dezvoltare optim. Astfel, pînă și în condițiile vitrege de la sat, au fost procurate seturi de mobilier modular și enciclopedii pentru biblioteca clasei.

– Sînt tradiții și tradiții. Unele dintre ele, care constituie adevărate valori, sînt cu multă grijă cultivate, iar pe cele “autoritare” încercăm să le depășim. Nu cred că sîntem singurii în dificultatea trecerii de la un sistem de învățămînt autoritar la unul democratic. Pînă și în țările cu reale tradiții democratice schimbările în sistemul educațional s-au produs mult mai lent în virtutea conservatismului acestuia. Cu atît mai dificilă este transformarea pentru țările din această parte a lumii, unde în educație, ca și în toate celelalte sfere ale vieții, se consolidase supremația statului asupra cetățeanului: statul îi garanta acestuia că-i va învăța copilul în instituții asigurate cu cele necesare, în schimb cetățeanul era privat de dreptul de alegere și participare la acest proces. Astfel părinților le-a fost cultivată o poziție inertă, ei așteptînd ca statul să aibă grijă de toate, poziție ce în actualele condiții deseori se transformă în una deconstructivă, uneori chiar agresivă. Nu mai insist asupra unor trăsături specifice ale neamului nostru, reflectate în dictoanele „Lasă-mă să te las” sau „Dă-mi o pace și-ți dau două”. Desigur, nici ele nu sînt constructive sub nici un aspect, cu atît mai mult sub cel al unui eventual parteneriat, fie el și în interesul propriului copil. Au fost și funcționari care ziceau că Programul *Pas cu Pas* nu este bun pentru Moldova, căci copiii noștri știu “numai de băț” și nu le poți da multă libertate, iar părinții n-au ce căuta în sălile de clasă deoarece nu au studii pedagogice. Lucrurile însă se mai schimbă, deși uneori dureros de greu. Din fericire, exemplele pozitive sînt și ele foarte molipsitoare.

– „Merită să perseverăm în actuala criză profundă a societății, în ansamblu, și a sistemului de învățămînt, în special, cu programe educaționale cum este Pas cu Pas?” Sînt absolut convinsă că da.

Consemnare: Dana TERZI

În ce măsură metodele de lucru cu părinții se adaptează și se racordează la tradițiile ancestrale, la valorile și nonvalorile specifice societății noastre?

La ce întrebare ați dori să ne mai răspundeți?

Quo vadis?

“It is better to debate a question without settling it than to settle a question without debating it.”

J. Joubert

Serghei LIȘENCO

Totul a început astfel... Numărul 12 al revistei *Didactica Pro...* urma să fie dedicat problemelor educației și redactorul-șef a venit cu inițiativa de a organiza o dezbatere. Liga Națională Debate, care are drept obiectiv formarea tinerilor prin intermediul dezbaterilor, a susținut această idee. La 28 martie, în incinta bibliotecii CEPD, s-au întîlnit echipa “Pro”, în componența Anastasiei Primov, Veronicăi Malai și Ianei Secrieru, de la Liceul din Criuleni (clubul de dezbateri CDC), și echipa “Contra” – Dan Belostecinic, Constantin Albot și Dinu Ghilaș, elevi ai Liceului “Mircea

Eliade” din Chișinău (reprezentanți ai clubului municipal).

Pentru această activitate a fost propusă tema *Educarea copiilor în spiritul democrației*. Conform regulamentului, echipa “Pro” urma să focuseze dezbaterile într-un domeniu concret și să elaboreze un proiect de educare a copiilor în spiritul democrației. Sarcina echipei “Contra” consta în combaterea poziției oponentilor, depistarea curenților și lansarea unor idei de alternativă.

Iată care este punctul de vedere al fetelor prezentat succint: “De zece ani Republica Moldova pretinde la titlul de stat democratic. A fost adoptată Constituția și alte legi, recunoscute de experții străini drept acte democratice; sînt consfințite principiul separării puterilor și cel al pluralismului politic; sînt declarate toate libertățile fundamentale. Cu regret însă, deseori asistăm la multiple încălcări ale drepturilor, fie acceptîndu-le, fie revoltîndu-ne astfel încît ignorăm, la rîndul nostru, drepturile altor oameni.

Această stare de lucruri este condiționată de următorul factor: concepția despre lume a concetățenilor noștri deocamdată nu s-a schimbat, mai mult decît atît, copiilor le este inoculată vechea mentalitate. În republică se întrevăd

formele exterioare ale democrației, dar lipsește *spiritul democrației*. Pentru a urgenta “instaurarea” lui, este necesar de a-l educa în familie, întrucât anume în acest mediu are loc formarea viitoarei personalități și a viitorului cetățean. Dacă copiii vor crește de mici într-o atmosferă în care sînt ascultați și li se respectă părerea, în care se bucură de drepturi reale și, respectiv, au anumite obligații, ei își vor cunoaște drepturile și vor ști “cum trebuie să fie”, vor crea în jurul lor un climat în care totul va fi așa “cum trebuie să fie”.

În ce mod familia poate realiza educarea copiilor în “spiritul democrației”? Propunem un proiect care prevede două etape. Prima implică desfășurarea de training-uri pentru viitorii părinți, avînd drept scop transmiterea unor cunoștințe despre educarea copiilor și cultivarea dexterităților necesare în acest domeniu. De respectivele training-uri vor beneficia, în primul rînd, tinerii ce în curînd vor deveni părinți. Opțiunea în favoarea acestei categorii nu este întîmplătoare: a învăța persoanele în etate ce-i democrația este tîrziu. Majoritatea nu vor reuși să renunțe la deprinderile și stereotipurile formate de-a lungul anilor, ceea ce nu semnifică că doritorii de a participa la training-uri vor fi privați de o asemenea posibilitate. La această etapă vor interveni transformări esențiale în procesul de educație în familie, se vor modifica relațiile dintre frați și surori, iar schimbările produse în comportamentul și mentalitatea copiilor îi vor determina pe părinți să reflecteze asupra necesității de a se schimba ei înșiși.

Etapă a doua va fi definită de transformări mult mai rapide. Tinerii participanți ai training-urilor, devenind părinți, își vor educa copiii într-o atmosferă pătrunsă de libertate și respect pentru drepturile omului. Astfel, o dată cu implementarea acestui proiect, vom accelera tranziția spre o societate cu adevărat democratică.”

Echipa “Contra” a răspuns la această poziție în felul următor:

“Procesul de edificare a democrației, pentru care este caracteristică separarea puterilor în stat, stipularea în actele legislative a drepturilor omului, se află abia la faza inițială. Sîntem de acord cu faptul că trebuie să-i învățăm pe copii ce e democrația, dar propunerile echipei “Pro” conțin și multe inadvertențe.

În primul rînd, ea vine cu următoarea sugestie: a se educa respectul, capacitatea de a asculta și a înțelege un alt punct de vedere. Aceste valori sînt general-umane, dar nu strict democratice.

În al doilea rînd, democrația presupune *egalitate*. Cînd ne referim la familie nu putem vorbi de egalitate din considerente de ordin obiectiv: copiii sînt prea mici pentru a avea aceleași drepturi și responsabilități ca părinții. Ar fi ridicol să desemnăm capul familiei în urma unor alegeri democratice.

În al treilea rînd, familia constituie un cadru limitat pentru a-l învăța pe copil ce înseamnă conviețuirea în societate. Spre a o cunoaște, el trebuie să comunice nu

doar cu rudele, ci cu multe alte persoane.

Viziunea expusă de echipa “Pro” este contradictorie: vorbind despre educația în familie, în calitate de unic instrument este propusă organizarea unor training-uri, care, bineînțeles, nu pot cuprinde întreaga arie a fenomenului. De aceea, susținem că învățarea democrației trebuie efectuată în școală (cu sprijinul statului), unde comunicarea și interacțiunea cu oamenii are loc pe o scară mult mai largă decît în familie. Un impact deosebit va avea și angajarea copiilor în programe, cum ar fi *Dezbateri și Parlamentul copiilor*.

Ambele echipe s-au străduit să-și impună punctul de vedere, operînd cu argumente inspirate din fapte concrete și indicînd punctele slabe din reflecțiile oponentilor. La auzul unor afirmații ingenioase, ascultătorii încercau un sentiment de bucurie. Au existat momente cînd ideile speaker-ilor coincideau cu cele ale observatorilor, dar și momente cînd se pierdea consecutivitatea gîndurilor. De fapt, o persoană “cu stagiu” în desfășurarea dezbaterilor ar fi susținut că totul a decurs “ca la carte”. Obiectivul principal a fost atins: tinerele și tinerii au avut posibilitatea să-și perfecționeze abilitățile de a-și expune concepțiile în fața publicului, de a identifica aspectele vulnerabile din argumentările oponentilor și de a-și aborda critic poziția.

Activitatea a prezentat interes dintr-un motiv anume: *confruntarea de idei*, un factor ce ghidează nu atît spre răspunsuri “de-a gata”, cît spre generarea de noi întrebări și reflecții profunde despre lumea înconjurătoare și locul nostru în acest univers – un lucru greu sesizabil, dar foarte valoros (tocmai de aceea îmi plac dezbaterile). Aceste gînduri le-a împărtășit și publicul, care a permis continuarea discuției și după ridicarea indicatorului “STOP”.

Ce înseamnă, totuși, *democrația*? E o formă de guvernămînt sau o stare deosebită a spiritului? Există valori caracteristice doar democrației sau acestea constituie o parte a valorilor general-umane? Cînd vom putea declara sus și tare că trăim într-o țară democratică: atunci cînd vom dispune de niște legi democratice sau cînd se va schimba mentalitatea noastră? Cunoașterea prevederilor fundamentale ale Drepturilor Omului și Drepturilor Copilului ne conferă automat statutul de oameni liberi sau urmează să mai întreprindem ceva pentru a sfîrși “sclavul” din noi, înstăpînit aproape la nivel genetic? Cînd și unde începe formarea cetățeanului unei societăți democratice? Ce fac oamenii, ce fac eu pentru ca societatea să devină mult mai democratică? Aceste întrebări au fost condiționate de dezbaterile la care am asistat. Să încercăm să găsim niște răspunsuri împreună.

Uneori am impresia că Republica Moldova poate fi comparată cu un copil mic care își pune sacoul și pălăria tatălui și declară că este deja mare, că are voie să facă ceea ce fac adulții. “Vrem în Europa!” – susținem noi. Ne gîndim însă dacă dorește cineva să ne vadă în Europa?

Sîntem “copiți” pentru acest pas? Ce s-a schimbat la noi în afară de “țoale”? Am declarat principiul separării puterilor în stat și am proclamat supremația legii. De ce atunci cînd sînt violate drepturile noastre (neachitarea în termen a salariului sau obligativitatea studierii unei anumite discipline), preferăm să ne revoltăm în piață, dar nu ne adresăm instanțelor judecătorești?

Cred că fiecare dintre noi, în postură de părinte sau profesor, se confruntă cu situația cînd copiii, prin acțiunile lor, ne provoacă să adoptăm un comportament autoritar, iar atunci cînd aplicăm forța și puterea, aceștia se liniștesc satisfăcuți. Ce le condiționează o asemenea conduită – instinctul primar de a se simți parte a turmei sau “genele sclaviei”? În ce mod am putea îmbina un astfel de comportament cu democrația?

Am afirmat necesitatea umanizării procesului de învățămînt unde fiecare elev este privit ca o personalitate. Este capabilă o persoană care areoreori a fost tratată ca una liberă să vadă în omul de alături o personalitate? Poate să se considere liber un profesor care are un salariu de trei ori mai mic decît coșul minim de consum și care urmează recomandările ministerului ca pe niște indicații stricte?

Dacă “spiritul democrației” consistă în cunoașterea drepturilor omului, atunci cărui “spirit” îi corespunde simțul responsabilității? Mulți tineri declară – fie la școală, fie acasă – “am dreptul”, iar cei ce aud această afirmație au impresia că e un act de grosolanie. Prin ce se explică acest lucru? Poate prin faptul că deocamdată sîntem

preocupați de forma exterioară – de a transmite cunoștințe despre Drepturile Omului – și mai puțin de a dezvolta simțul responsabilității? *Sau poate pentru că nu sîntem încă în stare să educăm acest simț?* Deseori percepem responsabilitatea ca un angajament între două persoane, de exemplu, elevul are răspunderi față de profesor, cadrul didactic – față de funcționarii ministerului, iar aceștia – față de... Iată de ce o astfel de “responsabilitate” dispare atunci cînd “controlorul” se face a nu vedea. Poate adevărata libertate și democrație încep acolo unde omul se știe responsabil față de sine însuși?

Oamenii au fost și vor fi mereu diferiți: autoritari și docili, activi și simpli observatori. Democrația, ca formă de organizare politică, îi oferă fiecărui individ posibilitatea de a-și afla locul în societate. Mai e nevoie să căutăm niște priorități deosebite în educație, caracteristice doar democrației? Poate acestea nu există și, încercînd să le stabilim, acțiunile noastre contravin “spiritului democrației”?

Atîtea întrebări... Se prea poate că nu vom afla răspunsurile în niște poziții-extreme. Dar cum să găsim acea cale de mijloc? Cum să te menții pe o muchie de cuțit? Nu așteptați sugestii sau indicații, *problema sîntem noi.*

Poate e cazul și momentul să ne îndreptăm atenția spre perfecționarea noastră lăuntrică și să renunțăm să tot măsurăm hainele adulților? Poate, astfel, va sosi clipa cînd nu vom mai cerși intrarea în societatea „celor mari”, ci vom fi invitați într-acolo cu mult respect.

Traducere: Mariana VATAMANU-CIOCANU

Educația pentru familie

“Semeni un gînd, culegi o faptă; semeni o faptă, culegi un obicei; semeni un obicei, culegi un caracter; semeni un caracter, culegi un destin.”

Stephen R. Covey

Problematica familiei este pe departe de a fi epuizată, rămîinînd un cîmp vast de cercetare, cu posibilități de aplicare.

Ideea de bază ce ne-a călăuzit efectuarea unui sondaj sociologic printre adolescenți a fost aceea de a uni mai multe metode de cercetare, de a evita, pe cît e posibil, realizarea unui studiu ce ar lua în calcul doar opiniile specialiștilor în domeniu sau ale autorilor ce s-au ocupat tangențial de această problemă, astfel îndepărtîndu-ne de ceea ce s-ar numi <<„teorie”

teoretică>> [15, p.7]. Am întreprins un efort de cunoaștere a elevilor, însoțit de unele reflecții care, sperăm, vor fi utile profesorilor de *Etica și psihologia vieții de familie*.

La sondaj au participat 225 de elevi din cl. IX-XII (159 fete și 66 băieți) de la Liceul „Mihail Sadoveanu”, Călărași, județul Ungheni (25); Liceul din Balatina, județul Bălți (43); Gimnaziul „L. Blaga” (41); Liceul „Gaudeamus” (26); Liceul Teatral (rus.) (25); Școala Evreiască (12); Liceul „M. Koțiubinski” (ucr.) (29); Liceul bulgar „V. Levski” (24) – toate din municipiul Chișinău. Nu am urmărit să efectuăm un studiu comparativ: sat-orăș, gimnaziu-liceu, minorități naționale etc. Am ales un asemenea eșantion pentru a spori gradul de reprezentativitate. Elevii au fost rugați să răspundă la 61 de întrebări grupate în 9 compartimente, după cum vor fi prezentate. Vom arăta, fără a recurge la comentarii, părerile adolescenților privind relațiile din familie, diversele aspecte ale pregătirii pentru viața de familie.

Dan BOGDEA

FAMILIA LA GENERAL

Pregătirea pentru viața de familie ar avea mai multe componente: crearea unui ideal al familiei moderne, conștientizarea necesității căsătoriei, cultivarea valorilor familiei [8, p. 63]. Ea ar veni în completarea educației din cadrul familiei.

Credem că elevul ar trebui familiarizat cu tendințele familiei contemporane (pozitive ori negative) care, în opinia unor savanți, ar fi într-o profundă criză: „*Familia a rămas o uniune a două persoane dominate de raționalitate și nu de sensibilitate, de activitate interesată și nu de tradiție afectivă, de profit și nu de sentiment*” [10, p. 38]. În evoluția ei istorică, familia a trecut prin mai multe faze, de la promiscuitate, prin poliginandrie și poligamie, la monogamie. Actualmente ea este “rivalizată” de: celibat, cupluri fără descendenți, concubinaj, familii monoparentale, căsătorii deschise, familii reconstituite; de experimentele neofamiliale: semi-căsnicia, pseudo-căsnicia („viețile paralele”), uniuni homosexuale, grupuri comunitare sexuale etc. Familia, în varianta ei clasică, se pare că n-ar mai exista [după I. Mitrofan].

În această ordine de idei, profesorii urmează să explice unele lucruri esențiale pentru elevi, să le propage ideea unei familii normale (în înțelesul deplin al cuvântului) ce ar păstra, ca structură, caracteristicile celei tradiționale, iar ca noutate, ar comporta o schimbare a mentalității în ceea ce privește rolul fiecărui membru. De asemenea, va accentua faptul că familia este mai importantă decât cariera profesională, acumularea de averi etc. și că ultimele nu pot fi privite drept o „compensare” a unei vieți firești în cadrul cuplului.

Prin acest capitol din sondaj am intenționat să obținem informații generale despre familiile elevilor chestionați. O familie din 4 persoane este cel mai des întâlnită (la 56% dintre respondenți); la 18% – cu 2 și la 10% cu mai mult de 5 membri. Doar 12% dintre acestea pot fi atribuite categoriei familiilor largi, cu posibilități de influență educațională din partea bunicilor. Mai mult de jumătate dintre participanți au afirmat că starea materială a familiei este satisfăcătoare (doar 4 – foarte bună și 30 – nesatisfăcătoare). În 50% din familii în rol de lider apar ambii părinți. Doar 7% sînt conduse în mod autoritar, cîte 45% – în mod democratic sau mixt. 50% din cei chestionați au răspuns că părinții îi susțin sub toate aspectele, ceilalți – că le înțeleg problemele, dar îi ajută doar parțial, din lipsă de timp sau de resurse financiare; doar 3 elevi au menționat că părinții sînt indiferenți față de cerințele lor.

FAMILIA – „FILOZOFIA VIEȚII”

Evident este faptul că oamenii își formează, în virtutea împrejurărilor sau supuși unei influențe (benefice sau nu), o imagine, un set de convingeri despre familie, despre rolul ei în societate și în viața personală a fiecăruia.

Recursul la filozofie ni se pare unul binevenit dacă o înțelegem nu doar ca pe un *catalog de opinii prestigioase*

[12], ci ca un studiu care te face să percepi multe lucruri interesante și importante privind diversele probleme ale ființei umane. Dar a gândi filozofic nu înseamnă să repeți datele, ideile și concepțiile elaborate de alții, ci să-ți formezi propria gândire, propria „filozofie a vieții”.

Adolescenții, aflați în pragul unei alegeri ce le poate marca întreaga existență, au nevoie de o idee clară a ceea ce întreprind. Credem că familia, dragostea, fericirea pot fi abordate nu doar din perspectiva „cotidianului”, prin analiza unor cazuri concrete, ci și din una filozofică.

Concepțiile filozofilor diferă – de la poziții pro-familia pînă la cele negativiste. Vom prezenta doar cîteva care, sperăm, vor „contamina” curiozitatea profesorilor și o vor impulsiona pentru alte căutări.

În opinia lui Berdeaev, viața conjugală știrbește din „libertatea omului” și-l apropie, astfel, de alte specii ale lumii biologice. Individul se „diluează” în obiectul dragostei/pasiunii, își pierde „individualitatea”. Familia ar fi o instituție bazată pe o strictă ierarhie unde n-ar mai fi loc pentru iubire, adică *socializarea iubirii determină anihilarea ei* (?).

Arthur Schopenhauer consideră că dragostea nu este altceva decât voința de supraviețuire a speciei [13], este o necesitate de perpetuare prin ignorarea iluziilor și bucuriilor efemere pe care omul le trăiește. Amorul ar fi condiția fundamentală a existenței, *viața în sine*, pe care natura a reușit s-o creeze cu eforturi de miliarde de ani și vrea s-o păstreze cu orice preț.

În viziunea lui Emil Cioran, omul contemporan a descoperit că *mai presus de viață stă conștiința vieții, iar cunoașterea „legilor fericirii” – mai presus de fericire*. Înțelepciunea recomandă fericirea prezentă, existentă, pe care deseori o refuzăm, transformîndu-ne în „amatori de fericire imaginată” [3].

La solicitarea de a face o ierarhie a motivațiilor unei căsătorii, răspunsurile au fost următoarele: pe primul loc s-a situat dragostea, adică posibilitatea de iubi și a fi iubit (ă); II – transformarea calitativă a personalității; III – posibilitatea de a avea copii; IV – o viață intimă în doi; V – siguranța zilei de mîine și pe ultimul loc – o mai bună stare materială (!). Pentru întemeierea unei familii, elevii cred că ar fi nevoie de (în ordinea importanței): asumarea unor responsabilități, o bună experiență de viață pentru a înfrunta problemele cotidiene, o maturitate a sentimentelor. 95% dintre adolescenți au menționat că viitoarea familie va ocupa un loc esențial în viața lor și doar 5% – au indicat că aceasta nu se află printre priorități. Vîrsta cea mai potrivită pentru căsătorie s-a dovedit a fi 20-25 de ani (66%), urmată de 25-30 (22,4%) și 18-20 (8,8%), doar 3% dintre elevi văd căsătoria binevenită la o vîrstă trecută de 30 de ani.

Elevii au susținut că principalul factor educațional în viața lor este familia (68%), școala (13%) și prietenii (11%). Majoritatea au mărturisit că se consideră copii

aproape de maturitate și doar 32 dintre ei că ar fi deja maturi. Rugați să aprecieze generația lor și cum o văd din interior, deoarece, din exterior, părerea „comună” (nedemonstrată sociologic, dar care persistă pe parcursul istoriei) este că actuala generație ar fi mai rea, părerile elevilor s-au împărțit astfel: 39% cred că generația lor este mai bună, 23% – că este la fel și 32% că ar fi mai rea în comparație cu cele precedente.

ETICA FAMILIEI

Complexitatea relațiilor din cadrul familiei nu poate fi descrisă în câteva rânduri, iar normele de conduită, atitudinea față de „bine” și „rău” se situează uneori în afara oricăror evaluări, fiind personale, situaționale etc. De aceea, profesorului i-ar fi foarte greu să discute cu elevii pe marginea acestui subiect, chiar și la nivel de principii.

Desigur, sentimentele omului nu se vînd și nu se cumpără. Dar experiența ne demonstrează că practic nu există relații interpersonale absolut dezinteresate. Între parteneri se stabilește, în subconștient, o tranzacție ce se constituie într-un gen de „moralitate”. Ar fi bine să le explicăm elevilor că nu este condamnabilă o analiză a celor oferite sau primite în relațiile de familie. Multe din judecățile noastre sînt influențate de modul în care percepem costurile și beneficiile, dar în majoritatea cazurilor *subiectivitatea se impune în fața obiectivității*, deoarece tindem să supraestimăm oferta noastră. Insistența unora de a fi categorici în discuții ar trebui temperată de conștientizarea faptului că poziția celui alt diferă la nivel de *percepție și evaluare*. În aprecierea unei persoane urmează să ținem cont de principiul că toți sîntem *un amalgam de calități*, iar în funcție de condiții, ies în evidență doar unele, care ar putea să nu caracterizeze personalitatea în totalitatea ei.

Dacă actualmente pentru adolescenți motivația căsătoriei este dragostea reciprocă, ar trebui să li se explice că acesta este un sentiment indispensabil pentru o viață de familie, dar nu și singurul. Din contra, pasiunea și dragostea exagerată pot fi elementele în stare să distrugă o căsnicie, lucru ce se întîmplă atunci cînd vedem doar iubita/iubitul și nu soția/soțul, cînd nu depășim stadiul idealizărilor, cînd nu ne asumăm niște roluri specifice, niște obligațiuni. Totul pornește de la confuzia creată de noțiunile „a iubi” și „a fi îndrăgostit”, confuzie ce implică riscul de a comite erori în alegerea partenerului de viață. Perioada „alegerii” deseori este prea scurtă pentru a se cunoaște mai bine, deoarece, în dorința de a părea mai buni, îndrăgostiții își modifică pe moment personalitatea, deci contextul situațional nu este unul obișnuit. În astfel de cazuri unicul remediu este timpul.

Sîntem pentru propagarea adevăratelor valori ale familiei, or multe forme de „conviețuire” nu pot înlocui familia. Concubinajul, de exemplu, este perceput de unii tineri ca fiind mai confortabil, cu mai puține angajamente, în afara unui contract legal, unde deseori relația este

lipsită de durabilitate. Mulți preferă concubinajul unei căsătorii formale, considerîndu-l o formă mai atractivă de uniune, în care pe prim-plan apare fidelitatea liber consfințită.

Și totuși... omul se poate manifesta pe deplin doar în cadrul familiei.

Întrebați care ar trebui să fie calitățile morale ale viitorului soț/soție, elevii nu au făcut distincția clară între calități morale și calități la general, astfel răspunsurile nu au putut fi cuantificate. Majoritatea au notat toată gama trăsăturilor pozitive și doar unii au fost de părerea că viitorul partener ar trebui să fie „bogat”, „blondă cu ochi albaștri” sau „sexy”. Pentru o viață de familie armonioasă ar fi nevoie de (în ordinea importanței): dragoste, respect reciproc, prietenie, încredere. Doar 16 adolescenți consideră că infidelitatea conjugală este necondamnabilă. Dacă se va ajunge la divorț, acest pas va fi dictat de: I – existența viciilor (alcoolism, narcomanie etc.); II – infidelitatea conjugală; III – lipsa dragostei; IV – lipsa copiilor; V – greutățile materiale.

PREGĂTIREA PSIHOLGICĂ

În opinia comună, alături de compatibilitatea „socială”, cea psihologică apare ca o condiție a unei bune înțelegeri în familie. Însă interacțiunea caracterelor, temperamentelor se poate produce și pe baza complementarității: o femeie firavă s-ar simți bine lîngă un bărbat puternic, un melancolic s-ar împăca cu un coleric, activismul unui sanguinic este tentant pentru un flegmatic etc. Încercăm să ne găsim perechea, deoarece dimensiunea noastră psihologică „este marcată profund de șansa de a fi și a te releva în cadrul conviețuirii, căutînd partenerul cu ajutorul căruia să ne dezvoltăm (afectiv, sexual, mental și spiritual) unul prin intermediul celuilalt” [10, p. 11].

Prima lege a atracțiilor – complementarismul, formulată în Antichitate de Platon, se rezumă la ideea că fiecare ființă poartă în sine doar o jumătate a întregului, cautînd-o instinctiv și neconștient pe cealaltă pentru a se împlini. Un merit deosebit în explicarea compatibilității calităților masculine și feminine îi revine lui Weininger. De exemplu, bărbatul cu trei sferturi de masculinitate (în accepție modernă – *yang*) și o pătrime de feminitate (*yin*) va găsi complementul natural al femeii cu valorile inversate. Desigur, analizînd „la rece” această teorie, nu vedem decît o structură absolut arbitrară, imposibil a fi calculată sau aplicată.

O idee analogă este conținută în vechea concepție astrologică. De aici și tendința multor tineri de a consulta horoscoapele și tot felul de preziceri, care au devenit o modă în zilele noastre și se prezintă la nivelul unei naivități conștientizate.

Pregătirea psihologică pentru viața de familie ar conține cunoașterea, dar și acceptarea diferențelor psihologice dintre bărbat și femeie, precum și modalitățile de aplanare a unor conflicte în relațiile dintre parteneri.

Compatibilitatea psihologică într-o prietenie sau căsătorie reprezintă, în opinia adolescenților, o condiție obligatorie (33%), parțial obligatorie (49%) și neobligatorie (13%). Recursul la horoscoape și preziceri este privit favorabil de 57% (!), ceilalți respondenți nu cred în asemenea lucruri. O treime din participanții la sondaj consideră că diferențele dintre psihologia femeilor și cea a bărbaților pot genera disensiuni; o jumătate sînt de părere că ele pot fi aplanate prin dorința ambelor părți de a le depăși. 1/2 dintre adolescenți cred că „masculinizarea” femeilor și „feminizarea” bărbaților este un proces nefiresc; 1/4 – că ar fi firesc și 1/4 – că ar fi o caracteristică a omului civilizat.

VIZIUNEA RELIGIOASĂ

Poate o familie credincioasă să fie un model pentru tinerii de astăzi? Mulți ar răspunde negativ. În pofida faptului că aceasta nu pare să prezinte un interes deosebit pentru unii adolescenți, merită s-o propagăm chiar și în condițiile actuale cînd „*secularizarea societății continuă să erodeze sanctitatea familiei*” [7, p. 336]. Dacă omul a fost creat pentru a se realiza în societate, familia ar fi locul unde el se poate desăvîrși.

Nu te poți considera o persoană cultă dacă nu cunoști propriile referințe religioase sau pe cele ale altor membri ai comunității, astfel „*educația religioasă poate fi un prilej de fortificare interioară, de identificare a sine-lui... de reconvertire a persoanei spre lumea valorilor absolute*” [4, p. 14].

Chiar dacă un elev nu poate înțelege fenomenul religios la nivelul unui Eliade (*lumea se lasă descoperită ca lume, în măsura în care se dezvăluie ca univers sacru*), urmează să-l îndrumăm să acționeze asemeni unui om credincios.

Este greșită părerea precum că prescripțiile biblice ar arăta doar inegalitatea dintre femeie și bărbat, incompatibile cu unele principii democratice ale lumii de astăzi. Totul depinde de interpretare. Putem găsi și argumente de alt gen, dacă sînt pe deplin înțelese, de exemplu: „*Bărbaților, iubiți pe femeile voastre după cum și Hristos a iubit Biserica* [Biblia, Epistola către Efeseni, cap. 5] sau în optica teologică „*Dumnezeu a creat femeia din coasta bărbatului cu un scop. Nu din capul lui, pentru ca să-l stăpînească și nici din picioarele sale pentru a nu fi călcată în picioare, încît să meargă alături pe drumul vieții*” [16, p. 137].

În viziunea religioasă, căsătoria este un ritual sacru, soții își promet fidelitate reciprocă în fața Bisericii, iar harul divin este dat de binecuvîntarea preotului. Cununia creează tinerilor un spațiu de sfințenie, o comuniune cu Dumnezeu, *astfel calea vieții de familie nu este un simplu itinerar*.

Iubirea laică poate fi o victimă fără apărare a instabilității umane. Omul are nevoie de un pilon, un sprijin,

care nu este altceva decît credința, sau de o autoritate, care este duhovnicul sau învățătura lui Iisus Hristos în cazul creștinilor ori, eventual, învățăturile altor religii.

La acest capitol, 31,5% dintre adolescenți au susținut că sînt credincioși (merg la biserică, sinagogă, casă de rugăciuni etc.); 53% – religioși, dar nu merg la biserică, sinagogă, casă de rugăciuni etc. și 11% s-au declarat atei. 66% din respondenți au indicat că toți membrii familiei sînt religioși; 18% – numai buneii și 5% – numai părinții. Jumătate dintre elevi sînt convinși că credința în divinitate duce la o mai bună înțelegere în familie; 71% acceptă cununia, 5% nu vor merge la biserică pentru a oficia căsătoria; 22% – nu s-au decis încă. Dintre cei ce aprobă căsătoria religioasă, 42% o fac din motivul că așa se obișnuiește, iar 49% că ar crede sincer în Taina Cununiei. O treime din adolescenți au răspuns că atunci cînd apar probleme în familie, recurg la sfatul preotului, rabinului, îndrumătorului spiritual etc., ceilalți – rareori sau nici o dată.

PERSPECTIVA INTERCULTURALĂ

Într-o țară multinațională educația interculturală prin care se va urmări „*formarea unei atitudini și a unui comportament – formă de răspuns la pluralismul cultural, acceptînd virtuți ca toleranța, respectul reciproc, egalitatea ori complementaritatea valorică a culturilor*” [5, p 18] ar trebui să-și găsească locul sub diverse forme.

În cazul nostru, educația pentru viața de familie ar avea o componentă în plus ce ar contribui la eliminarea a tot felul de prejudecăți în relațiile interetnice. Unii specialiști sînt de părere că vor trece încă minimum 50 de ani pînă cînd o căsătorie mixtă va deveni o normalitate. În general, o căsătorie mixtă, pe lîngă avantajele de ordin cultural, ar avea și avantaje biologice, un fel de eugenie [1, p.5].

35% din elevii chestionați provin din familii mixte. Mai mult de jumătate (55%) nu s-au arătat interesați de a cunoaște cultura, religia și obiceiurile altor popoare, cu toate acestea, 77% ar accepta o căsătorie cu o persoană de altă naționalitate, 34% – cu o persoană de altă religie și 47% cu o persoană de altă rasă.

EDUCAȚIA ECONOMICĂ

Trăim cu toții într-o societate în care argumentul economic prevalează în luarea unor decizii de ordin politic, cultural, educațional etc. Raționamentul economic domină mentalitățile și afectează hotărîrile noastre astfel încît ne determină existența și, în multe cazuri, chiar *fericirea*.

Deși sistemul de învățămînt încearcă să ofere o viziune asupra acestei lumi, latura slabă în educația economică a elevilor este văzută de unii specialiști ca o „*imposibilitate a școlii de a gândi în termeni de inteligență financiară*” [9, p. 146].

Elaborarea unui buget al familiei în cadrul lecției va avea implicații mai puțin semnificative decât participarea reală a elevului la stabilirea acestuia sau la completarea veniturilor familiei.

În 2/3 din familii la elaborarea bugetului participă și adolescenții. Jumătate din respondenți își notează cheltuielile personale. Pentru a afla atitudinea elevilor față de distribuția eficientă a banilor, aceștia au fost rugați să facă o ierarhie a următoarelor enunțuri. Ei consideră că un om ar trebui să aibă: I – suficienți bani dacă știe să-i economisească; II – puțini, dar să știe cum să-i înmulțească; III – venituri ce ar depăși cu puțin minimumul de existență și IV (!) – foarte mulți bani pentru a-și permite orice. Aproape unanimă a fost opțiunea pentru administrarea banilor de către ambii soți. 55% dintre copii contribuie parțial la completarea veniturilor familiei. Întrebați dacă cunosc alte modalități de sporire a câștigurilor în afară de salariu, pe lângă răspunsuri de genul ”economii din bancă”, „comerțul”, „chiria” etc., destul de frecvente au fost și „mită”, „furt” care, credem (de ce ne-ar mira), reflectă o realitate...

EDUCAȚIA JURIDICĂ

Sondajul a demonstrat că elevii nu acceptă o căsătorie neînregistrată la oficiul stării civile – 65,7%; 14% sînt indeciși, iar 20% pot ocoli această instituție, pronunțându-se pentru concubinaj sau neconsiderînd necesară oficializarea unor relații intime. 2/3 dintre adolescenți au cunoștințe insuficiente despre legislația Republicii Moldova referitoare la dreptul familiei, drepturile copilului sau drepturile tinerilor, 95% doresc să afle mai multe lucruri din acest domeniu.

EDUCAȚIA SEXUALĂ

În optica moralisților, educația sexuală realizată în școală uneori este o contra-educație, deoarece tinerii sînt tratați doar ca niște „simple viețuitoare reproducătoare”, neacordîndu-i-se sexului dimensiunea spirituală. În condițiile date, introducerea educației sexuale în școală n-ar contribui doar la formarea unor calități, ci ar avea și un impact negativ. Acest gen de inovații în sistemul de învățămînt din Suedia (și nu numai) a determinat creșterea numărului de gravidații extraconjugale. Astfel se pune sub semnul întrebării afirmația potrivit căreia informarea în acest domeniu ar duce inevitabil la o modificare de comportament. Experiența Statelor Unite și a țărilor dezvoltate ne arată că familiarizarea cu metodele anticoncepționale nu implică utilizarea lor de către majoritatea adolescenților, deși aceștia cunosc pericolele pe care le prezintă anumite boli, cum ar fi SIDA.

Tinerii, în viziunea lui Freud, sînt ghidați de principiul plăcerii, care-l învinge pe cel al „realității”, instinctele fiind greu „educabile”. Din punctul de vedere al psihanalizei, dragostea nu este altceva decât înclinația libidiană, iar certitudinea că aceasta ar putea să repara este motivul unui atașament de durată, un element al „persistenței

iubirii” într-un cuplu sau într-o căsătorie.

În general, se observă o schimbare a rolului pe care îl are sexul în civilizația actuală, care se impune tot mai pregnant sub diverse forme. Pe lângă progresul vizibil și sesizabil al civilizației materiale, se atestă un regres în moralitate. Actualmente, spre deosebire de alte perioade, „*interesul predominant nu mai este cel intelectual sau spiritual, nu mai este cel eroic sau, oricum, raportat la manifestări superioare ale afectivității, ci acela sub-personal, determinat de interesele materiale și ghidate de principiul plăcerii de moment*” [6, p. 54].

Relațiile intime înainte de căsătorie sînt privite diferit de către adolescenți. În opinia psihologilor americani [Apud Grebennikov] acestea ar avea atît efecte pozitive, interpretate de către tineri unilateral, cît și negative, mai des neglijate. Din categoria *pro* ar fi: satisfacerea instinctului sexual ce se constituie ca un gen de comunicare în care se dezvoltă anumite emoții și trăiri utile în căsătorie; adevărită compatibilității fizice a celor doi, datorată unui „antrenament erotic”; despărțirea fără complicații etc. Din categoria *contra* (argumente ale educației bazate pe abstenență sexuală) ar fi urmările negative ale unor asemenea legături: pericolul gravidității, al bolilor sexual-transmisibile, inclusiv SIDA; perpetuarea sentimentului de vinovăție; dezaprobarea publică în cazul încălcării unor precepte morale.

Fără a căuta definiții și a insista într-un domeniu atît de sensibil, în care o explicație poate genera multe alte întrebări, vom încheia cu un citat ce cuprinde și un posibil răspuns: „*Sexul este superb, încîntător și necesar ... este o exprimare a sinelui, o implicare totală, o dăruire absolută. Sexul nu este un drept pe care să îl solicităm, dar nici o favoare pe care s-o tratăm infantil; așa cum nu e nici o armă pentru a-l domina pe celălalt și nici o răsplată pentru bună purtare*” [16, p. 115].

33% din adolescenți au indicat familia drept sursă principală de informare privind viața intimă, apoi urmează prietenii (30%), școala (14%) (!), mass-media (16%), iar 62% consideră că au cunoștințe suficiente la acest capitol. Elevii au relatat că noțiunile de *sex* și *dragoste* sînt: diferite – 60%, au ceva în comun – 36% și 2% – sînt una și aceeași. 1/3 din respondenți ar dori ca educația sexuală să cuprindă atît cunoștințe de fiziologie, metode anticoncepționale, prevenirea bolilor sexual-transmisibile, cît și despre relațiile dintre parteneri, legile unei vieți intime armonioase. Majoritatea sînt de părerea că această informație trebuie să parvină de la un medic specialist și nu de la profesor. 33% dintre adolescenți cred că motivația unor relații sexuale este dragostea reciprocă; 27% – curiozitatea, 25% – dorința de a se afirma ca matur și 14% – teama de a nu pierde prietenul/prietena. Totodată, ei consideră că relațiile sexuale înainte de căsătorie sînt benefice pentru echilibrul viitoarei familii (33%), constituie o experiență ce va afecta negativ familia (20%), iar 43% s-au abținut de la răspuns.

CONCLUZII

Sociologii remarcă că în comunitatea științifică sînt vehiculate multe idei potrivnice sondajelor [11, p. 207], cum ar fi: invadarea vieții private, a intimității individului; simplificarea unor probleme mai complexe și, în sfîrșit, lipsa lor de importanță, deoarece se ocupă de o entitate mereu în schimbare – lumea părerilor. Am fi de acord cu această poziție în cazul în care ar exista o altă metodă mai eficientă. Pe de altă parte, credem că elevii au răspuns sincer la întrebările propuse. Intenționat nu vom face niște generalizări (pentru aceasta ar fi fost necesar un eșantion mai mare), am arătat doar o stare de lucruri care, în linii mari, reflectă o realitate, lăsînd cititorului să interpreteze datele. Cercetarea socială însă nu ar trebui să se mărginească doar la constatări și explicații, ci și să ofere direct soluții. În cazul nostru, am încercat – nu știm cît de bine ne-a reușit – să îmbinăm aceste două rigori.

În viziunea oponentilor, pregătirea pentru viața de familie ar avea și anumite puncte slabe. În primul rînd, ei ar susține că nu e nevoie de nici o educație în acest sens, că pe timpuri n-a existat așa ceva, familiile neresimțînd lipsa ei etc. În al doilea rînd, ne-ar atenționa asupra așa-numitei „căi empirice”, omul învățînd totul din mers, întrucît viața de familie este, întîi de toate, „o experiență trăită”, care nu poate fi cu adevărat înțeleasă decît din interior. În al treilea rînd, ni s-ar aduce incontestabilul argument al sporirii vîrstei de căsătorie a tinerilor care, pe parcurs, ar putea să mai „piardă” din cunoștințele obținute în școală (de ce nu ne-ar îngrijora că ar putea „uita” și alte obiecte de studiu?). Recunoaștem că toate aceste gînduri persistă în mintea multor maturi; le-am da dreptate spunînd că ar avea „un sîmbure de adevăr”, dar care nu reprezintă pe deplin și nu e mai mare decît „fructul întreg”.

Educația pentru viața de familie poate fi concepută și altfel. Actualmente există doar obiectul de studiu *Etica și psihologia vieții de familie* care, din cîte știm, nu se află printre prioritățile școlii (70% din respondenți nu studiază această disciplină). Plus la asta, problematica familiei este cuprinsă în unele capitole din *Bazele statutului și Educația civică*. Propunem, la nivel de discuție, o nouă abordare – elaborarea unui *Curriculum de educație pentru familie* ce ar uni, într-o viziune integratoare, toate aspectele expuse anterior. Aceasta, credem, ar fi o primă etapă pentru crearea cadrului necesar introducerii unei noi discipline, care se va extinde, ca durată, la nivelurile gimnazial și liceal.

Este greșit să afirmăm că o materie de studiu ar fi mai importantă decît alta. Sîntem departe de acest gînd. Considerăm însă că o anumită ierarhie (ținîndu-se cont, în primul rînd, de cerințele economice ale societății) deja s-a încetățenit la noi. Fără a o analiza în detaliu, ne vom expune convingerea că această ierarhie poate fi, în timp, reactualizată. Dacă invocăm principiul marelui pedagog

american J. Dewey, care susține că școala ar trebui să devină viața însăși, atunci familia, educația pentru familie și-ar ocupa locul binemeritat nu numai printre „noile educații”, ci și ca o expresie a normalității, a firescului. Astfel poate s-ar echilibra puțin balanța între educație și instruire.

Este oare posibil acest lucru în condițiile noastre? Credem că da și drumul conștientizării nu va fi prea lung. O schimbare (reazăzare pe alte principii) a conținutului învățămîntului, o redefinire a unor priorități se va produce neapărat. Vrem însă ca modificările să nu cuprindă doar *forma*, concretizată în deja banala „deschidere spre nou”, ci să implice o muncă serioasă în vederea realizării unei pregătiri pentru viață a tinerilor. Vom demonstra astfel potențialul nostru de adaptare și dorința de a privi viitorul în termeni optimiști.

Evident, orice schimbare necesită timp (în cazul nostru, elaborarea curriculumului și a manualelor, pregătirea profesorilor), dar începutul l-ar constitui *acceptarea ideii ca atare*. 90 la sută din elevii chestionați optează pentru introducerea unui nou obiect de studiu. *Ce vor spune însă specialiștii în domeniu, profesorii, părinții?...*

Rolul familiei în devenirea omului este crucial:

- În familie el trebuie să învețe să iubească, să compătimizească, să uite de orgolii și să se dăruiască celor apropiați.
- Familia are menirea să conserve o anumită *tradiție spirituală*, deopotrivă națională și religioasă.
- În familie copilul are ocazia să învețe să înțeleagă corect și să respecte *autoritatea*. Părinții apar ca un model firesc al unei ierarhii în care se respectă reguli, în care se cultivă disciplina și autodisciplina.
- Familia trebuie să fie o școală de formare a unui sănătos simț al proprietății private, al *valorii* în general.

Fără îndoială, putem aduce nenumărate argumente pentru a demonstra importanța familiei atît ca instituție cît și ca generator de valori. Ne vom opri, în final, doar la *interdependența dintre valorile familiei și perpetuarea unei civilizații*. Antropologul britanic John D. Unwin [16, p.18] a efectuat un studiu aprofundat a 80 de civilizații dispărute pe parcursul a 4 mii de ani, descoperind o legitate. În toate cazurile, se debuta cu un set de norme morale conservatoare, familia avînd un rol central. Pe măsură ce aceasta, afectată de liberalizarea valorilor, pierdea din statutul ei de odinioară, civilizația intra într-un declin ce accelera dispariția ei. Ar putea acest fapt să ne pună pe gînduri?

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Акопян, А., *Человек и человечество в новом столетии*, în: *Наука и религия*, nr. 8, 2001.
2. *Biblia*, Societatea Biblică Internațională din România, București, 1988.

3. Cioran, E., *Istorie și Utopie*, Editura Humanitas, București, 1994.
4. Cucuș, C., *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași, 1999.
5. Dasen, P.; Perregaux, Ch.; Rey, M., *Educația interculturală. Experiențe, politici, strategii*, Editura Polirom, Iași, 1999.
6. Evola, I., *Metafizica sexului*, Editura Humanitas, București, 1994.
7. Gandel, K.; Benson, W., *Educația creștină. Istoria și filosofia ei*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 1994.
8. Гребенников, И., *Основы семейной жизни*, Просвещение, Москва, 1991.
9. Kiyosaky, R., *Tată bogat, tată sărac. Educația financiară în familie*, Editura Curtea Veche, București, 2001.
10. Mitrofan, I.; Ciupercă, C., *Incursiuni în psihosociologia familiei*, Editura Press Mihaela, București, 1998.
11. Rotaru, T.; Iluț, P., *Ancheta sociologică și sondajul de opinie. Teorie și practică*, Editura Polirom, Iași, 1997.
12. Savater, F., *Întrebările vieții*, Editura ARC, Chișinău, 2000.
13. Schopenhauer, A., *Viața, Amorul, Moartea*, Editura Humanitas, București, 1992.
14. Shedd, Ch., *Scrisori Caterinei, sfaturi unei tinere căsătorite*, Editura Bizantină, București, 1998.
15. Singly, F.; Blanchet, A.; Gotman, A.; Kaufmann, J-C., *Ancheta și metodele ei: chestionarul, interviul de producere a datelor, interviul comprehensiv*, Editura Polirom, Iași, 1998.
16. Ziglar, Z., *Secretul căsniciei fericite*, Editura Curtea Veche, București, 2001.

Masa rotundă:

Copilul - între părinți și profesori

Au participat: Eugenia PARLICOV, specialist principal la Ministerul Învățământului; profesori de la Liceul „Gh.Asachi”, Chișinău: Ecaterina ȘOITU, Tamara RUSU, Natalia BULAT, Ala LOZAN, Emilia ORZEA, Maria RUSU, Viorelia BABUC, Maria GUZUN, Irina VASILIEV, *elevii:* Tatiana LOZAN, Corina CUCU, Maricica ȘEREMET, Veronica IACHIM, Marcela NICOLAESCU, Mihaela CHIRIAC, Veronica CIOBANU, Vlad NASTAS, Oalia OANȚA, Dan FURTUNĂ, Vladimir ROTARU, Eugen BURUIANĂ; *părinții:* Eliza JITARU, Maria PÎRVAN, Larisa ROMANSCHI, Valentina CHIRTOACĂ, Vera POPUȘOI; *colectivul redacției “Didactica Pro...”:* Nadia CRISTEA, Dana TERZI, Maria BALAN, Dan BOGDEA, Nicolae SUSANU.

N. Cristea: Am cuteza să afirmăm că familia constituie baza societății și asigură continuitatea și prosperitatea unui neam. O societate devine puternică prin integritatea familiei, prin posibilitățile acesteia de a le da copiilor o educație. Tot de aici derivă și sintagma „cei șapte ani de-acasă” cu bunul simț, corectitudinea, sentimentul religios, adică oferă societății un *Om* cu multiplele sale virtuți și carențe.

Astăzi, adunați într-o formulă complexă, vom încerca să punem niște accente, să vedem care este rolul părinților, dar și al profesorilor în educația copiilor. Ce facem noi pentru a-i ajuta și care este contribuția lor la acest proces? Cum reușesc profesorii să se implice în viața de familie, atunci când este cazul, și, pe de altă parte, care este aportul părinților la educația copiilor în cadrul școlii.

D.Terzi: Programul de astăzi va continua cu un brainstorming, apoi se va lucra pe ateliere, respectiv părinți, profesori și elevi, după care va urma discuția propriu-zisă cu prezentări și concluzii. Invităm participanții să emită cât mai multe idei, în special elevii și profesorii, deoarece din perspectiva acestora pot fi sesizate anumite lucruri care ar putea rămâne imperceptibile pentru părinți. Gândiți-vă la educația în familie și la implicarea părinților în viața școlară a copilului. Cum

este? Cum ar trebui să fie? Dați frâu liber imaginației și gândirii...

În cele ce urmează prezentăm concis gândurile exprimate în cadrul brainstorming-ului:

- Comunicarea insuficientă părinte-copil;
- Lipsa de toleranță, răbdare în relațiile dintre aceștia;
- Relații libere și democratice în familie
- Crearea unui confort psihologic în familie;
- Aprecierea copilului la justa lui valoare;
- Respectarea drepturilor copilului;
- Comunicarea deschisă între toți membrii familiei;
- Dezacordul dintre vorbă și faptă;
- Parteneriat familie-școală;
- Soluționarea conflictului interior al copilului;
- Consultanța psihologică;
- Cunoștințe insuficiente despre educație;
- Educația moral-creștină;
- Dezacordul între *trebuie* și *nu am posibilitate/nu vreau*;
- Relații bazate pe încredere, prietenie;
- Indiferența părinților;
- Neîncrederea în forțele copilului;
- Supraaprecierea/subaprecierea copilului;

- Lipsa de colaborare profesori-părinți.

D. Terzi: Ideile menționate de dvs. se referă la următorul aspect: ce se întâmplă cu sistemul educațional și cu copilul în cadrul acestui sistem. Să încercăm să comasăm cele enunțate în câteva probleme generale:

- Valorile educației
- Comunicarea insuficientă între părinți, copii, profesori
- Relațiile democratice în familie

- Confortul psihologic
- Educația părinților
- Starea materială a familiei
- Parteneriatul familie-școală

Discuțiile au continuat în trei ateliere de lucru: părinți, elevi, profesori, avînd drept sarcină elaborarea unor strategii și soluții. Ulterior acestea au fost împărtășite colegilor, fiecare grup făcînd cîte o prezentare pe poster. Participanții au răspuns la următoarele întrebări:

Părinții:

Ce oferă școlii	Ce oferă copiilor	Prin ce modalități
<ul style="list-style-type: none"> • Susținere morală și, în măsura posibilităților, materială • Participarea la toate manifestările organizate în cadrul liceului și în afara lui • Educarea în familie a respectului față de profesor, față de istoria liceului etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suport moral și material • Respect • Înțelegere • Dragoste • Onorarea drepturilor și obligațiilor 	<ul style="list-style-type: none"> • Comunicarea mai activă părinți-copii-profesori • Organizarea unei “Școli a părinților” • Discuții neformale • Rubrica părinților în ziarul liceului

Profesorii:

Ce așteaptă de la părinți	Ce oferă
<ul style="list-style-type: none"> • Educație primară (cei 7 ani de-acasă) • Toleranță, înțelegere reciprocă • Colaborare părinți-profesori-elevi-psihologi • Ajutor reciproc prin elaborarea strategiilor de educație • Susținere morală și materială • Respectarea demnității • Păstrarea tradițiilor familiale • Dezvoltarea patriotismului și a virtuții • Autoevaluarea și autoinstruirea • Protejarea copilului de climatul nefavorabil (planificarea corectă a timpului liber) • Continuitatea în procesul educațional 	<ul style="list-style-type: none"> • Cultivarea valorilor etice și morale (adevăr, bine, sacru) • Informarea obiectivă a părinților despre comportamentul și reușita copilului • Schimb de experiență și comunicare sinceră • Exemple demne de urmat • Educația nonviolentă • Crearea climatului psihologic adecvat • Educarea și formarea sentimentului de responsabilitate • Asigurarea sănătății fizice și psihice

Elevii:

Ce așteaptă de la părinți și profesori	Ce oferă părinților, școlii
<ul style="list-style-type: none"> • Înțelegere • Încredere • Comunicare deschisă • Neetalarea unei atitudini de superioritate • Neimpunerea unor idei preconcepute • Respectarea propriilor opinii • Toleranță • Punctualitate 	<ul style="list-style-type: none"> • Sprijin, susținere morală • Dragoste • Un sentiment de satisfacție și mîndrie pentru succesele obținute • Reușită (uneori nereușită) școlară • Performanțe extrașcolare

CUM AR TREBUI SĂ FIE

La școală	Acasă
<ul style="list-style-type: none"> • Să fie ascultate și acceptate toate opiniile elevilor • Să fie instituită frecvența liberă • Justa apreciere a elevilor • Studierea opțională a materiilor • Acordarea de înlesniri pentru elevii merituoși • Șcutirea de la examene a elevilor cu medie foarte înaltă • Învățământ (cu adevărat) gratuit 	<ul style="list-style-type: none"> • Relații bazate pe încredere • Acceptarea personalității copilului • Timp liber suficient • Îndeplinirea promisiunilor

N.Cristea: După ce am analizat problema multi-aspectual, ce completări mai aveți a face?

V. Babuc: Nu există nici un dezacord între ceea ce susțin părinții, elevii și profesorii. Analizând ideile expuse de cele trei grupuri, am înțeles că aspirăm cu toții spre buna înțelegere, respect reciproc, comportament agreabil... Oricum, pînă la urmă, nu le avem...

D.Terzi: Întrebarea firească ar fi: ce facem pentru a le avea? Ce putem întreprinde?

M. Guzun: Noi, cei maturi, urmează să ne cultivăm dorința de a face ceva concret, astfel, prin propriile fapte, vom reuși s-o cultivăm și copiilor. Cred că acest lucru e posibil, indiferent de împrejurări. Este necesar să conștientizăm faptul că avem un scop comun. Să ne organizăm acțiunile în așa mod încît să rezolvăm cele mai importante probleme astăzi, pentru ca mîine să nu fie prea tîrziu.

D. Terzi: Să începem astăzi cu un zîmbet, mîine să continuăm cu o vorbă, o discuție etc.

E. Jitaru: Aș vrea să-mi expun părerea referitor la școala părinților, în care ar trebui atrași toți părinții, mai ales ai copiilor dificili.

D. Terzi: Într-adevăr, ar fi binevenit ca părinții copiilor cu probleme să se angajeze mai mult în activitățile școlii, dar aș vrea să atenționez că deseori anume elevii cu o reușită bună la învățătură, cu capacități deosebite au un comportament dificil. Se pare că e un paradox, dar un astfel de copil poate fi intolerabil, agresiv, taciturn. Adică nu trebuie să delimităm părinții copiilor cu succese de ai celor cu nereușită școlară. Toți sînt părinți cu copii, iar copiii sînt cum sînt.

Părinții cred că o dată ce și-au dat copilul la școală nu mai trebuie să participe la instruirea și educația lui. Această problemă își are sorginea în gîndirea stereotipizată a părinților.

N.Bulat: Vorbind despre educație și valorile etice, se pare că le-am abstractizat. Noi, profesorii și părinții, ne confruntăm cu niște probleme cotidiene mult mai grave. Deseori mă întreb: de ce sîntem atît de nepăsători față de anumite lucruri? Aș vrea să le adresez această întrebare elevilor: de ce manifestă indiferență față de aproapele lor, față de propria instruire și activitățile extracurriculare. Egoismul și nepolitetea se nasc atît în familie cît și la școală. Rolul profesorului este de a-l ajuta pe elev să înțeleagă și să se implice în acțiuni creative pentru că o personalitate integră se formează în baza acestora.

D.Terzi: Cred că aveți dreptate cînd afirmați că abstractizăm niște lucruri. Problema cea mare rezidă în comunitate și ar fi ireal să vorbim acum despre posibilitatea de a crea un liceu „ideal”, cu copii educați și manierați. Există probleme globale de care este responsabilă întreaga societate.

M.Guzun: Le-am propus elevilor să scrie o lucrare cu tema: *Indiferența – calitate sau viciu?* Expunerile au fost deosebit de interesante. Au urmat niște discuții care m-au convins că e în puterea noastră, a părinților și profesorilor, să-i ajutăm să se orienteze la timp, să înțeleagă corect anumite situații concrete.

N.Cristea: Aș vrea să precizăm un moment: unde totuși se produce ruptura, de ce nu realizăm în educație ceea ce la ce aspirăm, unde anume pierdem din valori?

V. Rotaru: Cred că „pe drumul de acasă spre școală”, pentru că „educația” din stradă este absolut diferită de cea oferită de familie sau școală, și ea, de fapt, ne influențează cel mai mult. Sîntem personalități și ne formăm pe noi înșine.

E.Șoitu: Elevii consideră că sînt atrași de stradă și din vina unor profesori. Ei nu frecventează orele din motiv că nu li se acordă destulă atenție. Profesorul lucrează doar cu elevii puternici, iar cei slabi sînt calificați drept răi. Elevii care depun eforturi, dar nu înregistrează rezultate înalte la învățătură nu trebuie lăsați în umbră.

T.Lozan: Aș vrea să confirm cele spuse de dna directoare. Profesorul nu încearcă să analizeze și să schimbe situația, să-și modifice comportamentul sau atitudinea față de elevi.

N.Bulat: Atunci cînd vorbim despre implementarea curriculară, cu multiple activități în grup, fiecare are șansa să-și demonstreze capacitățile, fie în fața colegilor, fie a profesorilor. Dar apare deseori o altă problemă: simularea, care-i face pe elevi să găsească o mie de scuze pentru a nu realiza sarcina propusă sau a studia o temă.

E.Jitaru: Indiferent de faptul dacă elevului îi place sau nu profesorul sau disciplina, el trebuie să fie prezent la lecții, să asculte cu atenție și să învețe. Aici le dăm dreptate pedagogilor.

D.Terzi: Nu trebuie să-l impuneți pe elev să frecventeze lecțiile, ci să încercați să-i schimbați atitudinea față de obiectul de studiu sau față de profesor.

A.Lozan: De multe ori problema educației este privită de profesori și părinți din perspectiva propriilor viziuni, a propriei personalități și de multe ori se neagă perso-

nalitatea copilului. Am citit recent o carte foarte utilă: *Eficiența în 7 trepte sau un abecedar al înțelepciunii*, semnată de St. R. Covey. Dacă principiile expuse în ea ar fi puse la baza activității centrului pe care intenționez să-l organizăm, am realiza ceva extraordinar. Trebuie să fim cu toții *proactivi*. Înainte de toate să rezolvăm problemele personale, apoi să trecem la educația copilului.

M.Guzun: Să ne educăm copiii în spiritul valorilor morale și estetice. Ce e bine și ce e rău? Ce e urît și ce e frumos? Când e bine? De ce nu e bine?... Cred că soluția e răbdarea și comunicarea continuă; dacă greșește, urmează să-i explicăm și să-l corectăm la timp, să-i argumentăm tot ce facem.

D.Furtună: Cred că relațiile dintre părinte și copil trebuie să fie bazate pe prietenie și încredere. Atunci când vii acasă și tata sau mama sînt deja „pe post de jandarm”, dînd mii de indicații, te simți într-un fel încorsetat. Nu poți comunica cu ei, iar problemele tale sînt plasate pe plan secund. Chiar dacă îți oferă niște sfaturi și te orientează, te fac să uiți de propria părere, care uneori este mai bună decît a lor. Atunci când părinții îți vorbește de la egal la egal, relațiile dintre ei și copiii se consolidează.

M.Nicolaescu: Pe cît de malefică este subaprecierea unui copil, pe atît de dăunătoare este și supraaprecierea lui, acordarea unei încrederi oarbe. Dacă profesorul atenționează că elevul are restanțe la învățătură și un comportament dezagreabil, unii părinții nu vor să accepte acest fapt.

E.Parlicov: Să încercăm, totuși, să răspundem la

întrebarea: ce trebuie să facem ca să depășim actuala stare de lucruri? Cunoașteți regula de aur a lui Confucius: comportă-te cu celălalt așa cum ai vrea să se comporte el cu tine. Din păcate, rareori încercăm să ne privim cu ochiul celuilalt, să ne plasăm în situația celuilalt, să ne apreciem pe noi înșine. Este exact ceea ce spune înțelepciunea populară: „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face”. O altă problemă „la modă” este cea a drepturilor copilului și a libertății acestuia. Libertatea însă nu poate fi concepută în afara responsabilității. Dacă vorbim despre drepturi, nu trebuie să uităm de îndatoriri. Cu acest gînd vin în susținerea celor afirmate de un părinte: îi place sau nu, copilul trebuie să fie prezent la lecții.

Un aspect important ce urmează să fie luat în considerație este acel al copiilor cu reușită școlară, dar care se simt străini în familie și printre colegi. Poate din cauza că nu au aceleași valori, că acordă prea multă atenție studiilor și mai puțină relațiilor cu cei din jur. Să încercăm să ne apropiem mai mult de ei. Sinceritatea întotdeauna a fost răsplătită cu sinceritate.

Pentru mine profesionalism înseamnă nu doar cunoașterea materiei de studiu. Cadrul didactic poate să o posede la perfecție, dar calitatea de dascăl mai reclamă și omenie, înțelegere, respect, dragoste față de copil. Dar dacă îl iubim și îl respectăm cu adevărat este imposibil să nu-l observăm. Dacă nu a răspuns bine la o lecție, să-l stimulăm pentru a se pregăti mai bine pentru orele viitoare. Fiecare copil își are potențialul său, de aceea nu toți sînt capabili de a însuși materia la cel mai înalt nivel. Ar trebui să-l apreciem în funcție de progresele lui: astăzi a fost mai bun decît ieri și are toate șansele să fie și mai bun. Să-i încurajăm pe cei care încă nu au trăit bucuria succesului. Este foarte important să-i îndrumăm să se dezvolte, atît în școală cît și în cadrul activităților extrașcolare. Astfel le va rămîne mai puțin timp pentru stradă. Dacă mintea și mîinile copilului nu sînt ocupate cu nimic, se alterează spiritul.

M.Guzun: Părinții și profesorii trebuie să reușească în comun să trezească în sufletul copilului *dorința* de a cunoaște, de a afla, de a realiza lucruri frumoase, de a crește și de a fi mai bun. În aceste condiții copilul va avea *ce* să învețe și de la colegi; de la profesori – *ce* și *cum* să înțeleagă; acasă – *timp* pentru studii și pentru ajutor părinților.

N.Cristea: Cine dintre elevi dorește să aibă un copil exact ca el? Autoevaluarea ne permite să înlăturăm lacunele sau să fortificăm ceea ce avem a le oferi descendenților noștri. Pentru ei veți fi obligați să creșteți, să vă perfecționați, să fiți toleranți, binevoitori. Ce s-ar întimpla dacă astăzi vom face un efort de a ne înțelege părinții și profesorii? Și dacă astăzi vă lipsește *atenția* părinților și profesorilor, să nu-i privați de ea pe urmași.

Aș vrea să amintesc aici o povadă despre o familie cu bunici, părinți și copilași. Stînd într-o zi la masă, s-a spart vasul bunicului. Tatăl a făcut din lemn o nouă străchinuță și a pus-o pe vatra cuptorului. De atunci

bunicul mînca acolo. Într-o zi, tata îl vede pe fecior ciopliind ceva și-l întrebă ce face. Acesta i-a răspuns că meșterește un vas pentru a i-l oferi atunci cînd va fi bătrîn ca bunicul, să mănînce din el, de pe vatră...

Copilul va repeta întocmai ceea ce vede în familie. Dragi copii, să nu faceți asemenea vase pentru părinți, pentru că astfel veți demonstra că sînteți mai buni. Uneori, cedînd poți fi superior celui ce a cîștigat. Omenia

se educă în familie, între cei patru pereți ai casei părintești.

Probabil multe gînduri au rămas nerostite și multe temeri mai sînt ascunse în sufletele voastre. Chiar dacă nu vi s-au împlinit așteptările, încercați să învățați și din ceea ce nu am reușit să cuprindem în discuția de astăzi...

Vă mulțumim tuturor!

Consemnare: Maria BALAN,

Liceul "Gh. Asachi", 20 martie, 2002

Educația - artă ce trebuie mereu perfecționată

„O educație bună este izvorul întregului bine în lume.”

Immanuel Kant

Educația este o artă a cărei practică reclamă o perfecționare continuă. Fiecare generație, acumulînd cunoștințele celor precedente, este totdeauna mai în măsură să o ridice pe o nouă treaptă ce ar dezvolta, într-o dreaptă proporție și potrivit țintei alese, toată înzestrarea noastră naturală. Acesta constituie unul din dezideratele cele mai dificile de realizat.

Familia este izvorul din care membrii ei își pot extrage resursele pentru a face față vieții; ea este locul în care aceștia caută înțelegere și susținere, afecțiune și devotament. Relațiile din familie trebuie să se bazeze înainte de toate pe respectul reciproc între soți, între părinți și copii, între buni și nepoți, pe un climat de prietenie – tot ceea ce în mod inevitabil o unește și o cimentează. Prietenia dintre maturi și cei mici, de regulă, este continuarea prieteniei dintre părinți. Există doar un singur mijloc de a consolida acest mecanism lăuntric foarte complicat – de a găsi posibilitatea să pătrunzi astfel în universul copilului, încît el să se apropie de părinți și în sufletul lui să se înfiripe și să se întărească sentimentul de atașament și dragoste filială. Fără o bună educație în familie copilul este privat de un lucru ce lasă amprentă pentru toată viața.

Maturii au tendința conservatoare de a delimita membrii familiei în cei educați și cei care educă, iar fluxul de influență educativă este îndreptat numai într-o singură direcție – de la părinți spre copii. Acțiunea inversă nu este admisă. Părinții sînt părinți, copiii sînt copii, dar uneori avem ce învăța și de la copiii noștri. Cazurile cînd copiii din familii „bune” au fost atrași în companii și fapte reprobabile sînt frecvente. Nici acasă, nici la școală nu au fost învățați de rău, în sufletul lor însă era ascunsă o carie ce mai devreme sau mai tîrziu a ieșit la suprafață. Să nu tragem concluzii pripite, deoarece de multe ori avem de a face cu o fire neformată, în care se mai desfășoară procesul de autocunoaștere. Poticnindu-se, tînărul dornic de afirmare ne demonstrează că încă n-a ieșit din „fașa”

Viorica PETCU

experienței sufletești, s-a reținut în copilăria fără griji.

Prin ce diferă un matur de un adolescent? Prin drepturi deosebite. Adulții consideră că le este permis să dea indicații membrilor mai mici ai familiei, să facă tot ce doresc, să mintă, să se lenevească, să vorbească urît. Ei își iartă toate slăbiciunile, chiar și neajunsurile, iar copiilor le cer să aibă un comportament ideal.

A făuri viața după legile libertății, echității, cinstei și dragostei este de o mie de ori mai bine, dar de tot atîtea ori mai complicat decît după legile neadevărului, constrîngerii și lăcomiei. Un mod de viață corect înaintea față de om cerințe mai înalte, așteaptă de la el o atitudine mai conștientă, o responsabilitate sporită față de misiunea sa, o cultură elevată. Toate acestea trebuie învățate cu multă stăruință, discutînd cu elevii la școală și acasă, publicînd materiale în paginile revistelor, cărți etc.

Complexitatea caracterului în perioada de trecere de la copilărie la adolescență presupune, înainte de toate, înțelegerea surselor conflictelor cu rudele: nu mama și tata au devenit alții, după cum uneori cred tinerii, ci ei s-au schimbat. Aceste transformări sînt dureroase pentru întreaga familie, deși sînt firești. Cunoșcînd atitudinea chibzuită, critică față de propriile sentimente și fapte, copiii nu vor îndrăzni să offenseze ființele cele mai dragi – părinții.

Familia contribuie nemijlocit la dezvoltarea capacităților intelectuale ale copiilor. Dacă ne referim la supraîncărcarea programelor școlare, vedem că în condițiile creșterii rapide a fluxului de informație acest lucru este inevitabil. Elevul de astăzi este pus în situația să parcurgă într-un scurt răstimp o cale pe care știința a străbătut-o

timp de secole. În acest sens se depun eforturi considerabile, tot mai evidentă este și reorientarea educației intelectuale spre abordarea creatoare a problemelor. Cu toate acestea, numărul elevilor care nu reușesc la învățătură este destul de mare. Care-i cauza?

Dacă în procesul de acumulare a cunoștințelor unui elev i s-a creat o discontinuitate, această lacună îl va împiedica să însușească materialul ulterior. Deseori, copilului îi este rușine să le spună părinților adevărul, sperând că se va descurca singur și, în loc de o memorizare conștientă, bazată pe o relație logică, pe interdependența dintre fapte și fenomene, el recurge la o memorizare mecanică, adică la un procedeu puțin productiv, ce necesită un volum de muncă și timp mult mai mare. Treptat, avalanșa devine tot mai periculoasă. Cunoștințele nefiind organizate într-un sistem organic, ci legate tei de curmei, elevul se vede nevoit să piardă tot mai mult timp pentru însușirea informației noi. În felul acesta el își creează, în fond, impresia unei supraîncărcări a programelor, uneori dificil de asimilat chiar dacă depune o muncă sistematică. Cine, dacă nu părinții trebuie să le ofere sprijin în asemenea situații? Dar, în loc să înțeleagă cauza dificultăților survenite, unii se grăbesc să dea vina pe programele școlare, pe organizarea defectuoasă a procesului de instruire etc. În familiile unde s-au creat relații pline de tact, respect și atenție reciprocă o astfel de situație poate fi ușor depășită.

Educarea copiilor prin eforturile comune ale familiei, școlii, societății începe cu nivelul de cultură și exemplul personal al adulților. Încurajând noile tendințe în formarea copiilor, trebuie să se țină cont de diversitatea împrejurărilor în care se manifestă, precum și de particularitățile individuale ale acestora.

Aidoma unei flori, plăsmuită din îmbinarea tuturor petalelor, și a celor principale, și a celor secundare, toți factorii implicați în activitatea educativă sînt la fel de importanți, deoarece pe om îl educă și oamenii, și lucrurile, și evenimentele. Rolul esențial însă le revine părinților și pedagogilor.

Nu trebuie să scăpăm din vedere nici o latură a educației: vorbindu-le elevilor despre ținută, noblețe și bunele maniere, le vom sugera că eleganța trebuie să fie o expresie a purității și frumuseții interioare. Dar acestea, bineînțeles, vor avea efect doar atunci cînd vor fi confirmate prin exemplul personal, prin experiența proprie a maturilor.

Educația copilului trebuie să se întemeieze pe respectarea unor cerințe fundamentale. În primul rînd, adulții ar trebui să aibă un comportament afectiv, exprimîndu-și în mod clar și precis atitudinea pentru tot ce poate constitui obiectul percepției copilului. În al doilea rînd, ei trebuie să fie cît se poate de duioși și blînzi, fapt ce va stimula dezvoltarea psihică a copilului, contribuind totodată la formarea sentimentului deplinei siguranțe. În al treilea rînd, cerințele adulților față de copil este necesar să aibă

un caracter permanent și să se întemeieze pe posibilitățile reale ale acestuia – condiție obligatorie pentru a-i forma voința, precum și capacitatea de a acționa în baza unui sistem de aprecieri constant, plin de discernămint, și nu a unuia superficial, fundamentat pe situații nesemnificative, incidentale. În al patrulea rînd, este oportun să i se permită copilului să-și evalueze propriile acțiuni, cît și rezultatele acestora: chiar și atunci cînd procedează greșit, trebuie să-l lăsăm, în măsura posibilităților, să-și ducă lucrul pînă la capăt fără să-l corectăm la fiecare pas, căci astfel îl vom împiedica să acumuleze o experiență și să-și formeze capacitatea de a se autoaprecia, i-am putea crea predispoziții pentru acte impulsive, nemotivate.

De la comunicare începe procesul cunoașterii de sine. Prin contacte personale se constituie gama emoțiilor umane, a concepțiilor etice și deprinderilor estetice, a calităților volitive. Insuficiența comunicării, cu afit mai mult izolarea îndelungată pot genera imagini deformate despre lumea înconjurătoare, despre sine, iar uneori pot determina și un dezechilibru psihologic.

Copilul trebuie învățat să vadă frumosul din jurul lui – în natură, în viață și muncă, în conduită și gînduri, în judecată și comportament. Familia poate face multe pentru dezvoltarea artistică a copiilor, chiar dacă părinții nu au o pregătire specială. În ce mod? Prin manifestarea unui interes sporit față de preocupările copiilor. De exemplu, tata și mama susțin frecventarea *Teatrului Tînărului actor* de către fiica sau fiul lor, dar găsesc ei timp pentru a se duce la teatru cu copiii? Fără îndoială, părinții au destule griji. Aceasta însă nu trebuie să constituie o justificare (sau afirmînd că fiului sau fiicei nu îi este interesant cu ei). Ambele poziții sînt sub orice critică, deoarece în realitate copiilor de vîrstă preșcolară și celor din clasele mici le place foarte mult să călătorească împreună cu părinții în lumea misterioasă a artelor. Cît despre lipsa de timp, există oare familii scutite de așa ceva? Oare nu lenea sufletească a părinților este cauza acelor zigzaguri din comportamentul copiilor?

Cercul *Teatrul tînărului actor* îi oferă copilului posibilitatea să cunoască literatura ce nu este inclusă în programa de studiu, să aleagă rolul după caracter, expresie, temperament: trăirea pe scenă îi permite să afle o viață absolut diferită de a lui, iar realizarea decorului necesită o informare minuțioasă privind moda și tradiția amenajării unei încăperi din secolul sau arealul respectiv, istoria costumului etc.

Cercurile *Croșetare artistică* și *Meșteșug* au ca scop dezvoltarea multilaterală și armonioasă a personalității, formarea unor deprinderi elementare de muncă, trezirea interesului de a crea noi valori materiale, pregătirea pentru activitatea în gospodărie, inițierea în arta artizanatului, meșteșugurilor populare; educarea înțelegerii și evaluării în timp și spațiu a culturii propriului popor și a altor popoare; creșterea unei generații active și perseverente, rezistentă la noile condiții economice.

Cercul *Tînărul pictor* cultivă gustul estetic, înțelegearea particularităților limbajului plastic.

Formele activităților pot fi diverse: lecții, discuții, serate, întâlniri cu artiști plastici, vizitarea unor muzee și expoziții etc., lucrările elevilor fiind prezentate la expozițiile cercului, la cele municipale, județene și republicane. Arta plastică merge în pas cu muzica, dansul. De aceea ansamblurile de fluierași, corurile, formațiile de dansuri populare și sportive sînt binevenite în orice liceu. Organizarea cercurilor în școală reprezintă un bogat conținut emoțional și estetic și contribuie la perfecționarea relațiilor umane.

Cea mai importantă schimbare, determinată de noile cerințe ale educației, constă în faptul că ea va trebui să cuprindă în mod sistematic sarcina formării personalității,

deoarece „*Copilul nu este un vas pe care trebuie să-l umpli, ci o torță pe care trebuie s-o aprinzi.*”

(Montaigne)

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Afanasieva, T. M., *Familia*, Editura Lumina, Chișinău, 1986.
2. Buianov, M. I., *Copilul are nevoie de dragostea părintească*, Editura Lumina, Chișinău, 1988.
3. Opriță, E., *Rețete pentru familia noastră*, București, 2001.
4. Savater, F., *Curajul de a educa*, Editura ARC, Chișinău, 1997.
5. Tatarchevici, M. V., *Familia și cerințele ei raționale*, Editura Lumina, Chișinău, 1988.

ION MĂRGINEANU

Educația: între societate și familie

Dăinuirea și prosperarea unor popoare, mai numeroase ori mai puțin numeroase, se datorează și tradiției (politicii bine chibzuite) de a orienta, de a educa generațiile în creștere spre o activitate economică productivă, conținând pe resursele și specificul zonei în care locuiesc.

Anglo-saxonii, englezii de azi, sînt poporul cel mai conservat din Europa, care chiar dacă nu deține primatul economic, rămîne o mare putere influentă sub toate aspectele. Dacă ne întrebăm cum de au izbutit englezii rămași singuri în fața mașinii de război germano-fasciste nu numai să reziste, dar și să mobilizeze forțele lumii împotriva dușmanului, vom constata că unul dintre factorii care a condus la această reușită este conservatismul lor. A nu se confunda conservatismul cu izolaționismul, primul fiind mai curînd un mijloc de afirmare.

Englezii, în general foarte activi, reușeau să implementeze operativ și rezultativ în colonii toate tehnologiile noi. Dar nu și pe pămînturile proprii, pentru că nu sînt comunitari – ca mod de organizare a vieții sociale. Și aceasta pentru că saxonii, fiind oameni ai pămîntului, erau mai independenți, mai autonomi, mai deschiși în apărarea intereselor lor, acționînd pe propria răspundere. A se vedea că acest tip de comportament nu a dat naștere

autocrației, ci egalității în drepturi. Anglii pretindeau la cît mai multe pămînturi, dar nu pentru exploatare agricole, ci ca răsplată, ca onorarii – orgolii ce i-au dezbinat, fapt care a înlesnit izbînzile saxonilor. După aceste izbînzii saxonii-cuceritori nu le impuneau modul lor de viață, nici limba, ci îi ademneau în federație. Temeiul vieții private ordonate a saxonilor, cu felul lor sacru de a munci și de a-și ocroti vetrele strămoșești, a fost atît de puternic influențat încît i-a captivat pe angli.

Părintele științei economice, Adam Smith (englez de origine), avea să deducă: „*Munca este avuția oricărei națiuni*”. Principiul muncii, al activității în interesul familiei, constituie fundamentul organizării învățămîntului de orice nivel în Anglia, pe cînd în școlile altor țări europene accentul se pune pe instruirea și pregătirea cadrelor pentru domeniile de activitate publică (funcționari de stat, militari, poliști etc.). Admiterea, obținerea unui loc de muncă, promovarea în funcții mai bine plătite se efectuează, în mare măsură, pe bază de mită, nepotism etc. Instituțiile de învățămînt, apoi întreprinderile de stat, nu au interesul să selecteze absolvenți, cadre de muncă inteligente, pregătite în specialitate. Prevalează supușenia, toleranța, neamestecul. Această ultimă categorie este satisfăcută de următoarele considerente: au un salariu stabil, nu li se cere spirit novator, risc etc. În atare atmosferă nu se solicită valori, progres, cunoștințe aprofundate, ci lupta pentru a ocupa și a te menține în niște posturi, funcții comode. Iar aceasta înseamnă depersonalizare, docilitate, mediocritate. În lumea unde doar examenele formale dau șansa unei cariere, tinerii și părinții lor se vor preocupa de admitere (scopul scuză mijloacele), și nu de acumulare a unor cunoștințe utile,

de creșterea moral-spirituală, de pregătirea generală pentru a ține piept îndatoririlor de cetățean și cap de familie.

Să nu se creadă, din spusele noastre, că pledăm pentru desființarea examenelor ca atare, ci doar a modalității de desfășurare a acestora. Examenele trebuie să aibă un caracter deschis, o maximă transparență și obiectivitate. Doar așa vor dispărea și de la noi aranjamentele, contestările și aroganța examinerilor.

Napoleon a promovat în Europa internatele, căci imperiul său avea nevoie de funcționari mulți și ascultători, iar acestea constituiau calea cea mai accesibilă pentru formarea unor astfel de cadre. Și lagărul socialist nu a putut rezista tentației, a împrumutat metoda: educația comunitară, spiritul gregar, fapt ce convine, întrucât exponenții internatelor sînt ușor de manipulat pe parcursul întregii vieți. De ce să fie stimulată familia trainică, prosperă, care reproduce caractere tari și personalități, buni gospodari și cetățeni devotați? Deschidem școli speciale, internate, pentru cei mai buni copii ca să-i orientăm unde vrem și cum ne trebuie, să-i modelăm „asemenea nouă”, să-i despărțim de părinți, să-i facem „sociali”, adică ai nimănu. Nu s-au pomenit copiii de la noi acum cîțiva ani ai nimănu? De unde procentul atît de mare de narcomani, infractori, defavorizați?!

Atunci cînd societatea prin legile ei, prin facilitățile acordate unor categorii de persoane, nu stimulează valorile (specialiști buni, bine plătiți și asigurați cu un cîmp de activitate), cînd nu se îngrijește de talentele țării, cînd școala nu răspunde cerințelor elevilor, ci este un instrument de nivelare, de înăbușire a aspirațiilor, ea își sugrumă cu propriile mâini viitorul – este în rolul microbului ce devorează organismul care îl întreține.

Menționam că în Anglia învățămîntul este axat pe instruirea social-economică: absolventul unei școli este deja pregătit pentru activitate independentă. Pe timpurile sovietice se dumirise cineva că e o socoteală și în asta, de unde tot felul de experimente: taberele de muncă de vară, profesiile, mai bine zis meseriile însușite în școli (croitoria, șoferia etc.). Doar că și aici se întrecea cu măsura: nu toate fetele aveau îndemînarea de a profesa croitoria sau nu toți băieții aveau vocația de șofer. Nu exista posibilitatea de a alege la modul serios. Prin urmare, statul cheltuia multe mijloace fără nici un efect.

Școala românească de pe timpuri era una a capacităților, a celor cu dragoste de carte. Poate anume prin aceasta se explică și faptul că și-a păstrat autoritatea, a cîștigat prestigiu și recunoaștere în lume. Pentru ceilalți existau școli de meserii sau „meseria tatălui”. Acum să ne întrebăm deschis și să răspundem cu mîna pe inimă: ce știu și ce pot

face copiii noștri după absolvirea a nouă clase? Acceptăm, cîțiva elevi vor obține recomandări pentru a urma un liceu. Dar ceilalți? Cu atît mai gravă este situația în orașele noastre cu șomajul atît de ridicat, unde ei practic nu au șanse să se angajeze într-o activitate remunerată. Pe părinții copiilor care susțin examenul de capacitate în acest an nu-i interesează noile tehnologii de instruire, care au înghițit o groază de bani la elaborare și editare, și pe care tocmai ei vor fi nevoiți să-i întoarcă îndoit sau întreit. Pe părinți îi interesează ce fac copiii lor după acești ani de școală: sînt contribuabili, corecți, li se rețin impozite, mai dau și pe deasupra în numerar (pentru reparații sau alte născociri). Și atunci, cu ce s-au ales copiii lor?

Am impresia că după zece ani de reformă a învățămîntului încă nimeni nu s-a gîndit la modul serios asupra acesteia. A participat cineva la vreun sondaj de opinii să vedem cine, cîți și de ce acceptă sau nu acceptă reforma învățămîntului? În euforia care s-a produs, nu s-a aruncat și copilul o dată cu scaldătoarea? Sau poate s-a aruncat copilul și scaldătoarea a rămas?!

Unde ne sînt dascălii? Prin care suburbiile europene își iroresc sănătatea și priceperea, îngrijind handicapați în loc să ne educe odraslele cu mîndria, inteligența și dragostea ce-i caracteriza cîndva? În lupta inegală pentru existență apare posibilitatea selecției naturale. Firește, vor promova 25-30%, cei mai dotați, mai capabili, cei mai inteligenți. Datoria sacră a societății este să exploateze cu chibzuință aceste „daruri”, să le facă loc, să le creeze condiții, să le susțină, căci această categorie de oameni reprezintă națiunea în rîndul celor civilizate. Cît privește celelalte categorii, ele nu vor fi neglijate și nici defavorizate. Ele trebuie să-și găsească locul conform *capacităților, sănătății și voinței*. Din aceste considerente, presupunem că rolul școlii este decisiv în selectarea talentelor, apoi, cu susținerea familiei, și în orientarea profesională. Școlile de elită nu pot suplini această funcție. Principiul de înscriere în clasele lor, pe criterii de posibilități financiare, este discriminatoriu. Datoria școlii de orice tip ar fi să creeze *condiții egale* de autoafirmare. Planul general al învățămîntului ar putea fi redus, orientînd mai multe mijloace spre pregătirea profesională, cercuri facultative, grupuri de creație, școala părinților. Educația se va transmite, în principiu, familiei care va conserva valorile tradiționale. Nu societatea va crea personalitatea, ci familia va oferi societății personalități. Rolul familiei în edificarea comunității moderne este incontestabil. Argumentăm teza, aducînd drept exemplu rezultatele obținute în Ungaria, statele baltice și scandinave, în care triumfă ordinea și bunăstrarea.

Eugenia PARLĂCOV

Unele probleme și perspective ale educației extrașcolare

„Nu din averi izvorăște virtutea,
ci din virtute izvorăsc și averi
și toate celelalte lucrări
pentru individ și societate.”

Apologia lui Socrate

În sistemul de învățământ de la noi, tradițional, influențele educative sistematice se efectuează în mod direct și indirect. În mod direct – prin însuși procesul de învățământ, în cadrul căruia pedagogii valorifică valențele educative ale disciplinelor de studiu în vederea realizării unei laturi a educației: intelectuală, fizică, estetică, morală etc. În mod direct educația se mai înfăptuiește, conform curricula și manualelor în vigoare, prin lecții de educație muzicală, artă plastică, educație tehnologică, educație fizică, educație civică (începând cu anul de învățământ 2000-2001), prin ore de dirigentie și activități extracurriculare (cercuri pe interese, secții sportive, cluburi și asociații ale elevilor).

Evoluția societății contemporane, caracterizată prin accelerarea schimbărilor în toate sferile de activitate, a creat situația când școala, oricât de elevată ar fi, nu mai poate juca rolul de unic generator de cultură. Educația *intra muros* trebuie dezvoltată prin educația *extra muros*. Acest tip de educație include și educația extrașcolară care, în conformitate cu Legea Învățământului (art.34), se realizează în instituții extrașcolare pe baza unor activități instructiv-educative specifice de către cadrele didactice în colaborare cu unitățile socioculturale, mass-media, organizațiile de copii și tineret, familia etc.

Termenul *educație extrașcolară* în ultimul timp este deseori substituit prin *educație complementară*. Ultimul este atestat în *Dicționarul de pedagogie* ca provenind de la proiectul de Lege a învățării publice și private din 1881 care exprima intenția de a înființa un ciclu primar cu caracter practic pentru orientarea tinerilor spre agri-cultură, meserii, comerț etc.

Actualmente în acest sistem funcționează diverse cursuri de formare profesională continuă a populației adulte (de contabili, de studiere a limbilor străine, de utilizare a calculatorului etc.). Astfel, termenul *educație extrașcolară* pare a fi unul mai adecvat domeniului ce-l determină.

Apărute în anii '50 ai sec. XX ca bază pentru instruirea în afara școlii a copiilor și tinerilor, transformate prin anii '70 în centre instructiv-metodice ale educației comuniste, instituțiile extrașcolare au depășit aceste funcții, afirmându-se ca parte integră a sistemului actual de învățământ, care desfășoară activități complementare procesului educațional din toate tipurile de școli, inclusiv licee, în scopul dezvoltării aptitudinilor creatoare ale elevilor în domeniile științei, tehnicii, artelor, sportului, turismului etc., precum și al organizării utile a loisir-ului.

Educația extrașcolară diferă de alte forme de educație prin caracterul ei opțional-benevol, pluridisciplinar; prin varietatea formelor și a conținutului; prin utilizarea unor metode specifice de evaluare și apreciere a rezultatelor; prin posibilitatea de a alege tipul, profilul, timpul convenabil pentru ocupații; prin raporturile de colaborare, apropiere, încredere și prietenie între profesori și elevi; prin climatul permisiv, în care cuvântul copiilor – expresia doleanțelor, opțiunilor, intențiilor lor – este solicitat și favorizat.

În prezent în republică (cu excepția raioanelor de est) funcționează 69 de instituții extrașcolare cu un efectiv de peste 40 de mii de participanți, ceea ce constituie 7,17 % din numărul total de elevi din învățământul preuniversitar.

Instituțiile extrașcolare sînt finanțate din buget, de aceea ele prestează servicii gratuite, asigurînd accesul tuturor doritorilor indiferent de origine, stare socială, confesiune etc.

Spectrul de activități al instituțiilor extrașcolare este unul variat și flexibil în funcție de interesele și doleanțele copiilor: de la tradiționalele cercuri de dans, de creație tehnică, formații folclorice etc. la teatru de modă, cluburi ale erudiților, cluburi de dezbateri, școli ale viitorilor lideri etc.

Rezultate remarcabile atestă pe parcursul mai multor ani Centrele de creație a copiilor din Fălești, Florești, Căușeni, Telenești, Leova, Chișinău, Centrele de creație tehnică a elevilor din Orhei, Florești, din sectoarele Buiucani, Rîșcani și Centru, precum și cel municipal din Chișinău, Centrul tinerilor turiști din Bălți, Centrele Tinerilor Naturaliști din Chișinău, Leova, Giurgiulești ș.a. În ultimul timp, grație eforturilor manageriale ale dnei T.Botezatu, susținute de administrația locală, este reanimat Centrul de Creație a Copiilor din Zîrnești, Cahul – unica instituție extrașcolară situată în zonă rurală căreia i-a fost atribuit statutul de instituție județeană.

În afară de activitățile curente, în teritoriu și la nivel republican, se organizează diverse concursuri, festivaluri, expoziții, competiții, ce le permit copiilor să comunice, să facă schimb de experiență și să avanseze în domeniul preferat. Unele dintre ele depășesc limitele unităților administrative respective, avînd ca participanți elevi din alte județe și țări

(Festivalul *Duminică la Florii*, desfășurat în județul Cahul din inițiativa împătimitului de folclor dl V. Chiper și cu susținerea factorilor de decizie locali și republicani; Festivalul *Duminica Mare* de la Telenești; Săptămîna Internațională a Științei și Tehnicii pentru Copii și Adolescenți, cu participarea delegațiilor din România, Polonia, Cehia, Ucraina; festivalurile folclorice republicane ș.a.). Programul activităților extrașcolare în învățămîntul preuniversitar este elaborat, aprobat și difuzat pînă la începutul anului financiar, pentru ca cei interesați să-și racordeze propriile intenții la cele propuse la nivel republican.

De rînd cu succesele obținute, instituțiile extrașcolare se confruntă cu multiple probleme, una dintre cele mai stringente de la 1992 încoace fiind cea a bazei materiale. Or, începînd cu anul curent aceste organizații sînt finanțate doar la capitolul salarizare.

Se pare că problema cea mai importantă ține de mentalitate. Ignorarea de către factorii de decizie a valențelor educative ale instituțiilor extrașcolare este reprobabilă. În condiții normale, acestea ar putea oferi o șansă tuturor celor care, în virtutea mai multor circumstanțe, nu pot trăi bucuria succesului nici în familie, nici în școală, și pe care îi educă, în mare, strada. Efectele sînt bine cunoscute. Neconștientizarea faptului că nici o pierdere nu este atît de costisitoare și greu recuperabilă ca cea din domeniul educației este regretabilă.

Viața sub toate aspectele ei se află într-o continuă transformare. Ideile, concepțiile, gusturile, moravurile se schimbă de la o generație la alta. După cum menționa P.Lengrand, referindu-se la educația permanentă, „*toate eforturile educatorilor și psihologilor, oricît de constructive ar fi ele, vor fi reduse la zero dacă atît copiii cît și adolescenții nu au alte posibilități pentru a-și satisface nevoile de distracție decît strada, barul și cinematograful cel mai apropiat*”. La noi însă nici cinematograful nu este prea accesibil, ba mai mult, atît prin intermediul lui cît și al televiziunii – forma preferată de agrement pentru majoritatea populației – se promovează o pseudocultură, cu puternice tente comerciale, ce conduce la modelarea spirituală în baza unor valori contrare celor general-umane. În asemenea condiții importanța instituțiilor extrașcolare cu înaltele lor valențe educaționale rămîne a fi substanțială.

Ar fi naiv să susțin că buna activitate a instituțiilor extrașcolare ar putea soluționa pe deplin problema criminalității juvenile. Cred că menirea lor este alta. Și ea concordă cu rezultatele unui studiu realizat în Rusia pe eșantioane diferite de copii din diverse teritorii: circa 10 la sută dintre ei sînt dotați și avansează fără prea mult efort din partea sistemului; circa 20 la sută – în virtutea unor factori ereditari sau de alt ordin și indiferent de eforturile educaționale ale sistemului, constituie grupul de risc. Instituțiile extrașcolare ar putea contribui la menținerea unui echilibru: cei 70 la sută din copii să nu coboare sub limita de jos, să nu sporească rîndurile grupului de risc.

Din păcate, deficitul bugetar din ultimii ani împiedică în mare măsură realizarea obiectivelor pe care și le propun instituțiile extrașcolare. Astfel, comparativ cu anul 1992 numărul acestora s-a redus cu circa 50 % (al centrelor de creație tehnică cu 70 %, al tinerilor naturaliști – cu 70 %, al tinerilor turiști – cu 72 %), diminuîndu-se în aceeași proporție și procentajul copiilor antrenați în activitate (de la 12,3% la 7,17%). Schimbările respective s-au produs în urma comasării instituțiilor extrașcolare și reducerii numărului de ore destinate activității cercurilor. Drept consecință, în 3 județe (Soroca, Taraclia și Tighina) există doar cîte o singură organizație. În Centrul de Creație a Copiilor din județul Taraclia nu ființează nici un cerc al tinerilor naturaliști și doar cîte un cerc de profil sportiv. N-au fost cruțate nici instituțiile extrașcolare cu merite recunoscute în republică, precum cea din Florești.

Insuficiența cadrelor didactice (salarii mizere, concedii mici, lipsa oricărui înlesniri), precum și dificultățile de aprovizionare a cercurilor cu utilajul și materialele necesare au condus la nevalorificarea pe deplin a numărului de ore destinate acestui gen de activitate. Ca urmare, se constată neutilizarea rațională a spațiului, propunîndu-se desfășurarea cercurilor în școli, în schimbul II, închirierea altor localuri etc. Astfel, ne-am pomenit că la Rezina patrimoniul Centrului de Creație a Copiilor este constituit doar din masa și scaunul directorului, plasate într-un colț de cabinet, indicat de șefii mai mari. Situația e identică și la Hîncești, unde clădirea Centrului a fost luată de primărie, directorul „beneficiind” de un loc în subsolul Școlii Medii nr. 2, iar cercurile activînd prin școli, fapt ce contravine prevederilor regulamentului de funcționare. E strigătoare la cer starea edificiului Centrului Tinerilor Naturaliști din Giurgiulești care „găzduiește” muzeul inedit *Casa Naturii*, finanțat de primăria din localitate. Șirul poate fi completat cu un caz recent. Primarul de Leova, dl E.Braga, a avertizat directorul Centrului Tinerilor Naturaliști despre faptul că gardul de fier, obținut în anul 1988 de colectivul instituției în urma participării meritoase la campania ecologică din lunca Prutului, va fi demontat și instalat la cimitirul din orășel, iar Centrul va primi în schimb unul de sîrmă ghimpată! Este oare aceasta o atitudine grijulie față de copii?

Problemele ce exercită o influență negativă asupra funcționării instituțiilor extrașcolare ar putea fi soluționate prin:

- elaborarea și aprobarea unor normative de stat de finanțare a activității acestora indiferent de subordonarea lor administrativă;
- lichidarea diferențelor privind mărimea salariului și concediului cadrelor didactice din unitățile respective;
- elaborarea Concepției educației extrașcolare;
- elaborarea materiilor curriculare.

Sperăm la mai multă înțelepciune și dragoste față de copii, manifestate prin fapte concrete.

Centrul Județean de Creație a Copiilor *Universul*

În condițiile trecerii la o economie de piață tot mai mult se simte necesitatea unei pedagogii în care fiecare copil ar putea să-și conștientizeze propria valoare și ar avea o șansă reală de a se integra în societate. Acest obiectiv poate fi atins prin educarea unei personalități întregi. Rolul decisiv în soluționarea respectivei probleme aparține tuturor profesorilor, dar în mod special celor de la Centrele de Creație. Educația prin artă, prin promovarea frumosului contează mult, deoarece prin dispariția valorilor etice și morale vor fi afectate și cele economice.

Educația este în esență schimbarea ființei umane din bine spre mai bine și se bazează pe următorul principiu: trebuie să înțelegem viața și să ne iubim meseria – cea de pedagog. Arta realizează această transformare și îi acordă omului șansa de a-și construi o a doua existență, alături de cea fizică. În artă, ca și în educație, creația și formarea sînt mai importante decît reflectarea și acumularea, deoarece arta este condiția supremă a libertății umane; este o cunoaștere reflexivă prin definiție (Kant). De aceea, un sistem specific de activitate angajează elevul receptor-creator în măsură mult mai mare decît disciplinele școlare.

Actualmente, educația unei personalități creative constituie o problemă ce nu mai suportă amîinare. Planurile de învățămînt nu acordă destul spațiu disciplinelor creativ-artistice, accentul fiind pus pe instruire, diminuîndu-se astfel impactul pozitiv pe care-l poate avea educația prin artă. Posibilitățile de integrare interdisciplinară sînt reduse la minimum. Cu părere de rău, procesul educațional din școală, avînd ca temelie planurile de învățămînt lipsite de flexibilitate reală, este însă preponderent autoritar și normativ, nu corespunde tendințelor democratice dominante astăzi în lume.

Conceptul de creativitate apare într-o componență tridimensională: proces, produs și personalitatea creatoare. Cadrele didactice ale Centrelor de Creație sînt interesate bineînțeles mai mult de al treilea aspect. Psihologii au constatat că însăși creația nu este o virtute caracteristică unor personalități excepționale, ci e specifică majorității oamenilor, deosebirea fiind doar de ordin cantitativ și de valoarea operei.

Centrul de Creație a Copiilor a fost fondat în 1992 și pe parcursul activității colectivul didactic s-a străduit să facă față cerințelor și să realizeze obiectivele propuse. Centrul are 9 filiale în județul Cahul în care sînt cuprinși 402 copii.

De o popularitate mare se bucură:

- colectivul de dans contemporan *Mirabela* din com. Zîrnești (cond. Tatiana Botezatu), care a prezentat 128 de spectacole muzicale în Republica Moldova și România;
- orchestra de instrumente populare *Ghiocel* din

s. Roșu (cond. Ion Bantuș), care a dus faima folclorului moldovenesc în diferite regiuni ale republicii și peste hotarele ei;

- grupul etnofolcloric *Moștenitorii* (cond. Ina Boinceanu), care promovează folclorul autentic din s. Cotihana;

- grupul de scauți *Egreta* din com. Zîrnești (cond. Nadejda Dobîndă), care sînt pionierii mișcării scoutice în zona de sud a Moldovei;

- grupul de jurnaliști *Condeii Albastru* din Zîrnești (cond. Leontina Nisteanu), care informează opinia publică din județ despre activitățile Centrului de Creație.

Nutrim mari speranțe față de activitatea noilor colective: ansamblul de dans popular *Busuioc* din com. Cucoara (cond. Natalia Bălănel), ansamblul vocal-instrumental *Plai* din Zîrnești (cond. Vasile Filip), cercul dramatic din s. Pașcani (cond. Polina Savca), tariful din s. Andrușul de Jos (cond. Ilie Pralea), cercul de sculptură în lemn *Făuraș* din s. Andrușul de Sus (cond. Andrei Miron).

Am participat la toate concursurile organizate de Secția Culturală a DGJITS Cahul, de Ministerul Învățămîntului: *Ziua Pedagogului*, *Expoziția Tîrgul Gospodarilor*, *Concursul Județean Cînta-voi Domnului*, *Concursul Județean al Obiceiurilor de iarnă*, *Concursul Mărțișor*, *Concursul Cîntecului Pascal* etc.

Din 1997 pe lîngă Centrul de Creație funcționează organizația neguvernamentală *Copiii Bugeacului*, cîștigătoare a Proiectului *Centrul de Inspirație UNIVERSUL*, finanțat de Corpul Păcii, datorită căruia a fost posibilă achiziționarea instrumentelor pentru taraf și ansamblul vocal-instrumental *Plai* și este susținută activitatea cercurilor *Tînărul Jurnalist*, *Croșeta Magică*. Proiectul *Adolescentul și Buchia Legii*, finanțat de Ambasada Statelor Unite în Republica Moldova, ne-a oferit ocazia să procurăm echipament tehnic și să desfășurăm

șurăm ample activități de informare a copiilor despre drepturile lor.

Proiectul *Centrul de zi VESTA*, susținut financiar de DFID (Marea Britanie) este preconizat pentru 54 de copii din familii nevoiașe care și-au găsit „căminul familial” la *VESTA*. Aici ei au acces la computer, audiază muzică preferată, vizionează filme, sînt instruiți în domeniile: ecologie, sănătate, cultură, drept. La dispoziția copiilor este pusă și o bibliotecă, bogată în literatură pentru orice vîrstă.

Astăzi există multiple probleme în munca extrașcolară. Ținînd cont de situația dificilă în care ne aflăm cu toții, e necesar să luăm decizii nestandarde, antrenînd în acest proces structurile de stat, comerciale, organizațiile obștești și investitorii străini.

Centrul de Creație are drept obiectiv cultivarea aptitudinilor, formarea unei gîndiri libere, cutezătoare, deoarece orice copil are un har, un talent ce trebuie descoperit și dezvoltat. Spiritul trebuie să se descătușeze.

Tatiana BOTEZATU, Leontina NISTREANU

Centrul Orașenesc al Tinerilor Naturaliști din Chișinău

Centrul Orașenesc al Tinerilor Naturaliști (COTN) din Chișinău funcționează de la 15 decembrie 1955 și a reușit pînă în prezent să realizeze multe lucruri frumoase.

În ultimii ani s-a perfecționat activitatea instructiv-metodică a cercurilor, s-au îmbogățit colecțiile sectorului experimental (130 de specii de plante decorative și de cultură) și ale colțului viu (16 specii de animale). COTN dispune de 7 cabinete estetic amenajate unde își desfășoară activitatea 61 de cercuri ce includ 870 de elevi ai școlilor, gimnaziilor, liceelor din municipiu. Cercurile activează conform profilurilor: Acvariumistică, Zoologie, Ecologie, Natură și fantezie, Arta aranjamentului floral, Horticultura, Cunicultura, Viticultura, Pomicultura, Legumicultura.

Pe sectorul experimental tinerii naturaliști cultivă plante decorative anuale și perene. O parte din materialul săditor poate fi oferit școlilor, grădinițelor pentru înverzirea spațiilor.

COTN acordă o atenție deosebită instruirii și educației ecologice a elevilor, oferindu-le posibilitatea de a se familiariza cu problemele protecției mediului și a se încadra activ în soluționarea acestora.

Desfășurarea bilunarului ecologic *Meleagul natal – un paradis* are scopul de a educa responsabilitatea generației în creștere pentru starea mediului ambiant, prin aprofundarea cunoștințelor și dezvoltarea deprinderilor practice în acest domeniu. Pentru luna aprilie curent în municipiu sînt preconizate multiple activități: acțiunea *Arborele*, concursul desenelor *Avem un singur Pămînt*, concursul cîntecului ecologic, conferința *Un mediu curat pentru viitor*.

Conform planului de activitate, aprobat de Departamentul Educație, Știință, Tineret și Sport, COTN desfășoară și seminarii metodice în vederea schimbului de experiență cu alte organizații extrașcolare din republică și din România.

Datorită colaborării fructuoase cu unitățile educaționale, cu Mișcarea Ecologică, Pretura sectorului Botanica, organizații neguvernamentale, Centrul a reușit să-și perfecționeze și să-și diversifice activitatea, bucurîndu-se de succesele obținute în cadrul concursurilor municipale și internaționale, confirmate prin diplome de onoare.

M. RUMLEANSCHI, V. SEVOSTIANOV

Centrul Tinerilor Naturaliști din Giurgiu-lești

Colectivul Centrului, împreună cu pedagogii Școlii medii de cultură generală și cu specialiștii din agricultură din localitate, depun eforturi considerabile pentru a dezvolta deprinderile de muncă la elevi, a educa spiritul de responsabilitate față de tot ceea ce fac. Copiii sînt sensibilizați pentru ocrotirea mediului înconjurător și acumulează cunoștințe din diferite domenii: pomicultură, viticultură, horticultură, zootehnie etc. Centrul dispune de un teren pentru cercetări științifice, unde elevii efectuează diverse experimente și capătă abilități de cultivare a plantelor agricole.

În cadrul centrului funcționează muzeul zoologic *Casa Naturii*, în care se reflectă fauna din lunca Prutului și Delta Dunării. Inițial, materialul a fost adunat pentru cabinetul de biologie al școlii, înființat în anul 1972, ulterior însă tinerii naturaliști au colectat sute de exemplare, inclusiv și fosile găsite în împrejurimile satului Giurgiulești.

Activitățile din cadrul Centrului au fost distribuite în funcție de vîrsta, capacitățile și posibilitățile reale de lucru ale elevilor: unii se ocupă cu împăiatul păsărilor și mamiferelor, alții – cu creșterea, îngrijirea și observarea peștilor de acvariu sau a plantelor decorative. În prezent dispunem de un bogat material botanic și zoologic. Păsările și mamiferele împăiate reprezintă aproximativ toate speciile de baltă, de cîmp și de pădure, existente în această zonă. De asemenea, colecțiile cuprind: meduze, corali roșii, stele de mare, pești, caracatițe ș. a. Pentru a le demonstra elevilor relațiile organismelor cu mediul înconjurător, s-au realizat machete care redau viața dintr-o anumită biocenoză. Muzeul este împărțit în trei compartimente: primul conține exponate din lumea vegetală, aproximativ 600 de specii de plante: begonii, asparagus, monstera, tradescantia, palmieri, cactuși și alte plante tropicale. O secțiune specială prezintă ierbare și semințare.

Al doilea compartiment inserează material zoologic: trei acvarii cu exemplare de pești exotici, o colecție de păsări și mamifere împăiate și una de preparate cu nevertebrate. Cel de-al treilea compartiment constituie, de fapt, colțul viu care are un spațiu destinat exponatelor ce nu pot fi păstrate la lumină.

Tinerii prieteni și scutieri ai naturii au organizat un serviciu de gardă. Ei îngrijesc plantele de cameră și animalele, desfășoară excursii pentru copii, acumulează noi materiale pentru colecția muzeului.

Colectivul CTN Giurgiulești

Învățămîntul extrașcolar – probleme și soluții

Centrul de Creație al Copiilor din Florești (CCC) a fost înființat în august 1995, în urma comasării a trei instituții extrașcolare: Centrul tinerilor tehnicieni, Centrul tinerilor naturaliști și Casa de creație. În prezent aici activează 1350 de copii în 41 de cercuri pe interese.

Deși activitatea CCC Florești era înalt apreciată la nivel județean și republican, fiecare al nouălea copil fiind deținătorul unei diplome a concursurilor naționale, în februarie 1999, din inițiativa factorilor de decizie locali, în scopul optimizării cheltuielilor, au fost reduse 70% din statele instituției.

Pentru activitatea școlară există motivații serioase: notele, promovarea clasei, absolvirea instituției. Indiferent de faptul dacă elevul este încîntat sau nu de procesul de învățămînt, el frecventează totuși școala, pe cînd în instituțiile extrașcolare copilul vine doar dacă îi este interesant. A organiza activități ce l-ar captiva, i-ar trezi curiozitatea pentru ceea ce le propunem, nu este afit de simplu. De serviciile instituției noastre beneficiază elevi ai cl. II–XII. Importanța ei crește mai ales în condițiile în care fiecare al treilea copil trăiește cu un singur părinte sau chiar fără ambii, aceștia fiind plecați la muncă în străinătate. Admitem că instituțiile extrașcolare nu sînt capabile să rezolve definitiv problema, dar dacă măcar cîțiva dintre copiii dificili vor fi salvați de influența străzii, vor petrece timpul cu pedagogii, cu semenii lor din instituțiile extrașcolare, credem că merită să ne îndreptăm atenția spre aceste unități.

- În actuala situație social-economică din Republica Moldova nu toți copiii pot activa în cadrul instituțiilor extrașcolare, unde trebuie să-și procure materialele necesare, să achite cheltuielile pentru participarea la diferite concursuri, expoziții, competiții etc.
- Pentru a reuși în munca noastră, avem nevoie de oameni cu mare dragoste de copii și cu mult entuziasm în activitate, iar aceștia trebuie să fie remunerați la justa lor valoare.
- Statul ar trebui să susțină mult mai mult învățămîntul extrașcolar (în cazul cînd se conștientizează faptul că e nevoie de o astfel de activitate), să ne păstreze sediile, să asigure cercurile cu materiale de lucru.

P.S. Cînd pregăteam această informație ni s-a comunicat decizia DGJITS Soroca privitor la acordarea instituției noastre a încă 4,5 unități de conducător de cerc. Să fie într-un ceas bun această pornire și să sperăm că, în pofida tuturor greutăților financiare cu care se confruntă republica, se vor găsi mijloace necesare pentru a sprijini activitatea instituțiilor extrașcolare.

Profesia de pedagog a presupus întotdeauna o mare doză de curaj și astăzi poate mai mult ca oricînd ni se pretinde această calitate.

Olgă GROZA

CENTRUL EDUCAȚIONAL PRO DIDACTICA
Programul "Modernizarea Învățămîntului Preuniversitar"
Strategii de program 2002-2004
(sumarul elementelor-cheie)

I. Aspecte pe care le considerăm esențiale pentru implementarea/dezvoltarea programelor educaționale:

Activitatea în cadrul programelor educaționale implementate de Centrul Educațional PRO DIDACTICA pornește de la conștientizarea faptului că un efort congruent de promovare a schimbărilor în educație trebuie să ia în considerație:

- Sprijinul informațional (asigurarea accesului la informație),
- Facilitarea schimbului reciproc de experiență,
- Dezvoltarea capacității de autoevaluare a unității școlare,
- Perfecționarea nivelului profesional al cadrelor manageriale,
- Perfecționarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice,
- Îmbunătățirea abilităților profesorilor de a elabora materiale didactice proprii,
- Facilitarea procesului de sensibilizare și implicare a comunității, pe plan local și național,
- Crearea unor comunități de învățare care să urmărească dezvoltarea abilităților de formare continuă pe întreg parcursul vieții (*life-long learning skills*), toate acestea fiind orientate spre asigurarea, în ultimă instanță, a **formării și dezvoltării competențelor elevilor.**

II. Zone și grupuri țintă cărora li se va acorda prioritate:

- **Școlile din zonele dezavantajate (rurale)** – în vederea facilitării oportunităților egale de educație;
- **Școlile internat și școlile pentru copiii cu necesități speciale** – în scopul îmbunătățirii performanței profesionale a cadrelor didactice și a sprijinului pentru integrarea copiilor în societate;
- **Comunitatea/comunitățile**, pe plan național și local, pentru a promova implicarea societății în

rezolvarea problemelor școlii;

- **Cadrele didactice și manageriale** – în vederea oferirii sprijinului și posibilităților de cooperare și schimb de experiență cu alți colegi care au realizări în soluționarea de probleme concrete.

III. Considerații privind dezvoltarea conținuturilor de program. Elemente intrinsece pe care le vom promova:

- **Abordare holistică:**
 - Sprijin pentru subiecți aparte și pentru instituții ca unități întregre;
 - Crearea unor comunități de învățare;
 - Asigurarea impactului prin eforturi complexe: formarea profesională continuă, dezvoltare informațională, cooperare, identificare și soluționare de probleme etc.;
 - Democratizarea proceselor educaționale.
- **Răspuns la necesitățile instituțiilor educaționale ca unități întregre**, în vederea constituirii unor comunități de învățare:
 - Formarea abilităților de elaborare, adaptare și utilizare a unor instrumente de autoevaluare, identificare de probleme și planificare a acțiunilor pentru dezvoltarea instituției școlare, în domeniile:
 - Management educațional;
 - Implicarea comunității;
 - Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice;
 - Performanța elevilor;
 - Implementarea curriculumului;
 - Oferirea de programe de instruire și consultanță pentru școli concrete, în domenii identificate de comunitățile școlare:
 - Management educațional;
 - Management general;

- Tehnologii educaționale;
- Probleme de implementare a curriculumului școlar;
- Dezvoltare a colaborării școală – comunitate;
- Elaborare, implementare și evaluare de proiecte;
- Elaborare de curricula opționale;
- Instruire pentru dezvoltarea abilităților de gândire critică;
- Asistență tehnică individualizată (literatură didactică, echipament, conexiune Internet, elaborare de materiale didactice);
- Asistență informațională prin intermediul unor canale variate:
 - Revista „*Didactica Pro...*”;
 - Schimb de experiență între echipele din școli;
 - Site-ul „*Internet Pro education*”;
 - Conferințe, mese rotunde și activități de informare, mai mult ori mai puțin formalizate;
 - Promovare a experienței școlilor pe plan național și internațional;
- **Răspuns la necesitățile individuale de dezvoltare profesională a cadrelor didactice și manageriale:**
 - Programe de burse de instruire pentru profesorii din zonele rurale și școlile internat;
- **Sprrijin informațional și facilitare a comunicării/schimbului de experiență la toate nivelurile:**
 - Diseminarea experiențelor de succes (mass-media, Internet, revista „*Didactica Pro...*”);
 - Elaborarea unor materiale didactice suport (colecția „*Pro Didactica*”);
- Traducerea materialelor de referință din alte țări;
- Conferințe și mese rotunde, cu implicarea factorilor de decizie și a mass-media, pe probleme educaționale stringente;
- Site-ul „*Internet Pro Education*” ca instrument de informare și schimb de experiență;
- Colaborarea cu diverse rețele de biblioteci și centre informaționale;
- Găsirea unor posibilități de activizare/interesare mass-media pentru problemele educaționale.

IV. Considerații privind implementarea programelor.

Obiective specifice pe care le vom urmări:

- Consolidarea parteneriatului cu instituțiile educaționale-cheie, de stat și neguvernamentale;
- Amplificarea eforturilor direcționate spre școlile rurale;
- Găsirea posibilităților de mărire a contribuțiilor directe, financiare și in-kind, a beneficiarilor înșiși și a altor finanțatori;
- Găsirea posibilităților de a răspunde, în perspectivă, și necesităților altor beneficiari, în vederea educării unei piețe de servicii educaționale și a spargerii monopolizării de către instituțiile de stat a acestui domeniu;
- Găsirea unor parteneri pentru noi proiecte;
- Atenție sporită posibilităților de a implica în activitățile programului și în schimbul de experiență comunitatea didactică din Transnistria;
- Popularizarea problemelor educaționale, sensibilizarea comunității în vederea implicării la rezolvarea acestora.

„Învățarea prin Cooperare”

În cadrul unei investigații realizate de Centrul de Cercetare Educațională din Lituania, în topul listei de răspunsuri la întrebarea *Ce cunoștințe și deprinderi (abilități) nu-și vor pierde valoarea peste 10 ani și urmează a fi obiect de studiu în Universitățile Pedagogice?* s-a plasat deprinderea de a **comunica și a coopera în activități de grup**, fapt deloc întâmplător, deoarece problemele lumii contemporane sînt atît de complexe încît pot fi soluționate doar prin acțiuni comune. Posedarea *Artei Cooperării* devine o necesitate pentru tinerii sec. XXI.

Proiectul *Învățarea prin Cooperare*, lansat în februarie 2002, vine să susțină inițiativele de conlucrare prin instruire, de formare profesională a tinerilor – viitori pedagogi din Moldova.

Învățarea prin cooperare este o verigă importantă în fundamentele teoretice ale Programelor *Pas cu Pas* și *Lectură și scriere pentru dezvoltarea gândirii critice*, care sînt implementate cu succes în instituțiile preuniversitare și universitare din Moldova.

Suportul teoretic al Programului de instruire *Învățarea prin Cooperare* este constituit din generalizarea
(continuare în pag. 36)

I.L. Caragiale Despre lume, artă și neamul românesc

Am fost, precum ți-am mai spus de multe ori, un copil neastîmpărat, vecinic doritor de alte orizonturi.

...Vorba nu e să umpli lumea largă cu o operă, ci o operă strîmtă s-o umpli cu lumea; fiindcă o operă trebuie să trăiască în lung, nu în larg, ca o rază, care pătrunde drept înainte, nu ca un balon de la luminație, care se umflă în lături.

Generații după generații de imense majorități se vor strecura fără să lase în urma lor ceva deosebit una pentru gândirea alteia; cu păstrarea patrimoniului de gândire și cu continuarea speculării lui, vor fi însărcinați totdeauna numai cîțiva, un foarte restrîns număr; aceia vor însemna cultura și progresul lumii întregi, aceia vor putea să dea un înțeles altul continuității speciei umane decît al continuității altor spețe animale.

Trebuie să înțeleagă dar orîșicine ce grea e sarcina acestor puțini – sarcina artiștilor și gînditorilor – și cum trebuie ea să se îngreuneze cu cît mai multe generațiuni se succed, pentru că, cu cît mai tirziu e venit artistul sau gînditorul în lume, cu atît îi trebuie mai multă originalitate și mai mare putere de concepție pentru a covîrși capitalul din ce în ce sporit de gîndire umană și pentru a găsi forma nouă.

Și amabilitatea este cîteodată o formă a tiraniei.

Oricît ar fi cineva de înaintat în vederile politice, oricît ar crede el, numai din ridicarea neconținută a nivelului intelectual și moral al unei societăți și numai din tîreptata egalizare a condițiilor de trai al indivizilor, poate rezulta ordinea ideală a statului și culmea de înflorire a speței umane, trebuie să recunoască un lucru, că nicidecum nu se vor egaliza puterile și virtuțile particulare ale indivizilor. În lumea viitoare, în lumea pe care cel mai extrem utopist o poate visa, vor fi diferențe de închipuire, de judecată și de gust de la individ la individ.

Cel mai extrem utopist nu și-ar putea, credem, închipui o lume compusă din indivizi absolut deopotrivă la spirit, o lume în care toți indivizii să fie egal de talentați sau lipsiți de talent, egal de inteligenți sau egal de proști.

... Mă rog spune-mi d-ta, care zici că ești om învățat, ce ți se pare mai nostim: catirul cu poteoave de aur, ori nerodul urcat la măriri?

Despre adevăr, să mă ierți că nu-ți pot răspunde nimic. Nu-nțeleg ce lucru anume e însemnat cu acest cuvînt pe care-l rostim și-l auzim rostît atît de des la fiecare pas al vieții...

A-de-vă-rul!...

Stă el de sine însuși fără amestecul minții noastre? Ori numai cu acest amestec își capătă ființa? Ori este o creațiune a minții omenești? Este el un *ce*, un *cum*, ori amîndouă?

Noi, românii, sintem o lume în care, dacă nu se face ori nu se gîndește prea mult, ne putem mindri că cel puțin se discută foarte mult.

E foarte greu așa gîndesc eu, să scrii românește; nu doar pentru limba românească, fiindcă și în limba noastră se poate spune frumos orice adevăr; ci pentru lumea românească, în fața căreia nu orice adevăr trebuie spus, fie spus cît de frumos – ba, încă mai ales atunci...

Nu e vorba – în lumea toată, totdeauna, nu s-au putut și nu se vor putea spune toate adevărurile; dar nu crez să fie pe lume multe locuri unde să se poată spune mai puține decît la noi.

Cum se poate să nu încurajezi începuturile noastre de cultură? Dar, slavă Domnului! de la 1853 în fiecare an – și e jumătate de veac la mijloc! – ce facem alta decît să încurajăm mereu la începuturi? N-ar fi odată vremea să isprăvim cu începuturile astea interminabile?

Multe am învățat de cînd trăiesc în mijlocul Europei civilizate – unde e dreptate la tribunalul fiindcă este și pe stradă – și între toate una mai ales, că omul trebuie să spună europenește, nu greco-țigănește, ceea ce crede.

Ioan Alexandru

EDUCAȚIA

Omul este ceea ce este, învățând, spune Pindar. Fără educație nu există libertate. Pe frontispiciul unei mari universități europene stă scris: însușirea adevărului prin învățatură vă face liberi.

Copilul are cea mai mare libertate cu cât depinde mai mult de iubirea părinților săi înaintași, iar aceștia sînt cei mai buni fii ai omenirii, care ne-au lăsat pilda vieții lor în opere de seamă în diferite graiuri și civilizații de-a lungul veacurilor.

Grecii au ajuns la o înflorire spirituală pilduitoare prin educație, prin această *paideia* care înseamnă formarea omului plener în trup și suflet prin tot ce-i frumos și bun din fragedă copilărie. Respectul pentru *paideia* era atât de mare încît grecii au văzut în ea o față a divinului, iar această cinstire exprimă adevărul că omul, netrecut prin focul spiritului, nu-și poate concretiza în faptă istorică inzeestrările.

Un mare fizician contemporan, Heisenberg, afirma că a ajuns la descoperiri științifice de timpuriu și fiindcă a avut parte de o educație umanistă încă din familie, tatăl său fiind un bizantinolog de seamă.

Trăim o epocă foarte complexă, de un mare rafinament și profunzime, pe de o parte, iar pe de alta sărăcită de multă superficialitate.

Aceasta din urmă este expresia lipsei de educație temeinică în familie și societate, pe marile valori spirituale ale omenirii. Educația nu-i seacă însușire de sentințe morale, ci captarea ființei umane prin puterea convingătoare pe care o tănuiesc marile personalități ale lumii, prin lucrarea lor în poezie, pictură, muzică, în filozofie și istorie. Puterea cuvîntului poetic inspirat poate fi renăscătoare de generații. Nu se poate ca un om pătrunzînd în universul lui Sofocle sau al Bibliei, al lui Dante sau al lui Shakespeare, al lui Eminescu sau ascultîndu-l pe Bach, să nu devină mai bun și mai vrednic în toate faptele sale. Nu se poate văzînd Sfînta Sofia sau Voronețul, Chartres sau San Marco să nu fii copleșit de frumusețea nepieritoare.

Iar omul crescut în spiritul acestei generoase moșteniri devine cu adevărat coroana creaturilor.

Iubirea de patrie,
Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978

(continuare din pag. 33)

rodului muncii teoretice și al cercetărilor practice ale savanților cu renume din domeniul pedagogiei și psihologiei: Jean Piaget, Lev Vîgotski, Erik Erikson, John Dewey.

Proiectul a întrunit cîte 16 studenți și 2 profesori din colegiile pedagogice din Călărași, Orhei, Tighina, Cahul și Comrat.

Participanții la proiect, în cele 4 Module de training planificate, vor fi inițiați cu principiile învățării prin cooperare. Activitățile sînt concepute astfel încît beneficiarii să conștientizeze necesitatea, avantajele lucrului în comun în soluționarea problemelor complexe. Ele poartă o încărcătură dublă în proiectul nostru: pe de o parte participanții vor învăța ce este învățarea prin cooperare, cum să folosească metodele de învățare prin cooperare în activitatea pedagogică, cum să promoveze principiile și tehnicile învățării prin cooperare, iar pe de altă parte își vor dezvolta abilitățile de asigurare a unei colaborări fructuoase în echipă. Pentru a se include real în activități de instruire prin cooperare, participanții vor elabora mini-proiecte de cercetare în echipe mixte, ce vor fi prezentate la Conferința studenților, care se va desfășura în octombrie 2002. Realizarea activităților proiectate în colegiile pedagogice va contribui la înființarea cluburilor studențești, care ulterior vor forma o rețea națională de echipe ce vor colabora în cadrul proiectelor de cercetare pe subiecte de maxim interes pentru tineri.

Cîte doi profesori din colegiile pedagogice, participante la proiect, vor crea o echipă de lucru în vederea elaborării unui suport pentru cursul opțional *Învățarea prin Cooperare*, care va fi prezentat la Conferința de totalizare a proiectului, în luna martie 2003.

Pînă la ora actuală s-au realizat deja primele două module de instruire. Rezultatele obținute, opiniile studenților și ale profesorilor vizavi de impactul acestora ne inspiră speranța și încrederea implementării cu succes a proiectului.

Valentina CHICU

Două modele teoretice într-o strategie

La 5 aprilie 2002, în cadrul Programelor Educaționale ale CEPD, a avut loc un atelier de dezbateri pentru formatori cu tema: "*Două modele instructive într-o strategie unică: teoria obiectivelor și teoria constructivismului (a învățării situaționale)*". După cîteva prezentări profunde și provocatoare, argumentate științific, în două echipe de sarcină s-au dezbătut avantajele și dezavantajele teoriilor în cauză, aplicate în practica educațională avansată din Republica Moldova.

Formatorii au reflectat asupra subiectului enunțat din perspectiva experienței de peste 10 ani de educație a adulților și a abordărilor de specialitate din diverse surse.

Teoria obiectivelor, apărută la 1956 și sintetizată în deceniul șapte al secolului trecut de V. de Landsheere, teoria curriculară oficială a sistemului nostru de învățămînt nu se utilizează (și nici nu este realist să pretindem una ca asta) corect și integral în cadrul predării-învățării-evaluării. Pentru evitarea „tehnologizării” și a dogmatizării teoretice, practica reclamă o apropiere mai mare de situația concretă de învățare și de contextul clasei, care nu poate fi anticipat și nici proiectat în cele mai mici detalii, oricît de mult ne-ar preocupa funcționarea eficientă a procesului.

Ca replică a elaborării obiectivelor de dragul obiectivelor și a exagerărilor de divers ordin, în ultimul sfert al veacului trecut, în Occident, a apărut teoria constructivistă, conform căreia „*cel care învață își structurează*

singur informația în baza activității sale mentale și este considerat subiect activ în căutare permanentă de semnificații”.

În această ordine de idei, pedagogia constructivistă, printre multe altele, ne recomandă:

- să distingem obiectivele didactice proiectate de profesori de cele ale elevilor; să susținem educații să-și elaboreze și să urmărească propriile obiective;
- să rezistăm tentației de a stabili în prealabil absolut totul, elevul generînd el însuși probleme, întrebări sau modalități de prezentare;
- să nu ne lăsăm ghidați de conținuturi ușor măsurabile și manipulatorii (deseori, cele mai importante finalități educaționale sînt greu de estimat);
- să realizăm faptul că instruirea nu poate fi ghidată întru totul de obiective. Singurul remediu este să proiectăm evenimente de învățare plăcute și fertile, pe care elevul să le poată aduna, constituind, astfel, un conținut propriu, semnificativ pentru el.

Considerăm că s-au produs niște dezbateri eficiente și utile, că s-au tras concluzii relevante pentru activitatea noastră în vederea promovării unei tehnologii avansate, calitative și deschise și, nu în ultimul rînd, am provocat participanții la reflecții și inovații întru îmbunătățirea practicii educaționale.

Viorica GORAȘ-POSTICĂ

Știința este un tezaur mai scump decât comorile de aur, deoarece aurul are valoare de schimb și conferă splendoare obiectelor lumii exterioare, iar știința descifrează luminile astrale și tainele genezei fenomenelor Universului.

Savanții explică tainele cosmosferei, biosferei, ale florei și faunei, ale antroposferei în frunte cu Omul – făuritorul valorilor civilizației materiale și al culturii spirituale; ei cercetează legitățile sociosferei, popoarele care luptă pentru instaurarea păcii și armoniei în relațiile interpersonale și interstatale. Inginerii, prin spiritul lor inventiv, extind dimensiunile tehnosferei, elaborând noi aparate prin intermediul cărora cosmonauții călătoresc în spațiul astral, punând bazele civilizației virtuale.

Oamenii de creație surprind nuanțele luminii spectrale, edificând panorama artelor naționale și universale.

Medicii depistează cu ajutorul utilajului ultramodern simptomele bolilor pentru a le trata, ocrotind sănătatea umană, cheazășia prelungirii vieții planetare.

Pedagogii modelează universul spiritual al personalității în devenirea sa pentru a fi capabilă să conștientizeze cum a fost în trecut, cum este în prezent și cum va fi în viitor.

Viitorologii anticipează în pronosticurile lor dezvoltarea cosmosferei, biosferei, antroposferei, tehnosferei, economosferei, sanosferei, artosferei și științosferei pentru a renova, consolida și proteja valorile civilizației materiale și ale culturii spirituale, inclusiv: Adevărul, Binele, Frumusețea, Sănătatea, Prosperitatea, Pacea, Libertatea, Legalitatea, Echitatea și Dreptatea, care vor licări asemenea unor constelații.

Această pledoarie a fost inspirată de Conferința științifico-practică din cadrul Săptămânii Internaționale a Științei, Tehnicii și Artei pentru copii și adolescenți, organizată de Centrul de creație tehnico-științifică a elevilor din Moldova, conducător Anatol Carnauhov, Asociația *Creativitate – integrare*, președinte de onoare Ion Borșevici, și Mica Academie de elevi dotați *Viitorul*, președinte Constantin Turtă.

Conferința a avut loc la 11-15 martie 2002, în incinta

Academiei de Științe cu participarea savanților din republică. În cadrul ședințelor pe secțiuni au fost prezentate 50 de referate ale elevilor din liceele și centrele de creație municipale și județene, dintre care 26 au fost premiate. În urma dezbaterilor, în dorința de a îmbunătăți edițiile ulterioare ale *Săptămânii Internaționale a Științei, Tehnicii și Artei pentru copii și adolescenți*, participanții au propus:

1. A se elabora programe integrale de investigare a problematicii creației tehnico-științifice și artistice cu participarea elevilor dotați din republică.
2. A invita la organizarea și conducerea investigațiilor științifice ale elevilor atât savanți de la Academia de Științe, cât și profesori de la instituțiile preuniversitare și universitare.
3. A anunța din timp programul *Săptămânii Internaționale a Științei, Tehnicii și Artei pentru copii și adolescenți* și a întreprinde eforturi în vederea obținerii unor granturi sau sponsorizări, pentru a avea posibilitatea de a invita cât mai mulți participanți din țările CSI și ale Uniunii Europene.
4. A elabora cursuri opționale de inițiere în metodologia investigațiilor științifice, modelare tehnică și inventică și a propune includerea lor în planurile de învățământ ale instituțiilor preuniversitare și universitare.
5. A solicita finanțare pentru editarea revistei *Creativitate, modelare și inventică* pentru copii și adolescenți.

Ion HANGANU

Centrul Educațional **PRO DIDACTICA** anunță un concurs (ediția a II-a) pentru jurnaliștii din Republica Moldova. La concurs sînt invitați alți jurnaliști profesioniști cit și corespondenți nebitulari din presa scrisă, TV și radio. Obiectivele urmărite de Centru vizează sensibilizarea opiniei publice cu privire la problemele educaționale stringente și sprijinirea eforturilor depuse de reprezentanții mass-media la oglindirea cit mai amplă a stării de lucruri în domeniu.

La concurs se vor prezenta două materiale la două dintre următoarele subiecte:

- accesul la educație;
- statutul profesorului;
- democratizarea învățămîntului;
- școala și comunitatea;
- calitatea manualelor școlare;
- utilizarea tehnologiilor informaționale;
- aspecte ale politicii educaționale;
- pregătirea cadrelor didactice;
- dezvoltarea profesională a cadrelor didactice.

Criterii de evaluare a materialelor:

- profunzime în abordarea temei;
- originalitate a expunerii;
- documentare;
- actualitate.

Portofoliul de participare la concurs va include:

- CV-ul participantului;
- Textul dactilografiat al materialului;
- O copie a materialului, în dependență de forma în care a fost prezentat (pagină ziar/revistă; casetă audio/video, cu mențiunea despre data și ora difuzării).

Portofoliul va fi prezentat la sediul Centrului Educațional **PRO DIDACTICA**, pînă la data de 1 octombrie 2002.

Vor fi acordate următoarele premii:

- 3 premii I (presa scrisă, TV și Radio) a câte 100 dolari SUA;
- 3 premii II a câte 75 dolari SUA;
- 3 premii III a câte 50 dolari SUA.

Persoana de contact: **Lilia STĂRCEA**,
coordonator Relații cu Publicul

**Relația adolescenți – părinți:
dimensiunea psihopedagogică**

**Educarea copiilor din clasele primare
în spiritul libertății**

Atelierul de scriere: variațiuni

Larisa CUZNEȚOV

“...Fiecare individ matur a fost cândva tânăr, însă rămîne să ne uimim cît de pușin completează acest fapt cunoștințele noastre despre vîrsta dată, considerată unanim de către savanșii drept cea mai importantă etapă a maturizării umane...”

H. Remschmidt

Studiul adolescenșei, ca etapă distinctă în viața omului, cu o dinamică excepșională în timp, a cunoscut în ultimele decenii o amploare fără precedent. Adolescenșea ocupă un loc important în evolușia fiinșei umane, constituind vîrsta marilor prefaceri, sub raport fizic și psihic; este vîrsta autodeterminării morale, sociale și profesionale.

Savanșii și practicienii menșionează trei funcșii fundamentale ale vîrstei adolescentine:

- a) **funcșia de defnire a personalității**, care îl implică pe adolescent într-o permanentă căutare și descoperire de sine, asigurîndu-i derularea procesului complex de individualizare, diferenșiere și stabilire a propriei identității;
- b) **funcșia de depășire**, care îl orientează spre o perfecșione continuă;
- c) **funcșia de adaptare la mediu**, care determină și ghidează integrarea tînărului în viața socială.

Adolescenșea reprezintă vîrsta în care are loc o ultimă accelerare a dezvoltării biologice și a consolidării somatice. Maturizarea biologică se asociază cu dezvoltarea psihică și se sprijină pe maturizarea socială.

Dimensiunea psiopedagogică a relașiiilor adolescenșei – părinșii

Ca să conștientizăm multitudinea și diversitatea modificărilor biopsihosociale pe care le suportă tînărul/tînăra și particularitășile relașiiilor adolescenșei-părinșii, să efectuăm o analiză succintă a teoriilor despre maturizarea personalității.

Astfel, **abordarea biogenetică** pune la bază procesele dezvoltării biologice, celelalte fiind considerate drept urmare sau manifestare a primelor. Unul dintre cei mai remarcabili reprezentanșii ai teoriei biogenetice, St. Hall (1916), susșinea că legea esenșială a dezvoltării este cea „a recapitulării”, conform căreia ontogeneza constituie o repetare a etapelor filogenezei.

Adeptii abordării biogenetice consideră că maturizarea omului este programată biologic și se desfășoară conform unui „plan” determinat genetic (Kroh, O., 1952 și Werner, H., 1953).

Abordarea psihanalitică a maturizării se bazează pe teoria lui S. Freud (1924), care susșine că perioada maturizării sexuale și începutul maturității se caracterizează prin eliberarea (în legătură cu transformările biologice din organism) a unei cantități enorme de energie „libido” sub influenșta căreia „cade” tînărul/tînăra ce învață treptat a dirija această forșă; ca urmare se declanșează „mecanisme de securitate” la nivelul subconștientului, ceea ce afectează relașiiile adolescent-adult.

Abordarea sociogenetică constă în încercarea de a explica caracterul psihicului adolescentului pornind de la structurile societășii, modul de socializare și tipul relașiiilor interumane, inclusiv cele familiale.

Abordarea psihogenetică se caracterizează prin accentuarea dezvoltării psihice a individului. Din mulșimea teoriilor respective se evidenșiază concepșia lui E.H. Erikson (1965). Savantul demonștrează că fiecare fază a dezvoltării psihice este defnită prin aparișia unor noi fenomene și însușiri psihice inexistente la etapa precedentă. În adolescenșă se formează simșul individualității, începe a se contura imaginea eului, se disting rolurile

sociale și se intensifică relațiile interumane.

De formarea personalității adolescentului țin și cercetările lui L.I. Bojovici (1968) și H. Remschmidt (1994), care sînt importante atît din punct de vedere psihologic cît și din punct de vedere pedagogic, deoarece savanții analizează nu numai apariția formațiunilor noi în structura psihicului și personalității adolescentului, dar și constituirea lor sub influența educației, mai cu seamă sub influența educației familiale.

Raporturile adolescentului cu adulții constituie una dintre cele mai complexe, controversate și actuale probleme ale psihopedagogiei contemporane, întrucît conținutul relațiilor dintre generații permit a înțelege mai profund integrarea socială a adolescentului.

Relațiile dintre generații au fost complicate în toate timpurile, datorită faptului că fiecare generație este purtătoarea unor valori spirituale (culturale, morale), care au devenit stabile și chiar rigide, schimbîndu-se mult mai încet decît condițiile de viață. Generațiile tinere își creează noi valori, deseori neînțelese și neacceptate de cei mai în vîrstă. Or, aprecierea diferențiată a valorilor constituie cauza conflictelor ce se manifestă în relațiile adolescenților cu adulții.

Raporturile adolescenților cu părinții, ca parte integrantă a intercomunicării dintre ei, merită o atenție deosebită și o examinare minuțioasă la nivel interdisciplinar. În pofida faptului că influența familiei scade simțitor în perioada maturizării, caracterul relațiilor familiale continuă să determine direct dezvoltarea psihicului, formarea personalității, autodeterminarea și integrarea socială a adolescentului.

Atitudinea adolescentului față de părinți în procesul maturizării evoluează și se schimbă în modul următor:

- maturizarea funcțiilor cognitive și a sferei emoționale a adolescenților se reflectă frecvent în relațiile lor cu părinții, încorporînd forme de atitudine critică, conflicte, situații dubioase, uneori chiar de opoziție față de valorile morale și comportamentul acestora;
- în procesul integrării sociale adolescentul se apropie tot mai mult de semenii săi care în mare măsură îi înlocuiesc relațiile cu părinții;
- transferul „centrului de integrare socială” din familie în grupul semenilor provoacă „slăbirea relațiilor afective cu părinții” și substituirea lor cu un șir de relații noi, influența cărora, deși este în întregime mai redusă, contribuie, totuși, la formarea noilor modalități de comportament la adolescenți.

Elementele subculturii adolescente (ținuta, manierele, vestimentația, coafura) și alte particularități de conduită devin tot mai conturate și mai importante. Acestea și nonconformismul specific primei faze de maturizare pot provoca între adolescenți și părinți conflicte de diferită durată, intensitate și forță. Cele mai

frecvente au loc din cauza detașării adolescenților, izolării de familie. Părinții trebuie să știe că în majoritatea cazurilor izolarea adolescenților este temporară și parțială și se sfîrșește o dată cu satisfacerea necesității de autonomie.

Începutul detașării adolescentului/adolescentei de familie îl sesizează în primul rînd părinții; apropierea lor de grupul referent al semenilor se reflectă asupra contactelor cu părinții. Adolescenții încep să lipsească tot mai frecvent de acasă, tot mai rar însoțesc părinții în diverse locuri publice, „nu au timp” să comunice cu părinții, nu le îndeplinesc cerințele, are loc „substituirea idealurilor”, depersonificarea lor. Deseori se observă o diminuare a autorității și influenței părinților, relativ stabile rămînd doar relațiile afectiv-simpatetice.

Comportamentul părinților se schimbă și el în funcție de mulți factori: vîrstă, sex, temperament, caracter, experiența proprie în problema dată, cunoștințele respective și reprezentările lor despre procesul detașării adolescentului de familie.

Forța și gradul de exteriorizare a acestor reprezentări sînt foarte importante pentru accelerarea sau frînarea detașării adolescentului de familie.

Cercetînd această sferă, H. Stierlin (1980) a stabilit trei aspecte ale reprezentărilor și așteptărilor părinților vizînd conduita adolescenților:

- a) capacitatea de a fi independent;
- b) capacitatea de a stabili noi relații interpersonale;
- c) capacitatea de a întreține relații cu familia după detașarea de ea.

În concluzie putem remarca următorul moment: dacă părinții îl consideră pe adolescent incapabil de autonomie, atunci ei se opun și încep a frîna procesul de detașare a acestuia de familie pe diverse căi, ceea ce provoacă un lanț de conflicte, fapt menționat de savanții: Dumitrescu, I., 1980; Kon, I.S., 1959; Remschmidt, H., 1994; Stierlin, H., 1980.

Aceasta nu explică, desigur, toate dificultățile care pot să apară în raporturile adolescenților cu părinții și nu confirmă inevitabilitatea divergențelor în procesul autodeterminării tînărului, dar constituie un factor important pentru înțelegerea mai profundă a relațiilor adolescenți-părinți.

Aceiași savanți au studiat și reprezentările adolescenților privind problema autonomizării lor. În acest context trebuie menționate trei forme de „conciliere” practicate de adolescenți, evidențiate de H. Stierlin, în relațiile adolescenți - părinți.

1. **Concilierea de integrare** – include atît integrarea cît și diferențierea sentimentelor, motivelor, declanșînd mecanismele de securitate și identitate.
2. **Concilierea de adaptare** – asigură conștientizarea contradicțiilor, transformarea și includerea lor în structura personalității, producînd autoreglarea și autorealizarea adolescentului.
3. **Concilierea reparativă** – contribuie la orientarea adolescentului spre învingerea dificultăților legate

de despărțirea lor de părinți și asigură, mai apoi, reînnoirea relațiilor familiale.

Pentru a înțelege esența raporturilor adolescenți – părinți, trebuie luate în considerație condițiile social-economice, particularitățile individuale și de vîrstă ale adolescenților și situația duală complicată în care se află aceștia.

Tendința spre autonomie, autoafirmare și sentimentul de stimă față de sine, îl fac pe adolescent să se detașeze de familie, iar neîncrederea în forțele proprii, nesiguranța, neliniștea și frământările căutării eului, îl fac să găsească în persoana părinților un ajutor, o susținere.

Situația în cauză produce un conflict în sufletul adolescentului, care se completează cu o dură neînțelegere, cu neatenție sau cu niște izbucniri afective din partea părinților, plus un stil neadecvat al educației familiale (de dominare, despotice etc.) și necunoașterea ori nerespectarea particularităților individuale sau a celor mai elementare principii de educație, putem deveni martorii unor consecințe grave.

Diapazonul lor poate fi destul de vast, începînd cu încăpățînarea, negativismul, fuga de acasă și terminînd cu conduitele deviante (în unele cazuri chiar și conduita de suicid).

În corelație cu aceste momente menționăm că, pentru o mare parte dintre adolescenți, în procesul detașării de familie, există riscul de a cădea sub influența grupurilor antisociale ceea ce ridică responsabilitatea părinților, devenind deseori cauza unor conflicte drastice.

F. Neidhardt (1970) subliniază că *procesul de „clarificare a relațiilor” cu părinții devine foarte acut spre sfîrșitul maturizării, desfășurîndu-se pe trei căi posibile:*

- aparitia unei „rupturi” îndelungate;*
- restabilirea și consolidarea relațiilor cu părinții;*
- păstrarea unor relații ambivalente (care de fapt continuă divergențele dintre adolescenți și părinți).*

Considerăm a fi de un real ajutor pentru adulți cunoașterea și conștientizarea celor mai importante conduite manifestate de adolescent în viața cotidiană, deoarece ar asigura eficiența parentală. Mai frecvente sînt:

- **conduita exaltării și afirmării** ce se caracterizează prin confruntarea deschisă cu anumite persoane în scopul valorificării potențialului intelectual, creativ, prin căutări permanente, indiferență pentru viitorul material, orientare spre afirmarea spirituală pleneră;
- **conduita izolării sau închiderii în sine** constă într-un strict examen de conștiință, în introspecție, autocontrol cu scopul autodeterminării;
- **conduita de verificare a demnității** rezidă într-o analiză și comparație a acțiunilor și comportamentului său și a altor persoane;
- **conduita revoltei** se observă atunci cînd adolescenții sînt prea tutelați sau dominați de adulți și nu-și pot realiza independent ideile proprii; se poate exprima prin acte de nesupunere, indisciplină, fuga de acasă sau de la școală ș.a.;
- **conduita de modernizare**, prin intermediul ei adolescentul își realizează tendința de a schimba și a moderniza totul: aspectul exterior, coafura, vestimentația, manierele, comportamentul, activitatea etc.;
- **conduita de imitație** constă în reproducerea de către adolescent a unui act sau comportament observat (depistat în literatură, artă, la profesorul preferat, părinți);
- **conduita de nonconformism** se manifestă prin atitudinea de rezistență, de opoziție în raport cu anumite prescripții, norme și modele sociocomportamentale sau prin atitudinea critică față de „presiunile” din exterior;
- **conduita de experimentare** în ultimii ani se întîlnește foarte frecvent. Adolescentul își construiește „modelul” său și începe a experimenta.

Experiența pedagogică și cercetările efectuate în ultimii ani în unele școli și licee din mun. Chișinău ne-au demonstrat că demersurile educative trebuie să pornească nu numai de la particularitățile individual-tipologice, comportament, conduită, ci și de la dificultățile, temerile pe care le trăiesc adolescenții și a căror soluționare o caută.

Principalele temeri ale adolescenților și remediile educative:

Principalele temeri	Conținutul temerilor	Remedii educative
1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> • Teama de a nu fi înțeles 	Adolescentul se teme să nu fie subestimat, ridiculizat	<ul style="list-style-type: none"> • Dialogul deschis și sincer cu adolescentul • Sprijinirea confidențelor astfel încît adultul să devină un aliat în educație • Studierea minuțioasă și abordarea individuală a adolescentului
<ul style="list-style-type: none"> • Teama de a nu fi luat în seamă (de a fi desconsiderat) 	Adolescentul se teme să fie considerat „mic”; insuficient apreciat sau observat	<ul style="list-style-type: none"> • Crearea unor modalități practice prin care adolescentul se va afirma (expoziții, concerte ș.a.) • Încredințarea unor sarcini cu valoare socială • Sprijinirea inițiativelor • Antrenarea adolescentului în procesul propriei formări

1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> Teama de a nu se autodetermina 	Adolescentul nu se cunoaște bine, de aceea se observă tendințe de supraapreciere sau subapreciere	<ul style="list-style-type: none"> Acordarea posibilității de autocunoaștere, de confruntare cu sine, de comparație cu alții, de verificare a imaginii de sine cu imaginea altora Antrenarea în diverse activități Analiza și discutarea rezultatelor obținute Aplicarea unor mici probe (chestionare, teste psihologice)
<ul style="list-style-type: none"> Teama de a nu-și realiza potențialul creativ 	Adolescentul se teme că nu-și va realiza aptitudinile, că nu va deveni personalitate	<ul style="list-style-type: none"> Orientarea și dirijarea procesului instructiv-educativ sau de profil Încurajarea creativității Sprrijinirea inițiativelor Antrenarea adolescenților în concursuri, competiții; la amenajarea încăperilor, locuinței; în realizarea proiectelor, machetelor etc.
<ul style="list-style-type: none"> Teama de banalitate 	Adolescentul se teme de banal, obișnuit, rutină	<ul style="list-style-type: none"> Stimularea și formarea creativității prin intermediul disciplinelor preferate sau de profil
<ul style="list-style-type: none"> Teama de a fi pedepsit 	Adolescentul se teme că va fi pedepsit, fiindcă nu a răspuns exigențelor adultului de a se schimba în ritmul solicitat	<ul style="list-style-type: none"> Aplicarea unor teste de creativitate Se solicită din partea adulților răbdare, atenție și tact Abaterile și greșelile întâmplătoare nu trebuie dramatizate și transformate în „probleme vitale”

Rezultatele obținute ne-au condus la formularea unui ansamblu de **principii și sugestii aplicative** validate într-un șir de instituții de învățământ, implicate în activitatea *Școlii pentru părinți și adolescenți*, întemeiată de Institutul de Științe ale Educației și asociația *Universul Familiei*.

Cunoscute și aplicate în mod adecvat, acestea asigură adulților posibilitatea restrîngerii intervențiilor subiective, optimizînd relațiile familiale. Principiile în cauză exprimă legitățile funcționării procesului de comunicare în familie, reflectă legăturile esențiale dintre diverse aspecte ale procesului educativ în familie:

- orientarea educației și capacitățile de autoeducație;
- ajutorul în orientarea profesională și prioritatea intereselor adolescentului;
- crearea condițiilor favorabile și stima, exigența față de adolescent;
- respectarea particularităților individuale și stimularea calităților pozitive ale adolescentului;
- formarea atitudinii pozitive față de viață și dialogul deschis, sincer cu adultul;
- continuitatea, consecvența și unitatea cerințelor etc.

În funcție de aceste legături, fundamentele teoretice, experiența de comunicare cu adolescenții, părinții și investigațiile efectuate, am elaborat **principiile comunicării familiale optime adolescenți-părinți**:

1. *Principiul orientării comunicării familiale spre formarea personalității adolescentului și a capacității lui de autoeducație* presupune asigurarea unității dintre educația și autoeducația adolescentului.
2. *Principiul priorității intereselor personale și acordarea ajutorului în direcția orientării profesionale* prevede colaborarea membrilor familiei cu

adolescentul, crearea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea diverselor interese și susținerea hotărîrii adolescentului în direcția alegerii profesiei; renunțarea familiei la tutelă sau dominare excesivă.

3. *Principiul individualizării demersului educativ și formării conduitei empaticе* vizează evidența particularităților de personalitate, vîrstă, gen, starea sănătății, formarea capacității de amplasare în interiorul sistemelor de gîndire ale partenerului.
4. *Principiul asigurării ajutorului în direcția autocunoașterii și conștientizării particularităților fiziologice și psihologice* se exprimă prin orientarea adolescentului în direcția autocunoașterii, autoreglării și autodeterminării.
5. *Principiul formării unei atitudini pozitive față de viață* presupune crearea unui climat familial calm, optimist, binevoitor, care ar echilibra comunicarea adolescenți-părinți.
6. *Principiul creării unui mediu familial favorabil pentru un dialog sincer și deschis cu adulții* implică o ambianță familială bazată pe colaborare și respect reciproc.
7. *Principiul sprijinirii calităților pozitive ale personalității adolescentului și interesul sincer al adulților față de aspirațiile acestuia* reclamă stimularea intereselor, creativității adolescentului și echilibrarea rațiunii, sentimentelor, intuiției cu calitățile volitive și morale (altruism, bunătate, onestitate etc.).
8. *Principiul pregătirii active a adolescentului pentru viața de familie* presupune formarea reprezentărilor, tendințelor și atitudinilor empaticе, sănătoase față de crearea familiei, creșterea și educația copiilor, grija față de generațiile mai în vîrstă (*formarea unui cult al familiei*).

9. *Principiul asigurării continuității, consecvenței, unității cerințelor în procesul comunicării familiale* reglează cultura comunicării în integritatea ei.
10. *Principiul evitării atitudinilor extreme și respectarea drepturilor adolescentului* implică conștientizarea și dirijarea pozițiilor și atitudinilor extreme ale adulților în interrelațiile lor cu tinerii. Evitarea situațiilor de polarizare, pe de o parte, a indiferenței, neangajării față de copii, bazate pe ideea că un comportament adolescentin poate fi deosebit, ciudat, neînțeles, și pe de altă parte, a atitudinii sau dominării excesive, a amestecului brutal în viața lor.

Fiecare principiu se delimitează prin anumite cerințe, aflându-se într-o interdependență funcțională.

Sugestii aplicative pentru părinți:

- Evitați să vă comportați cu superioritate.
- Nu faceți promisiuni pe care nu intenționați să le onorați.
- Respectați permanent drepturile adolescentului la opinie și la valorile personale.
- Încercați să fiți un părinte bun.
- Fiți politicoși.
- Atunci când apare o situație conflictuală, rezumați-vă la subiect, nu la persoana care are dreptate sau nu.
- Tratați subiectul impersonal – nu veți fi considerat că realizați un atac la persoana concretă, ci vă ocupați de ceea ce s-a întâmplat.
- Sesizați momentul când o discuție riscă să se transforme într-o ceartă și propuneți s-o amânați pe altă dată.
- Când știți că ați greșit, recunoașteți și cereți scuzele de rigoare.

- Ascultați punctul de vedere al copilului și încercați să înțelegeți motivul comportării lui.

Sperăm că această incursiune în aspectul psihopedagogic al relațiilor adolescenți-părinți va contribui la dezvoltarea capacităților educaționale și comunicative ale părinților.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Allport, G., *Structura și dezvoltarea personalității*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.
2. Cuznețov, L., *Etica educației familiale*, Chișinău, 2000.
3. Debesse, M. (sub. red.), *Psihologia copilului*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970.
4. Dumitrescu, I., *Adolescenții, lumea lor spirituală și activitatea educativă*, Scrisul românesc, Craiova, 1980.
5. Erickson, E.H., *Identity. Youth and Crisis*, New-York, 1968.
6. Narly, C., *Pedagogia generală*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1996.
7. Piaget, J.; Inhelder B., *Psihologia copilului*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970.
8. Popescu, T.T., *Psihologia copilului și a adolescentului*, București, 1942.
9. Remschmidt, H., *Adoleszenz. Gerg Thiemoerlang*, Stuttgart, New-York, 1992.
10. Stierlin, H., Von, *Der Psychoanalyse Zur Familientherapie: Theorie/Klinik*, 2, Anfl. Klett – Cotto, Stuttgart, 1980.
11. Zazzo, B., *Psihologie différentielle de l' adolescence*, Paris, 1966.
12. Zissulescu, Șt., *Adolescența*, București, 1968.

Radu DANII

Cadrul legal de protecție a copilului în Republica Moldova

În urma proclamării suveranității și independenței Republicii Moldova s-au creat condiții favorabile pentru înfăptuirea unor schimbări sociale de amploare, instaurarea statului de drept, apariția unor raporturi umane bazate pe valori democratice (egalitate, libertate etc.) și înnoirea întregului sistem social, inclusiv din perspectivă legislativă.

Domeniul protecției copilului a fost și el cuprins de transformări majore, mai ales după 12 decembrie 1990, când țara noastră a ratificat

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, obligându-se ca stat semnatar al acestui document internațional să-și conformeze legislația, politica și practica de protecție a copilului la prevederile Convenției.

În așa fel, problematica ocrotirii și dezvoltării copiilor în țara noastră a început să fie abordată într-un stil nou, creându-se structuri de stat și neguvernamentale menite și abilitate să acționeze în sensul îmbunătățirii continue a situației copiilor.

Cadrul legal de protecție a copilului în Republica Moldova este oferit de:

- *Convenția ONU cu privire la drepturile copilului*, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989;
- *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994, modificată și completată prin Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000;
- *Codul familiei*, adoptat la 26 octombrie 2000;
- *Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994*;
- *Legea învățământului nr. 547 din 21 iulie 1995*, cu modificările ulterioare;
- alte dispoziții normative.

În continuare ne propunem să analizăm, într-o manieră selectivă, principalele dispoziții din actele enumerate, sperînd ca reperatele schițate pe parcursul acestui demers să fie de o reală utilitate tuturor celor implicați în nobilul, dar și anevoiosul act al educației.

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului reprezintă cadrul juridic general din domeniu pentru toate statele semnatare.

Constituția Republicii Moldova prevede, prin art.4, prioritatea reglementărilor internaționale referitoare la drepturile fundamentale ale omului față de legile interne, atunci cînd există neconcordanțe între acestea. Prin urmare, dispozițiile Convenției urmează să fie aplicate ori de cîte ori prevederile din legile naționale contravin spiritului și rațiunii ei.

Convenția ridică la rang de axiomă principiile de bază ale Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului: principiul non-discriminării (art.2); principiul interesului superior al copilului (art.3); principiul respectului față de opiniile copilului (art.12); reglementează situația recomandată pentru diferite categorii de copii, protecția și posibilitățile de valorificare a drepturilor acestora.

Ne limităm la această succintă prezentare a Convenției pentru că pe parcurs, în contextul analizei dispozițiilor din celelalte acte, vom face frecvent referire la conformitatea lor cu prevederile din Convenția-cadru.

Constituția Republicii Moldova este Legea fundamentală a țării și reieșind din aceasta, dar și din rigorile unui autentic stat de drept, toate actele normative naționale trebuie să fie conforme cu dispozițiile Constituției sub sancțiunea nulității lor. Ea conține prevederi generale referitoare la majoritatea domeniilor de activitate importante, dublate, la rîndul lor, de dispoziții din diferite legi speciale care reglementează în detaliu un domeniu sau altul.

Constituția prevede drepturile fundamentale ale omului: dreptul la viață și la integritate fizică și psihică (art.24); dreptul la ocrotirea sănătății (art.36); protecția familiei, a copiilor și a tinerilor (art.49-50); protecția persoanelor handicapate (art.51) etc.

Observăm că în acest context al drepturilor și liber-

tăților fundamentale (Capitolul II din Constituție) legiuitorul moldovean a inclus și dispozițiile care ne interesează – cele referitoare la situația familiei, copiilor și a tinerilor.

Astfel, potrivit Constituției, familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului. Ea se întemeiază pe căsătoria liber exprimată dintre un bărbat și o femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor lor (art.48).

Următorul articol se referă la protecția familiei și a copiilor orfani (art.49) și se arată că statul ocrotește maternitatea, copiii și tinerii, stimulînd, în acest sens, dezvoltarea instituțiilor necesare. Tot statul stimulează și sprijină activitățile de binefacere, instruire și educație a copiilor orfani.

Și, în fine, art.50 care prevede ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor. El stipulează dreptul la ajutor și ocrotire specială a tuturor copiilor, inclusiv a celor născuți în afara căsătoriei (n.n.).

Copiii și tinerii, în conformitate cu același articol din Legea Supremă, se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor. Statul acordă alocațiile și ajutoare pentru îngrijirea copiilor bolnavi sau handicapați.

Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității, vieții, dezvoltării normale sînt interzise. Autoritățile publice au datoria să asigure condiții pentru participarea liberă a tinerilor la viața socială, economică, culturală și sportivă a țării.

Vedem că dispozițiile noastre constituționale cu referire la protecția copilului sînt pe cît se poate de generoase. Am vrea cu toții însă ca respectarea lor să fie una asigurată.

Codul familiei este actul normativ care reglementează raporturile juridice de familie. În conținutul său găsim dispoziții despre căsătorie, familie, obligațiile părinților față de copii și invers, drepturile copiilor, adopție, tutelă și curatelă, despre alte forme specifice de ocrotire a intereselor anumitor categorii de persoane a căror capacitate este diminuată, condițiile exercitării lor etc.

Prin conținutul său, actualul Cod tratează problematica abordată de noi într-o optică nouă și cuprinde, practic, întreaga sferă a protecției copilului și a familiei sale. Este foarte important că în reglementarea actuală a relațiilor de familie, atunci cînd este vorba și despre copii, se pornește de la principiul fundamental al interesului superior al copilului instituit în baza art.3 din Convenția-cadru.

În literatura de specialitate (I. Filipescu) se arată că prin *interesul superior al copilului* urmează să înțelegem dezvoltarea lui armonioasă, pe de o parte, și respectarea tuturor drepturilor ce îi sînt recunoscute, pe de altă parte.

Astfel, prioritatea intereselor copilului în luarea oricărei decizii privitoare la existența și viitorul acestuia

este ilustrată de următoarele prevederi ale Codului familiei:

- *“părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent de faptul dacă copiii sînt născuți în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat”* (art.58);
- *“drepturile părinților nu pot fi exercitate contrar intereselor copilului lor”* (art.62, al.1);
- *“toate problemele privind educația și instruirea copilului se soluționează de către părinți de comun acord, ținîndu-se cont de interesele și de părerea copilului”* (art.62, al.3);
- *“părinții poartă răspundere, în modul stabilit, pentru exercitarea drepturilor părintești în detrimentul intereselor copilului”* (art.62, al.4);
- cînd părinții locuiesc separat și nu există un acord între ei în legătură cu domiciliul copilului, *“domiciliul minorului se stabilește de către instanța judecătorească, ținîndu-se cont de interesele și părerea copilului (dacă acesta a atins vîrsta de 10 ani)”* (art. 63);
- în caz de divorț, dacă nu există un acord între soți privind părintele cu care urmează să locuiască copiii minori după divorț, instanța judecătorească este obligată *“să stabilească cu cine dintre părinți vor locui copiii minori după divorț”* (art.38). Sigur, se impune ca în acest scop instanța să asculte părinții și autoritatea tutelară și, ținînd seama de interesele copilului, să hotărască dacă acesta va fi încredințat tatălui sau mamei;
- tot în interesul superior al copilului, legiuitorul a prevăzut că *“nu are dreptul să conteste paternitatea persoana care a fost înscrisă drept tată al copilului în baza declarației comune a acestuia și a mamei copilului sau în baza declarației proprii, dacă în momentul depunerii acesteia știa că nu este tatăl firesc al copilului”* (art.49);
- *“copiii născuți din afara căsătoriei au aceleași drepturi și obligații față de părinții și rudele lor ca și cei născuți de la persoane căsătorite”* (art.50), iar *“părinții minori care nu au atins vîrsta de 16 ani pot cere stabilirea paternității pe cale judecătorească”* (art.59).

Cu privire la îndatoririle părinților, în același spirit al interesului superior al copilului, Codul familiei precizează: *“ei poartă răspundere pentru dezvoltarea fizică, intelectuală și spirituală a copiilor”* (art.60). Credem că sprijinul financiar acordat de stat diferitelor familii are în vedere anume realizarea acestor scopuri.

Pe același principiu al promovării intereselor copilului sînt fundamentate și instituțiile tutelei și curatelei minorului lipsit de îngrijire părintească (ai cărui părinți sînt morți, necunoscuți, decăzuți din drepturile părintești, puși sub interdicție sau declarați morți). Astfel, potrivit Codului familiei *“tutela și curatele se instituie în scopul*

apărării drepturilor și intereselor legitime ale copiilor rămași fără ocrotire părintească” (art.142).

Din toate aceste texte, care fac referire la obligația părinților și a tutorilor de a ține seama cu prioritate de interesele copilului, poate fi dedusă și responsabilitatea acestora de a-i asigura orientarea generală necesară exercitării drepturilor sale. Or, e clar că este în cel mai direct interes al copilului de a-și cunoaște drepturile – ceea ce implică obligația părinților, a tutorilor, a școlilor și a instituțiilor de ocrotire de a-i explica copilului, potrivit vîrstei și capacității sale de înțelegere, ce drepturi are și cum și le poate exercita. Acesta este, de altfel, și sensul introducerii în programa disciplinei *Educația civică* și în cea a orelor de dirigenție a unor cunoștințe referitoare la Convenție, precum și al numeroaselor acțiuni inițiate cu părinții, al implicării diferitelor instituții și ONG-uri.

Privitor la responsabilitățile părinților, mai amintim că potrivit Codului familiei, autoritatea tutelară este obligată să exercite un control efectiv și continuu asupra modului în care părinții își îndeplinesc îndatoririle referitoare la persoana și bunurile copilului. Agenții autorității tutelare au dreptul să viziteze copiii la domiciliu și să se informeze pe orice cale despre felul în care aceștia sînt îngrijiți (în ceea ce privește sănătatea și dezvoltarea lor fizică), educați, cum decurge procesul instructiv și pregătirea lor profesională. Este vorba aici, în primul rînd, de familiile cu copii aflate la evidența instituțiilor care constituie autorități tutelare sau care exercită funcții de autoritate tutelară (art.113).

Dintre atribuțiile autorității tutelare menționăm:

- sesizarea instanței judecătorești în vederea decăderii din drepturile părintești, dacă se constată existența vreunei cauze prevăzute de art.67 (părinții se eschivează de la exercitarea obligațiilor părintești; refuză să ia copilul de la maternitate sau de la o altă instituție curativă, educativă, de asistență socială etc.; abuzează de drepturile părintești; dau dovadă de cruzime față de copil, aplicînd violența fizică sau psihică, atentează la inviolabilitatea sexuală a copilului; manifestă un comportament imoral și prin aceasta influențează negativ asupra minorului; sînt alcoolici cronici sau narcomani; au săvîrșit infracțiuni premeditate contra vieții, sănătății copiilor sau a soțului; în alte cazuri cînd o cer interesele copilului);
- recomandarea, printr-un avis scris, a punerii sub tutelă sau curatelă a copiilor rămași fără îngrijire părintească în scopul educației și instruirii acestora, precum și al apărării drepturilor și intereselor lor legale (art.142);
- exercită un control efectiv și continuu asupra modului în care tutorele (curatorul) își îndeplinește îndatoririle, acesta fiind obligat să comunice autorității tutelare informațiile privind starea sănătății, îngrijirea și educația copilului, precum

și schimbarea domiciliului (art.146) etc.

În concordanță cu art.9 din Convenție, statul veghează ca nici un copil să nu fie separat de părinții săi împotriva voinței lor, cu excepția situației când autoritățile competente decid, conform legii, că separarea este necesară, în interesul superior al copilului.

În acest cadru menționăm: dreptul fiecărui copil de a locui în familie și de a-și cunoaște părinții (art.51) sau de a locui cu unul dintre părinți atunci când aceștia stau separat (art.63); dreptul copilului, care a împlinit vârsta de 10 ani, de a fi ascultat de instanța judecătorească atunci când se hotărăște încredințarea lui unuia dintre părinți (art.63, al.2); dreptul părinților de a cere înapoierea copilului de la orice persoană ce îl reține fără un temei legal (art.66).

În cazul decăderii din drepturile părintești, în Codul familiei există dispoziții exprese care garantează dreptul copilului de a întreține relații personale și contacte directe cu cei doi părinți ai săi, când este separat de aceștia sau numai de unul din ei, doar dacă acest lucru este contrar interesului superior al copilului. *“Părinții decăzuți din drepturile părintești pot avea întrevederi cu copilul lor numai cu permisiunea autorității tutelare. Întrevederile nu se acordă dacă contactul părinților cu copilul poate cauza daune dezvoltării lui fizice sau intelectuale, dacă este evident că părinții nu sînt capabili de acest contact, dacă, din anumite motive, contactul contravine intereselor copilului sau dacă acesta, în timpul dezbatărilor judiciare, a avut obiecții serioase privind contactul cu părinții decăzuți din drepturi”* (art.69).

Mai mult, Codul prevede că instanța poate restabili în drepturi părinții decăzuți în situația în care încetează împrejurările care au condus la decăderea lor și dacă restabilirea lor în drepturile părintești este în interesul copilului (art.70).

O problemă importantă, dar și delicată în același timp, care-și află reglementarea în Codul familiei este adopția (înfierea).

Republica Moldova se numără printre statele care acceptă și autorizează adopția în interesul superior al copilului, în concordanță cu prevederile art.21 din Convenție.

Potrivit Codului familiei, încuviințarea adopției este de competența instanțelor judecătorești. Acestea le revine obligația de a verifica îndeplinirea condițiilor prevăzute de art.20, lit. a) din Convenție și de a stabili, potrivit legii și pe baza informațiilor pertinente și viabile, avînd în vedere situația copilului în raport cu părinții săi, rudele și reprezentanții legali, dacă persoanele al căror consimțămînt este cerut de lege și l-au dat la adopțiune în cunoștință de cauză.

Instanța judecătorească va veghea ca adopția să aibă loc doar atunci când aceasta este permisă de lege: pot fi adoptați numai copii minori; adopția fraților și surorilor de către persoane diferite este interzisă, în afară de

situațiile cînd cerința dată contravine intereselor copiilor; adopția copiilor cetățeni moldoveni de către cetățeni străini sau apatrizi se admite în cazuri excepționale, cînd nu există posibilitatea ca aceștia să fie înfiați în republică (art.116); adoptatori pot fi persoane de ambele sexe care au atins vârsta de 25 de ani (cu excepția celor decăzute din drepturile părintești; declarate incapabile; care au mai înfiat copii în trecut, dar adopția a fost anulată din culpa lor care, în virtutea moralității sau a sănătății lor, nu sînt în stare să-și îndeplinească drepturile și obligațiile părintești; urmăresc o adopție fictivă; au prezentat documente false; sînt necăsătorite etc. - art.121); diferența de vîrstă dintre adoptator și adoptat trebuie să fie de cel puțin 15 ani (art.123) etc.

În legătură cu adopțiile de către cetățeni străini și apatrizi, am văzut că normele moldovenești prevăd caracterul subsidiar al acestor adopții, ele fiind permise numai în cazul în care copilul nu poate fi încredințat spre creștere și educație unei familii corespunzătoare în țară (art.116) și doar dacă adoptatorii (cetățeni străini) întrunesc condițiile impuse de legislația statului pe care îl reprezintă și legislația Republicii Moldova, precum și dacă țara lor este membră a Convenției asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale (Haga, 1993) sau dacă în acest domeniu există un acord bilateral între state (art.121).

Prin acordarea de prioritate la adopție a cetățenilor moldoveni cu domiciliul în țară s-a realizat, putem spune, concordanța necesară cu prevederile art.20 lit. b) din Convenție.

Autoritatea centrală în materia adopției în țara noastră este Comitetul Național pentru Înfiere (CNI), organ colegial care este organizat și funcționează la nivelul Guvernului Republicii Moldova.

Ideea călăuzitoare în această sferă delicată credem că ar trebui să fie aceea potrivit căreia *adopția se încheie în interesul copilului și nu al cuplurilor fără copil; acestea din urmă au un interes moral – doar interesul copilului trebuie să primeze* (I. Filipescu).

Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului este legea specială de protecție a copilului în țara noastră. În ea se conțin dispoziții cu privire la drepturile fundamentale și obligațiile copiilor, ocrotirea și întreținerea copiilor aflați în situații excepționale, colaborarea internațională în materie de protecție a acestora etc.

În Capitolul I se menționează: *“Copil este orice persoană din momentul nașterii și pînă la împlinirea vârstei de 18 ani”*. *“Protecția drepturilor copilului este asigurată de organele competente de pe lîngă autoritățile publice locale și de organele de drept”*, toți copiii sînt egali în drepturi fără deosebire de rasă, naționalitate, sex, religie etc. În Capitolul II sînt enumerate expres cele mai importante drepturi ale copilului (la viață; la nume, la cetățenie; la inviolabilitatea persoanei; la apărarea demnității și a onoarei; la libertatea gîndirii și

conștiinței; la dezvoltarea capacităților intelectuale; la învățatură; la muncă; la odihnă; la asociere în organizații obștești). Este foarte important că Legea, în acest capitol, nu se limitează doar la prevederea drepturilor copilului, ci prezintă și niște obligații ale acestuia, cum ar fi: prețuirea valorilor culturale și general-umane; conștientizarea și respectarea ordinii publice și normelor de conviețuire socială; acumularea cunoștințelor în scopul prestării unei activități utile pentru viitor; manifestarea unei atitudini grijulii față de părinți, mediul ambiant, proprietatea publică și privată.

Regăsim în conținutul Legii reglementări referitoare la obligațiile părintești și răspunderea părinților pentru copiii lor (art.15, 18 ș.a.) care sînt în spiritul dispozițiilor Convenției referitoare la responsabilitatea părinților (art.18).

În legătură cu drepturile locative ale copilului Legea prevede pentru copiii care sînt membri ai familiei locatarului aceleași drepturi ca și pentru ceilalți membri ai familiei la folosirea spațiului locativ și la moștenirea locuinței. De asemenea, autoritățile publice locale trebuie să asigure întreținerea și repararea locuințelor copiilor orfani și ale celor rămași fără îngrijire părintească pînă la majorat. Iar copiii care revin dintr-o instituție de ocrotire, de la rude sau de la diferiți reprezentanți legali, au dreptul la un spațiu locativ, în afara rîndului, dacă e imposibilă instalarea lor în locuința ocupată anterior (art.19).

Copiilor orfani și celor rămași fără îngrijire părintească li se acordă ajutor special din partea statului. Ei sînt adoptați sau plasați într-o altă familie spre educație. Dacă însă acest lucru nu reușește, ei sînt instituționalizați (art.22).

Copiilor cu handicap fizic sau mintal, potrivit Legii, statul le garantează asistență medicală gratuită, ajutor psihologic special, precum și o instruire generală și profesională în scopul resocializării lor (art.24).

Legea reglementează și situația copiilor delincvenți, transpunînd, în așa mod, în plan național unele dispoziții referitoare la justiția juvenilă din cadrul Regulilor de la Beijing, Instrucțiunilor de la Riyadh și Regulilor pentru protecția tinerilor privați de libertate.

Astfel, în cazul tragerii la răspundere penală:

- statul apără dreptul copiilor la libertatea persoanei;
- reținerea sau arestarea sînt măsuri luate doar în mod excepțional la adresa copiilor, părinții sau reprezentanții legali fiind informați de îndată;
- copiii reținuți sau arestați sînt ținuti separat de adulți;
- în cazul persoanelor sub 18 ani nu poate fi aplicată pedeapsa detențiunii pe viață;
- în cadrul ședințelor de judecată la care participă copilul este obligatorie participarea apărătorului, dar și a pedagogului (art.28).

Copilul care se află într-o instituție educativă specială (penitenciară – n. n.) are dreptul la un tratament uman,

ocrotirea sănătății, instruire generală sau profesională, corespondență, vizita părinților.

Evident, este salutabilă funcționarea Legii analizate, cu atît mai mult cu cît ea încearcă, așa cum am văzut, să se refere la toate categoriile de copii, dar pentru promovarea și protejarea eficientă a drepturilor copilului nu este suficientă existența unei singure legi speciale, ci este nevoie, sub acest aspect, de adoptarea unui act normativ care s-ar referi, în cel mai direct și detaliat mod, la protecția copilului aflat în dificultate și care ar însemna un pas considerabil în sensul alinierii legislației naționale la prevederile Convenției.

Alte dispoziții normative – prevederi ale legislației naționale care reglementează situația copiilor, a tinerilor și a familiei, cum ar fi cele ale Codului civil, Codului muncii, Codului cu privire la locuințe, Legii învățămîntului, diferitelor Hotărîri ale Guvernului etc.:

Codul civil. În Capitolul II se arată că minorii între 15 - 18 ani pot încheia convenții, dar cu consimțămîntul (incuviințarea prealabilă – n. n.) a reprezentanților legali (părinți, curatori, adoptatori – art.13), deoarece potrivit legislației civile, copiii, începînd cu vîrsta de 15 ani au capacitate de exercițiu, dar aceasta este una restrînsă.

Totuși, în același articol se stipulează că din motive temeinice, autoritatea tutelară, din oficiu (din proprie inițiativă – n. n.) sau la cerere (la solicitarea persoanelor interesate – n. n.) poate lipsi minorul de acest drept.

Minorii sub 15 ani nu pot încheia singuri convenții decît în cazul în care acestea sînt lipsite de semnificație juridică majoră (mersul la cumpărături, împrumutul cărților de la bibliotecă etc. – n. n. – art.14).

În Capitolul III, prin art.50 se dispune că trebuie considerată nulă orice convenție care nu corespunde prevederilor legale, inclusiv cea care lezează în orice mod drepturile personale sau patrimoniale ale minorilor. Observăm că această dispoziție, chiar dacă a fost introdusă în Codul civil înainte de ratificarea de către Republica Moldova a Convenției-cadru, este în plină concordanță cu principiile promovate de aceasta.

Codul muncii. Capitolul XII se intitulează “Munca tineretului” și în cadrul lui se menționează că angajarea la muncă a persoanelor sub 16 ani nu se admite decît în cazuri de excepție (art.181).

Minorii în relațiile de muncă au drepturi egale cu majorii, bucurîndu-se în domeniul protecției muncii, al timpului de muncă și al concediilor de anumite înlesniri (art.182).

Munca persoanelor sub 18 ani e interzisă în cazul: lucrărilor în condiții de muncă grele și periculoase (cele ce ar putea pune în pericol valorile persoanei – viața, integritatea fizică, sănătatea etc. – n. n.); lucrărilor legate de fabricarea, păstrarea și comercializarea băuturilor spirtoase; muncii prestate pe timp de noapte, suplimentar și în zilele de odihnă (art.183).

Codul cu privire la locuințe. Atunci cînd se vorbește

despre folosirea locuințelor (Cap. II) se arată că membrii familiei chiriașului sînt soțul, copiii (inclusiv cei adoptați), părinții chiriașului (chiar și cei adoptivi) care locuiesc împreună cu el (art.55).

Chiriașul este în drept să instaleze în locuința sa alte persoane, dar numai cu încuviințarea expresă a tuturor membrilor majori ai familiei sale. Acest consimțămînt nu este obligatoriu atunci cînd copiii se stabilesc cu traiul la părinții lor. Odată instalate, aceste persoane dobîndesc dreptul de a folosi locuința ca și ceilalți locatari (art.57).

Legea privatizării fondului de locuințe. Relevant pentru analiza noastră este art.15 care prevede că vînzarea unei locuințe după privatizare, la care au participat indirect copii minori aflați sub tutelă (curatelă) sau a căror familie se află la evidența organelor competente ca neadecvată, poate fi efectuată numai cu consimțămîntul autorității tutelare.

Legea învățămîntului este importantă din perspectiva analizei noastre tocmai prin consacarea în conținutul său a gratuității învățămîntului de stat (art.4) și a principalelor drepturi de care se bucură beneficiarii diferitelor forme de învățămînt (primar, gimnazial, liceal, superior etc. - art.57). În așa fel se dă satisfacție și prevederilor Convenției care reglementează dreptul copilului la educație (art.28).

Hotărîri ale Guvernului. Reținem aici:

- **Hotărîrea nr. 198 din 16 aprilie 1993 cu privire la protecția copiilor și a familiilor socialmente vulnerabile**, modificată prin Hotărîrea nr.42 din 25 ianuarie 1999, în care se prevede că primăriile vor stabili și vor aloca din mijloacele bugetelor locale indemnizații în mărime de un salariu minim lunar familiilor adoptive pentru fiecare copil adoptat și 5 salarii minime familiilor în al căror plasament se află minori orfani și rămași fără îngrijirea părinților luați sub tutelă (curatelă);
- **Hotărîrea nr. 4 6 din 1 mai 1997 cu privire la măsurile suplimentare de protecție socială a familiilor cu copii**, în care se stabilesc niște cuantumuri suplimentare de plată pentru familiile cu copii.

Evident, în legislația noastră actuală mai există dispoziții cu referire la protecția copilului (cum ar fi, de exemplu, cele din Codul penal și de procedură penală care reglementează diferite măsuri aplicabile minorilor în conflict cu legea). Noi însă ne oprim aici, urmînd ca analiza altor reglementări sau analiza mai amănunțită a celor prezentate în articolul de față să facă obiectul unor eventuale studii viitoare.

Încercînd să conturăm niște concluzii în finalul acestei prezentări, putem spune că în pofida dificultăților pe care le străbate încă Republica Moldova în perioada de tranziție la economia de piață, în contextul unei instabilități economice, creșterii șomajului și a nivelului sărăciei unui număr mare de persoane, aplicarea și

perfecționarea legislației referitoare la drepturile copilului trebuie să devină obiect prioritar de preocupare la toate treptele societății.

În acest sens, legislația cu privire la copil și familie ar trebui perfecționată în continuare, iar personalului care se ocupă de copii, în special asistenților sociali, ca recunoaștere a importanței acestei profesii urmează să i se asigure o formare adecvată în domeniul principiilor și normelor de bază conținute în Convenția cu privire la drepturile copilului.

De asemenea, se impune ca o parte a pregătirii personalului de aplicare a legii, a judecătorilor și a altor funcționari din justiție și administrație să fie dedicată înțelegerii standardelor internaționale cu privire la justiția juvenilă (art.37 și 40 din Convenție, Regulile de la Beijing, Instrucțiunile de la Riyadh și Regulile pentru protecția tinerilor privați de libertate).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Filipescu, I., *Adopția și protecția copilului aflat în dificultate*, Editura ALL, București, 1997.
2. Filipescu, I., *Tratat de dreptul familiei*, Editura ALL, București, 1997.
3. *Codul civil* din 26 decembrie 1964, cu modificările și completările ulterioare pînă la 26 octombrie 1999.
4. *Codul cu privire la locuințe* din 3 iunie 1983, cu modificările și completările ulterioare.
5. *Codul familiei*, adoptat la 26 octombrie 2000.
6. *Codul muncii* din 25 mai 1973, cu modificările și completările ulterioare pînă la 15 octombrie 1999.
7. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994, modificată și completată prin Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000.
8. *Convenția ONU cu privire la drepturile copilului*, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989.
9. *Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 456 din 15 mai 1997 cu privire la măsurile suplimentare de protecție socială a familiilor cu copii*, cu modificările ulterioare.
10. *Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.198 din 16 aprilie 1993 cu privire la protecția copiilor și a familiilor socialmente vulnerabile*, modificată prin Hotărîrea Guvernului RM nr.42 din 25 ianuarie 1999.
11. *Legea învățămîntului nr. 547 din 21 iulie 1995*, cu modificările ulterioare.
12. *Legea privatizării fondului de locuințe nr. 1324 din 10 martie 1993*, cu modificările ulterioare.
13. *Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994*.
14. *Situația mamei și a copilului în Republica Moldova. Realități și tendințe*. Raport Național editat în comun de către UNICEF – Moldova și Guvernul Republicii Moldova, Chișinău, 1997.

SILVIA NICHIFOR

Cum abordăm problemele ce țin de relațiile în familie

„– Mamă! a strigat Nina din antreu, aruncând ghiozdanul pe podea. Mamă! Părinții lui Piotr au divorțat.

- Se mai întâmplă, a remarcat tatăl Ninei și a trecut la bucătărie... Ce avem astăzi la prînz?
- Colțunași, a răspuns mama cu un aer grav.
- Tată, este o problemă foarte serioasă, a insistat Nina provocator.
- Desigur, dar pe tine ce te privește? Ce ai tu de împărțit cu ei?
- Piotr îmi este coleg de clasă. Este foarte trist. Anna zice că mama nu-i permite să se vadă cu tata.
- E un lucru îngrozitor, a opinat mama Ninei, dar haideti să ne așezăm la masă.

Rafal, fratele Ninei, a dat buzna la bucătărie, pișcînd-o pe soră de ureche:

- Salut, mîmunăție!
- Deși este mai mare îi place să-l facă pe ștregarul.
- Toată clasă se gîndește cum ar putea să-l ajute pe Piotr, a insistat în continuare Nina, îmbucînd lacom colțunașii, pe care de fapt nu-i prea agrea, dar era foarte flămîndă.
- Ne-am gîndit că Piotr ar putea să se întâlnească cu tatăl său acasă la Wojciech. Părinții lui se întorc tîrziu de la serviciu.
- Tata s-a oprit din mîncat, ceea ce face atunci cînd vrea să spună ceva foarte important:
- Fetițo, nu-i chiar așa de simplu. Nu aveți dreptul să vă amestecați în viața privată a lui Piotr.
- Dar suferă! a strigat Nina revoltată. Trebuie să se vadă cu tatăl său!

- Ai dreptate, nimeni nu are dreptul să-i interzică acest lucru, nici chiar mama sa.
- Ce-i de făcut atunci? a întreat Nina, desfăcînd disperată brațele. Poate vorbim cu mama lui Piotr?
- Înțelegi, părinții lui trebuie singuri să ajungă la un compromis.
- Crezi că vor reuși?
- Trebuie, a răspuns tata, înfigînd cu furie furculița într-un colțunaș.
- Dacă ați fi divorțat voi, eu aș fi avut voie să vă văd pe ambii? a întreat Nina.
- Prostuțo, i-a tăiat-o Rafal, ei nu se pot desparți.
- De ce? a întreat Nina.
- Pentru că ne iubim, a zis tata, mîngîindu-i mamei ușurel umărul, și pentru că avem doi ștregari care niciodată nu ne-ar permite s-o facem.
- Ei, vezi de ce?! a pus punctul pe i Rafal.”

(*Moje prawa*, Biblioteka komitetu ochrony dziescka, Warszawa, 1994)

Problemele copiilor din familiile divorțate, ca cea expusă mai sus, ar putea fi printre ultimele în topul problemelor ce țin de familie. Sînt totuși cîteva motive care ar justifica alegerea situației descrise drept suport în tratarea celor ce urmează.

Probleme ce țin de familie... Cît de frecvent le abordăm la orele de educație civică sau la o oră de clasă? În ce măsură acestea îi preocupă pe elevi? Coincide gradul lor de interesare cu timpul alocat în cadrul activităților școlare pentru găsirea unor răspunsuri la întrebările pe care și le pun? Ce modalități de lucru sînt mai eficiente pentru soluționarea problemelor în cauză? Ce obiective ne propunem prin abordarea unor astfel de subiecte și la ce rezultate ajungem? De ce factori trebuie să ținem cont în realizarea sarcinilor preconizate? Care ar putea fi pericolele unor eventuale incidente generate de debateră anumitor situații ce țin de relațiile în familie? Este firesc pentru profesorul de educație civică să-și pună aceste întrebări atunci cînd își proiectează activitatea la

clasă, când își evaluează predarea, când utilizează un material didactic ș.a.m.d.

Pe parcursul experimentului desfășurat de *Noi și legea* (ca arie: doar câteva clase din republică, ca timp: doi ani), pe lângă multele criterii/cerințe urmărite, s-a observat și interesul sporit al elevilor față de anumite aspecte studiate în cadrul disciplinei la nivelul celor trei clase de liceu. Au fost evidențiate, prin unanimitate, subiecte ce țin de capitolul *Dreptul familiei* (cl. a XI-a), dar și cele care direct sau indirect abordează tema relațiilor de familie. Probabil este lesne să ne dăm seama de ce anume aceste raporturi se plasează în centrul atenției elevilor: familia este experiența lor autentică și de durată. Spre deosebire de problemele legate de mediul ambiant, cultură, politică de stat, în cunoașterea cărora mijlocilor principal este de obicei manualul, mass-media etc., acestea sînt trăite pe viu. Dacă acceptăm că eficiența maximă la lecțiile de educație civică se atinge printr-o activitate bazată pe experiența reală a elevilor, atunci cea mai mare parte a conținuturilor și obiectivelor cursului trebuie să vizeze familia ca intermediar în procesul de cunoaștere a elevului. Experimentul de care vorbeam mai sus, precum și implementarea *Educației civice* la clasa a IX-a au constituit un argument în plus: de regulă, atunci când elevilor le este mai puțin accesibilă explicația unei noțiuni, a unui fenomen social etc., profesorul se referă (în anumite cazuri face analogii) la familiile colegilor, la relațiile dintre membrii acestora, dintre ei și societate. Aplicarea respectivei modalități de abordare a fost apreciată de profesorii implicați în experiment drept cea mai eficientă.

Privitor la coraportul dintre gradul de preocupare al elevilor și oportunitățile de analizare la clasă a problemelor ce țin de familie, am constat că toți profesorii au menționat în special nemulțumirea copiilor față de nediscutarea acestora, fie din lipsă de timp, fie din motiv că „nu sînt la temă”:

„...deși modalitatea de lucru le-a permis elevilor să ia în dezbateră cele mai arzătoare probleme, mulți dintre ei au rămas totuși dezamăgiți că ceea ce îi preocupă personal nu a fost pus în discuție la lecție”.

sau „...nu mai știu cum să procedez. De fiecare dată cînd atingem un subiect legat de interesele lor majore și relația cu părinții, cu frații și alți membri ai familiei, ei vin cu atîtea probleme încît este imposibil să le analizăm pe toate la o singură lecție, nemaivorbind de găsirea unor soluții. Le spun că vom avea și alte ocazii... la care mi-o taie imediat “știm deja că rămînem doar cu promisiunea, cu provocarea...””.

Cele două experimente au demonstrat că oportunitățile (inclusiv orele de limba și literatura română, științe, biologie, psihologie, economie etc.) de a discuta deschis și de a identifica unele soluții sînt mult prea puține față de necesitățile elevilor la acest capitol. Desigur, fiecare din obiectivele și conținuturile disciplinelor studiate în școală vizează în cele din urmă interesele elevilor,

experiența lor de viață, perspectivele de viitor etc., dar, de multe ori, realizarea/valorificarea acestora se efectuează la un nivel abstract, prin modalități care abordează de obicei situații tipice. De aceea, copiii nu percep imediat soluțiile și nu pot pune în aplicare ceea ce au învățat.

Revenind la cazul din debutul articolului, vom încerca să dezvăluim motivele alegerii lui. În primul rînd, cum poate fi folosit acesta în cadrul unei ore de educație civică și la ce clasă? Cu siguranță, la orice clasă începînd cu a V-a (*Dreptul de a avea o familie, obligația de a respecta alte familii, Curriculum Educația civică*) și încheind cu a XI-a (*Dreptul familiei, Curriculum Noi și legea*), utilizînd: *studiul de caz, discuția structurată, jocul de rol, adoptă o poziție* etc. Contează doar să selectăm adecvat tehnicile de lucru și obiectivele pe care urmează să le atingem.

Vom insista doar asupra *jocului de rol* – cea mai indicată și eficientă metodă de formare a unor atitudini, dar și a capacității de a aborda o problemă din mai multe perspective, aplicată în clasele de gimnaziu, cu preponderență în cl. V–VI, la realizarea condiției: familia – intermediar în activitatea de învățare a elevului. Partea de debriefare constituie o etapă obligatorie care însoțește „reprezentarea”. Astfel, în funcție de obiectivele propuse, la analiza activității din cadrul jocului le vom pune elevilor întrebări de tipul:

- (pentru exprimarea atitudinii)
 - *Cum te-ai fi simțit în rolul Ninei?*
 - *Dacă ai fi fost în locul lui Piotr, cum ai fi reacționat la ajutorul acordat de clasă?*
 - *Ai colegi/prieteni de joacă care sînt într-o situație similară cu cea a lui Piotr? Care este atitudinea ta față de ei?*
 - *Le-ai propus vreodată să-i ajuți? De ce?*
- (pentru analiza problemei din mai multe perspective)
 - *Cum a reacționat tatăl lui Piotr la propunerea Ninei de a-i telefona fostei soții?*
 - *Cum puteți explica comportamentul Ninei? Cel al mamei? Dar al lui Rafal?*

Aplicînd *jocul de rol*, vom ține cont de avantajele și limitele specifice conținutului ales. Acestea ar fi determinate, în primul rînd, de faptul că problemele familiilor divorțate le sînt cunoscute elevilor, fie că ei înșiși au trecut prin asemenea experiență, fie că cineva din colegii/prietenii lor. Astfel, unul din dezavantaje constă în posibilitatea lezării intimității copiilor de către profesor, prin întrebări/concluzii referitoare la comportamentul personajului prezentat, sau de înșiși elevii, prin exprimarea unor opinii (mai ales atunci cînd sînt în dezacord cu cele ale colegilor, fiecare insistînd asupra veridicității propriei poziții). De exemplu, elevii din cl. V–VI încă nu au capacitatea de a analiza lucrurile la nivel abstract și există eventualitatea stingheririi persoanelor care se află în situația lui Piotr sau în cea a Ninei (acuzînd comportamentul părinților). Divergențele pot fi preîntîmpinate, profesorul

trebuie doar să-și cunoască foarte bine clasa, să știe cum să evite unele incidente sau să fie pregătit pentru a aplana posibilele conflicte. O soluție în prevenirea unor situații neplăcute ar fi și exemplul familiei Ninei: deși problema abordată este foarte aproape de experiența elevilor, faptul că ea vizează o familie din altă țară creează un mediu detașat de realitatea lor imediată, ceea ce face mai puțin probabile personalizările unor opinii, judecăți etc.

Referindu-ne la avantajele, ar fi de menționat un aspect caracteristic tuturor copiilor (în special celor de grădiniță): *jocurile de-a mama și tata*. Imitarea părinților la această vîrstă este una dintre cele mai frecvente activități ale copiilor care mai apoi trece în comportamente și atitudini influențate în mare măsură de cele ale părinților. În această ordine de idei, *jocul de rol* la cl. IV-V este metoda cea mai eficientă de a-i aduce pe elevi la conștientizarea anumitor roluri în familie. Fiind în postura mamei sau a tatălui care trebuie să urmărească reușita copilului la școală (de exemplu, prin improvizarea/simularea cîtorva situații: discuție cu dirigintele, participarea la adunarea părinților etc.), elevii vor înțelege de ce adulții sînt atît de severi în privința studiilor și de ce uneori le impun copiilor ore de meditație la obiectele mai puțin preferate.

Jucînd un anumit rol, copilul pătrunde în specificul acestuia, devenindu-i mult mai clare drepturile și obligațiile personajului.

M-a impresionat un caz descris într-un ziar despre rezolvarea de către părinți a unei probleme legate de „pretențiile” financiare ale fiului lor:

De mai mult timp, fiul (în vîrstă de 12 ani) le cerea părinților să-i procure un calculator; considerînd că venitul lunar al acestora (aproximativ 14 000 de lei) este absolut suficient. Zădărnici încercau părinții să-i explice că ar exista alte priorități, feciorul rămînea la ideea sa. Atunci tatăl a luat, după părerea mamei, o decizie foarte riscantă: i-a pus pe masă fiului salariul și i-a zis: „Poftim, repartizează tu banii astfel încît să acțiți serviciile comunale, să asiguri familia cu alimente pe parcursul întregii luni, să alocați o sumă oarecare pentru cele trei zile de naștere (bunica, verișorul tău și fiica unor prieteni de familie) etc.” Tatăl i-a pus pe masă și lista de necesități care urmau să fie satisfăcute.

Băiatul s-a bucurat de șansa oferită: era absolut convins că își va cumpăra computerul mult dorit. La sfîrșitul lunii însă dispoziția lui era cu totul alta. El a reușit să facă față unei distribuiri eficiente a banilor, dar pentru calculator bani nu i-au ajuns. În schimb s-a ales cu un beneficiu mult mai important după părerea lui: a învățat cum se dirijează banii, a înțeles cît de dificil este acest lucru.

Posibilitatea de a procura un computer rămînea în vigoare, dacă în acest scop, pe parcursul cîtorva luni, s-ar fi alocat o sumă oarecare: fiul însă a renunțat, adică a amînat cumpărătura pentru momentul cînd singur va putea să o achite din propriul cîștig.

Impresionant! Ce tată curajos! I-a încredințat copilului o sarcină atît de complicată în zilele noastre!

Istorieara relatată prezintă pentru noi interes din perspectiva efectului *jocului de rol*: băiatul a ajuns singur la concluzia la care părinții încercau cu disperare să-l aducă de mai mult timp. Fiind în ipostaza părinților, rezolvarea unor probleme financiare l-a ajutat să pătrundă în esența lucrurilor, să le conștientizeze temeinic.

Care ar fi analogia la clasă în cazul dat? Evident, nu poate fi vorba de păstrarea dimensiunilor de timp și spațiu pentru un asemenea exercițiu: cele 45 de minute (chiar și cîteva lecții) nici pe departe nu sînt suficiente pentru a-l face pe copil să conștientizeze anumite situații. Există, totuși, o soluție și anume: *implicarea* — un principiu foarte important, respectarea căruia asigură eficiența *jocului de rol* — elevul trebuie să ia o atitudine serioasă față de rol și să nu rămînă doar cu bucuria jocului.

Vom menționa și un alt avantaj al *jocului de rol*: atunci cînd copilul exercită rolul părintelui în diverse ipostaze, pe lîngă faptul că își dezvoltă abilitatea de a-l aborda din mai multe puncte de vedere, el își formează un algoritm bazat pe principalii factori care determină relația sa cu părinții. În funcție de aceștia copilul va examina ulterior orice situație, fie reală, fie propusă ca sarcină de lucru la lecție. Un astfel de algoritm îl va ajuta să răspundă sigur la întrebarea *de ce?* Experimentul *Noi și legea* a demonstrat că majoritatea elevilor nu erau capabili inițial să dea un răspuns argumentat, plauzibil și concis — ceea ce afectează enorm capacitatea de a analiza obiectiv o problemă și de a lua independent o decizie.

Încercînd să simuleze comportamentul părintelui, să examineze lucrurile de pe pozițiile acestuia, copilul va fi solicitat să-și expună părerea despre conduita aleasă și *de ce?* a procedat/a judecat anume așa. Atunci cînd mama îl va trimite la culcare înainte de ora douăzeci și trei sau cînd tata îi va cere socoteală pentru unele acțiuni, acest *de ce?* îi va suna în urechi, urmînd anumite raționamente/răspunsuri.

Aplicată la situații ce vizează relațiile în familie, ar fi de reținut cîteva principii privind eficiența metodei *jocului de rol* în realizarea obiectivelor:

- Situațiile propuse vor fi preluate, în mare parte, din experiența nemijlocită a elevilor.
- Profesorul va avea grijă să nu se pronunțe direct sau indirect „verdicte”, concluzii pripite ce ar putea ofensa elevii aflați într-o situație similară cu cea „jucată” (cînd e vorba de relațiile în familie această probabilitate e foarte mare).
- Cadrul didactic va urmări ca elevii să se implice serios și să-și asume maximum de responsabilitate la interpretarea rolului, astfel încît colegii să reușească să perceapă specificul acestuia.
- Fiecare „reprezentare” va finaliza cu o analiză cît mai profundă, solicitîndu-li-se elevilor să-și argumenteze atitudinea, folosind întrebarea *de ce*. Dacă aceste cîteva criterii esențiale ar fi respectate la

aplicarea *jocului de rol* pe probleme de familie, cu siguranță activitatea ar atinge parametrii unei înalte eficiențe.

Pentru clasele de liceu, unde activitatea se fundamentează mai mult pe gândirea abstractă, elevii fiind capabili să abordeze holistic o problemă, se poate practica o altă variantă a *jocului de rol – judecăți în triadă* (vezi *Noi și legea, Ghidul profesorului*, p. 66). Elevii pot fi puși în situația de a analiza lucrurile nu doar din perspectiva copil-părinte, ci și din cea a legii care reglementează relațiile în familie.

Pentru elevul de gimnaziu este suficient să știe că are dreptul la un nume, de a fi educat în familie etc., iar părinții au obligația de a-l crește, de a avea grijă de el etc.

Liceanul însă dorește să afle limitele educației pe care părintele i-o dă: cine stabilește ce muzică poate asculta, la ce oră urmează să vină seara acasă etc., precum și unde se termină responsabilitatea părinților și începe a lui: cine plătește despăgubirea pentru gardul dărîmat în rezultatul unei plimbări cu automobilul tatălui (fără știrea acestuia), ce face cu câștigul obținut peste vară în calitate de realizator, este nevoie să ceară învoirea părintelui pentru a-și vinde casetofonul etc.

În asemenea situații ca mijlocitor între părinte și copil apare *legea*. Pînă unde însă are voie ea să intervină în această relație? – se întrebă atît copilul cît și părinții.

Să revenim la discuția Ninei cu familia sa: poate fi propusă această situație pentru elevii de liceu? Fără îndoială. Doar că se vor aplica alte metode, cum ar fi: *adoptă o poziție, cartea comunității* etc. Utilizînd *judecăți în triadă*, elevii de asemenea vor juca anumite roluri, de astă dată însă va fi analizată nu atitudinea personajelor, ci legea care trebuie să aplaneze conflictul dintre părinții lui Piotr. Elevii vor forma cîteva grupuri conform următoarelor roluri:

- avocatul lui Piotr (tatăl lui Piotr);
- avocatul mamei lui Piotr;
- judecătorul.

Cei doi avocați vor pregăti o listă de argumente cît mai plauzibile pentru a apăra interesele clienților, apoi se vor înfățișa judecătorului căruia îi vor expune pe rînd cele două poziții. Ulterior, pentru a face anumite concretizări, judecătorul va pune cîteva întrebări, inclusiv:

- *De ce Piotr/tatăl lui dorește să mențină legătura?*
- *De ce mama îi interzice fiului să se vadă cu tatăl său?*

și va lua o decizie: cui îi acordă câștig de cauză și de ce (deoarece hotărîrea va fi adoptată în baza argumentelor expuse, drept dovadă va fi adus cel care a influențat poziția judecătorului).

Ca și în cazul *jocului de rol*, după anunțarea deciziilor, se va analiza activitatea, adresîndu-i fiecărui personaj cîteva întrebări:

- *Cum te-ai simțit în calitate de avocat/judecător?*
- *Ți-a fost ușor/greu să-ți argumentezi poziția/să*

iei decizia respectivă? De ce?

- *Ai susținut o poziție contrară propriilor convințeri vizavi de situația abordată? Ce învățăminte ai tras din faptul că ai demonstrat ceva cu care, în fond, nu ești de acord?*

Vor urma întrebări referitoare la legea în baza căreia s-au formulat argumentele celor doi avocați și s-a luat decizia:

- *Acceptați prevederile legii la acest capitol? De ce?*

În caz că cineva nu le aprobă:

- *Poate fi modificată legea astfel încît să fie una echitabilă/perfectă?*

Metoda *judecăți în triadă* a fost apreciată de elevi drept cel mai captivant mod de activitate care îi implică în egală măsură pe toți și le oferă posibilitatea să găsească mai multe răspunsuri la întrebarea: *Care sînt limitele aplicării legii în viața de familie?*

Ținînd cont de specificul tehnicii *judecăți în triadă* (se aplică doar la situații care în realitate necesită soluționare prin proces de judecată), spectrul problemelor pe care le putem aborda/rezolva este mult mai îngust decît în cazul altor metode (gama obiectivelor este însă la fel de impunătoare ca la orice metodă interactivă). Totuși, prin acest procedeu se reușește antrenarea optimă a elevilor în discutarea și analizarea problemelor ce îi preocupă. Este necesar, desigur, de a respecta următorul principiu: situația selectată să fie absolut reală (inclusiv și decizia judecății), deoarece elevii simt foarte bine improvizațiile și ar putea pierde interesul pentru subiectul dezbătut. Această condiție astăzi nu prezintă dificultăți, fiindcă pentru majoritatea familiilor este actuală intervenția legii în relațiile dintre părinți și copii în cele mai diverse cazuri: căsătorii înainte de 18 ani, încheierea unor convenții de vânzare - cumpărare, plecări peste hotare etc.

În concluzie, sperăm ca cele expuse să constituie o provocare pentru profesorii cu experiență în abordarea problemelor referitoare la relațiile familiale, fie în cadrul orelor de educație civică, fie în cadrul celor de psihologie, dirigenție etc., și care negreșit vor reacționa prin valorificarea unor sugestii sau a unui feedback constructiv. Dată fiind conjunctura ce determină situația disciplinei *Educație civică* (deficitul de materiale didactice, pregătirea profesională insuficientă etc.), cadrelor didactice li se solicită independență în elaborarea proiectelor de activitate, inclusiv la temele ce țin de familie, abilitatea de a stabili obiectivele cele mai relevante și de a găsi metoda optimă de predare. Dacă independența este condiționată de un spirit cu adevărat deschis și democratic, succesele vor contribui considerabil la creșterea culturii civice atît a elevului cît și a familiei acestuia. În rezultat, societatea nu va avea decît de câștigat.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Curriculum *Educația civică*, clasele V–IX, Editura ARC, Chișinău, 2001.
2. Curriculum *Noi și legea*, clasele X–XII, Editura Epigraf, Chișinău, 1999.
3. *Noi și legea, Ghidul profesorului*, Editura Litera, Chișinău, 2001.

Ala BĂLĂNUȚĂ

Educarea copiilor din clasele primare în spiritul libertății și al responsabilității

„O mare dorință de a obține libertatea ne garantează libertatea.”

Napoleon Hill

Educarea copiilor în spiritul libertății și al responsabilității se relevă de mare importanță de la cea mai fragedă vîrstă. Perioada școlarității mici ne oferă multiple surse și avantaje. De aceea, este vital să profităm din plin de ele și să orientăm în mod adecvat procesul educațional, pentru a clarifica și a elucida diverse probleme de comportament, cauzate de neînțelegerea corectă a semnificației noțiunilor respective și de lipsa aplicării corespunzătoare a acestora în viața școlară de zi cu zi și în cea socială, în general.

Dicționarul explicativ al limbii române definește termenul *libertate* ca „posibilitatea de a acționa după propria voință sau dorință; posibilitatea de acțiune conștientă a oamenilor în condițiile cunoașterii (și stăpînirii) legilor de dezvoltare a naturii și a societății.”

Expresiile-cheie care completează această accepție sînt:

- libertate individuală – dreptul ce garantează inviolabilitatea persoanei;
- libertate de conștiință – dreptul oricărui cetățean de a avea o opinie proprie în orice domeniu de activitate;
- libertatea opiniei sau libertatea gândirii – dreptul de a exprima în viu grai sau în scris părerile proprii.

Din gama de sensuri prezentate, deducem ușor importanța conceptului de libertate pentru edificarea personalității copilului, pentru asigurarea unui succes elementar în viața cotidiană.

Responsabilitatea, conform dicționarului, este „obligăția de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva, de a accepta și suporta consecințele.”

Copilul are nevoie de *libertate* pentru a deveni *Om* și a se simți *Om*; de *responsabilitate* pentru a-și desăvîrși personalitatea. Adulții care îi însoțesc și îi facilitează

parcursul școlar urmează să-i ofere posibilitatea de a răspunde la mesajul educațional, în mod conștient și deliberat; să-i acorde o libertate care însă nu pune în umbră disciplina, diversele obligațiuni ce îi revin.

Libertatea și responsabilitatea sînt două noțiuni care, privite superficial, ar părea că se exclud, după o analiză mai profundă însă constatăm apropierea și completarea lor reciprocă. Doar cîteva exemple simple ar putea să deschidă o perspectivă realistă asupra problemei, elucidînd anumite blocaje.

După părerea noastră, numeroasele restricții cu care se confruntă copilul în școala tradițională și în multe familii îi limitează atît libertatea de acțiune cît și cea de gîndire și, respectiv, de comunicare. Comportamentul restrictiv al educatorului, manifestat inclusiv în replici de tipul: „Vorbești doar cînd ești întrebă”; „Toți tac și lucrează”, repetate obsesiv, devin niște arme distructive ce încătușează libertatea copilului.

În altă ordine de idei, atunci cînd se propune o sarcină în clasă și nu este explicată și înțeleasă suficient de la început, deseori învățătorul intervine cu voce tare, cu lămuriri suplimentare pe parcurs, sperînd că ajută și orientează elevii pe o cale bună, în realitate însă îi deranjează și îi întrerupe pe cei ce au perceput-o și o realizează. De preferat este ca profesorul să vină cu precizări (în șoaptă) doar pentru copiii care nu au înțeles sau rezolvă eronat, fiindcă altfel se „atentează” la libertatea de acțiune a acestora, la libertatea de alege a unei soluții.

Am fost tentată să reflectez și să abordez această temă mai ales atunci cînd, după o experiență mare de muncă și anumite împrejurări, am făcut o retrospectivă asupra moștenirii, pe care noi, generația adultă, o avem de la vechiul regim și care ne creează diverse blocaje psihice și comportamentale. Spiritele mai critice susțin că „formații” acelor timpuri resimt și azi repercusiunile regimului de cazarmă, de „închisoare”, cu reguli stricte, impuse și respectate în mod automat, inconștient. Toate acestea generează, pînă la urmă, niște tipare neproductive, ce încătușează cugetul, libera inițiativă, creativitatea etc. Astfel, astăzi, întîlnim mii de cetățeni dezorientați, chiar ratați, incapabili să-și dirijeze viața, inapți să profite de propria libertate, să o valorifice creativ, să-și formeze copiii în acest spirit. Și totuși, deschiderea de care beneficiem în prezent ne oferă posibilități pe care ar fi păcat să nu le folosim, deoarece libertatea și responsabilitatea vor caracteriza personalitatea viitorului, iar în Europa nu

putem intra decît sub aureola democrației, în care drepturile și obligațiunile se îmbină și acționează în mod armonios.

Multiple oportunități în acest sens ne propune și activitatea educațională din cadrul Programului *Pas cu Pas*, al cărui motou poate fi rezumat printr-o singură îmbinare de cuvinte: **provocare la schimbare** – schimbare în spiritul libertății și al responsabilității.

Conceptul Programului se bazează pe elaborările celor mai buni teoreticieni ai științelor educației: Jean Piaget, Lev Vîgotski, Erik Erikson, Carl Rogers, Maria Montessori, Howard Gardner. În cadrul acestui program se aplică practici educaționale *centrate pe copil*, pe *valorile copilăriei* și ale *jocului*, fundamentate pe libertate și responsabilitate, din perspectiva *individualizării* de la cea mai fragedă vîrstă și a *planificării orientate după necesitățile elevului*. Învățătorii construiesc un *proces educațional integrat*, realizat într-un *mediu modificat*, ce provoacă copilul să *învețe activ*, trăind bucuria *cunoașterii* prin *explorare* și *descoperire*. Procesul, relațiile și rezultatele se apreciază prin prisma *evaluării continue*, care conduce deseori spre autoevaluare adecvată și *asumare de responsabilități* pentru alegerile făcute și deciziile luate – toate plasate în contextul unui *parteneriat armonios cu familia și comunitatea*.

Carl Rogers, exponentul **metodelor pedagogice non-directive centrate pe copil**, ne oferă cîteva recomandări ce contribuie la formarea unui climat de învățare liber și responsabil:

- cînd învățarea angajează persoana în întregime – cu sentimentele și inteligența ei – penetrează cel mai profund și se reține pentru mai mult timp;
- democrația presupune că învățămîntul trebuie să ajute copiii să devină indivizi capabili de inițiativă, care să-și asume responsabilități, în stare de alegeri inteligente, apti să se adapteze la situațiile în schimbare și să recurgă la experiența lor într-o manieră creatoare (6, p.37).

„Mulți educatori formați de școala tradițională ne întrebă cu anumite rezerve: din moment ce se promovează cu atîta insistență satisfacerea intereselor variate ale copiilor, prezența continuă a jocului în sala de grupă, libertatea declarată atît de frecvent, nu există pericolul haotizării, dezorganizării procesului educațional?” (6, p. 55). Această întrebare mi-am pus-o și eu la început și deseori mi-o adresează și colegii. După o experiență de patru ani (la sfîrșitul acestui an de învățămînt voi avea prima promoție *Pas cu Pas*) pot să răspund cu certitudine: nu. De vreme ce Programul este orientat spre nevoile copilului, managementul comportamental se produce în mod firesc și eficient. Dispare necesitatea de a disciplina forțat și directiv grupul de copii, întrucît se formează spiritul de autodisciplină. În sălile de clasă *Pas cu Pas* înfilniți și repere concrete pentru autodisciplinare, inclusiv *Regulile grupei*:

- ascultă cînd vorbește învățătorul;
- ai grijă de materialele din clasă;
- cînd ai nevoie cere ajutor;
- ajută-ți prietenii să învețe.

Acestea sînt reguli ale copiilor, elaborate împreună cu profesorul. Copiii discută în prealabil fiecare aspect comportamental vizat, pentru a conștientiza oportunitatea și beneficiile respectării normei, ea devenind astfel necesitate intrinsecă.

O clasă *Pas cu Pas* nu este una liniștită, dar nici una dezorganizată, neatentă. Aici domnește întotdeauna un zumzet de activitate productivă. Cadrul didactic salută această atmosferă, în care copilul simte, gîndește, lucrează și se exprimă, implicîndu-se cu responsabilitate în orice tip de activitate.

Forma-cheie de organizare a procesului instructiv la *Pas cu Pas* – *activitatea pe centre* – creează circumstanțe multiple pentru formarea spiritului de libertate, inclusiv a libertății de alegere, de opțiune, de realizare individuală a fiecărui copil.

Obiectivul major al Programului constă în promovarea libertății, a idealurilor și principiilor democratice în rîndul copiilor, prin încurajarea gîndirii critice și a creativității, învățării individualizate și găsirii de resurse educaționale; stimularea dorinței de a face alegeri și a înțelege consecințele acestora. Datorită acestui Program, rolul învățătorului se modifică, transformîndu-se din furnizor de informații în mediator, facilitator al procesului de învățare.

Mediul educațional din cadrul Programului este dinamic, mereu în schimbare, bogat în materiale care susțin experiențele de învățare ale copiilor în funcție de caracteristicile lor individuale și de gradul de dezvoltare. Educatorii pun bazele atitudinii copilului de a deveni adult activ, influent, preocupat de soarta de „*aici și acum*” (4, p.3). Ei realizează acest obiectiv, punînd accentul pe joc și individualizare, pe libertate și responsabilitate deopotrivă.

Într-o școală tradițională și modestă de la țară, o clasă *Pas cu Pas* constituie o oază spirituală și intelectuală, ce oferă multiple posibilități de educație pentru a pregăti copiii să meargă în pas cu lumea avansată, să fie liberi, creativi și responsabili.

Proiectarea didactică, avînd ca obiectiv formarea spiritului de libertate și responsabilitate, devine pentru profesor un exercițiu intelectual funcțional cu șanse reale de reușită a elevilor.

Întrebările-cheie, care de mai bine de 10 ani mă ajută să fiu mai eficientă în activitatea mea, începînd cu proiectarea, sînt următoarele:

1. *Ce voi face?* – obiective operaționale.
2. *Cum voi face?* – strategii educaționale.
3. *Cu ce voi face?* – resurse educaționale.
4. *Cum voi ști dacă au fost atinse obiectivele?* – sistemul de evaluare.

Rămîn în continuare fidelă axiomei conform căreia „un

lucru bine proiectat este pe jumătate realizat”. Planificarea din perspectivă curriculară impune pe prim-plan stabilirea taxonomiei obiectivelor, incluzându-le și pe cele operaționale. Clasificate după importanța lor, triada apare inversată: *atitudinale* – afective, volitive (cum va ști să fie elevul); *formative* – capacități (ce va ști să facă elevul); *informative* – cunoștințe (ce va ști elevul). Într-un cadru bine organizat, învățătorul poate oferi un spațiu dozat de libertate și creativitate, iar elevii se implică, conștientizându-și obligațiunile dictate de rolul lor și de mediul în care activează. Atunci când organizez o activitate după un plan bine gândit în prealabil, pot să-mi fixez și să urmăresc cu atenție manifestarea liberă și creativă a copiilor, angajarea și rezolvarea cu responsabilitate a diverselor probleme dictate de situația concretă de învățare.

Cercetătorul G. Albu conchide, drept rezultat al unei investigații, că, pentru stimularea și afirmarea libertății și individualității în educație, este nevoie de o nouă concepție educațională, de o nouă pedagogie, pe care o fundamentează în cartea *Introducere într-o pedagogie a libertății*:

- o pedagogie a fructificării timpului în folosul vieții, spiritului, formării de sine, creației;
- o pedagogie optimistă și încrezătoare în nevoia omului de a-și exprima ceea ce are mai profund, inconfundabil în el;
- o pedagogie a iubirii și dăruirii, fără de care nimic nu se poate primumi;
- o pedagogie deschisă la orice experiență, ce ar putea spori cugetul uman;
- o pedagogie a schimbării;
- o pedagogie a sincerității și dialogului rațional, în care primează argumentele, tăria și numărul lor;
- nu o pedagogie a securizării, ci una a afirmării (1, p.73).

Toate aceste caracteristici ale pedagogiei se „assemblează” în mod fericit în filozofia și tehnologia *Pas cu Pas*, pe care am reușit să le aplic și să le valorific în activitatea elevilor.

Baza tehnologică a Programului *Pas cu Pas* se constituie dintr-o varietate amplă de tehnici, inspirate din variate teorii și practici educaționale, impunându-se cele promovate de *Lectură și scriere pentru dezvoltarea gândirii critice*, inclusiv brainstorming, sinelg, scrierea liberă, diverse jocuri etc. O tehnică interesantă este jocul *Pictograma*, care poate fi folosită la orele de limba română, artă plastică, științe sau lucru manual, în funcție de obiectivele propuse. Exemplul ce urmează a fost aplicat la ora de limba română, cl. a IV-a.

Li s-a citit elevilor cuvintele *frig, cald, bucurie, prietenie, hărnicie, tristețe*, apoi li s-a propus să redea prin desen și culoare obiectele, fenomenele ce le reprezintă sau se asociază cu acestea. Conștienți de faptul că trebuie să realizeze sarcina didactică, copiii au avut în final câte o variantă originală.

Desenele au fost variate și interesante ca și individualitatea fiecărui copil. Elevii nu au fost deloc influențați, fiind absolut liberi să redea ceea ce simt, ce pot și ce cunosc. După o analiză a lucrărilor, descoperim universul de cunoștințe și de preocupări al acestora.

Hărnicia, de exemplu, se asociază cu ciocanul, sapa, toporul, pâinea coaptă, căldarea cu apă, care ilustrează îndeletnicirile din mediul rural.

Bucuria este echivalentă cu căldura, în multe lucrări simbolurile-cheie fiind soarele, floarea, focul, cadoul frumos ambalat, bomboanele etc.

Tristețea, după părerea copiilor, se vede doar pe fața omului, *prietenia* de asemenea este ceva pur omenesc.

În general, asocierea culori-obiecte denotă o gândire concretă a elevilor, libertatea lor fiind legată în mod direct de eul propriu și de mediul înconjurător. Un astfel de joc dezvoltă fantezia și libertatea de exprimare și de reflecție a copiilor.

Alt exemplu de tehnică utilizată frecvent pentru dezvoltarea spiritului de libertate și responsabilitate la copii este *scrierea liberă*. După o convorbire prealabilă despre esența libertății, limitele ei, apariția și importanța responsabilității, le-am propus elevilor să mediteze asupra temei “*Ce înseamnă să fii liber acasă?*”. Ca suport teoretic pentru dialogul pregătit cu copiii a servit, alături de alte surse, materialul de mai jos (8, p. 7).

Motoul discuției l-a constituit „*Omul, o creație liberă a naturii*”, apoi s-au citit și s-au analizat următoarele texte de Ștefan Tudor:

I. Natura a creat soarele departe, în cer: Lumina și căldura lui se răspîndesc liber de jur împrejur, ajung liber pe pământ.

Prin căldura și lumina lui, soarele a creat pe pământ condiții de viață. În condițiile de viață care au apărut, natura a creat pe pământ o nouă formă de existență a sa – omul.

Așadar, omul este o creație liberă a naturii, o participantă a naturii, pentru că omul a apărut pe pământ independent de faptul că a dorit el să fie creat de natură ori nu a dorit.

TU EȘTI LIBER! Fiecare om, fiecare copil de pe pământ, toți sînt liberi.

II. Fiecare om (copil) e liber, are libertate, pentru că fiecare om (copil) e o creație liberă a naturii, o participantă a naturii.

Aici e locul să ne punem întrebarea: o dată ce omul e liber, poate el să facă tot ceea ce îi trece prin cap?

Să vedem mai întîi, cum se întîmplă cu soarele. El răsare în fiecare dimineață și în fiecare seară apune. Niciodată nu se abate din drumul său, nu iese în calea altor stele să se ia cu ele la harță.

Elevii au reflectat și au scris în deplină libertate tot ce le-a venit în minte la subiectul *Ce înseamnă să fii liber acasă?* Cîteva mostre din lucrările produse ni se par concludente în acest sens.

A fi liber acasă nu e altceva decît atunci cînd se ține cont de părerile și propunerile noastre, ale copiilor. Ce poate fi mai frumos decît să fii liber și să faci ce vrei? Dar această libertate

are și ea o limită. E bine să fii liber, dar nu într-atît încît să faci de rîs lumea din jur. Căci dacă ai dreptul la libertate, ai și îndatoriri. Să te joci, să faci ce vrei, asta e libertatea. Cred, totuși, că nu întotdeauna este binevenită libertatea acasă, dar nici să n-o ai deloc nu e bine. Din păcate, uneori ea acționează și negativ, creînd neplăceri în familie. Prea multă libertate ar face chiar rău lumii înconjurătoare, dar totuși ea este cea mai prețioasă și cel mai des discutată în rîndurile copiilor, cea mai dorită și mai avută.

Catan Cristina

E bine să fii liberă acasă, fiindcă o jumătate de zi sînt ocupată la școală. Cînd sînt acasă, îmi place să am timp liber, să mă duc la săniuș cu copiii. Cînd vin acasă, prima mea dorință este să-mi fac lecțiile în voie. Îmi place să stau lîngă sobă și să citesc o carte, să privesc desene animate. De aceea e foarte bine să fii liberă acasă.

Grosu Galina

Vreau să spun că atmosfera din familia noastră este liniștită. Părinții mei se stimează și mă iubesc. Ei se comportă cu mine ca și cu un om matur. Niciodată nu am avut frică de părinți. Timpul liber mi-l organizez eu însămi, pentru că părinții nu m-au obligat nicicînd să fac ceva, știu și singură ce am de făcut: dimineața strîng patul și aranjez hainele; după ce vin de la școală, iau prînzul și spăl vesela, apoi îmi fac lecțiile și plec la joacă, dar dacă mămica spală, face mîncare sau curățenie, eu o ajut cu ce pot. Sînt bucuroasă cînd mămica îmi adresează cuvinte de laudă. Timpul meu liber depinde de temele pentru acasă și de materialele pe care le pregătesc suplimentar. Uneori citesc o poveste, desenez, privesc televizorul, brodez ș. a.

Curoșu Doina

Continuăm să avem certitudinea că mediul este cel care ne creează oportunități, ne ajută sau ne pune bariere în dezvoltarea libertății și responsabilității la copiii de diferite vîrste. Lecțiile de limba română, matematică, științe etc., minuțios proiectate și desfășurate cu angajarea plenară a elevilor și învățătorului, cu răspundere reciprocă, au un cuvînt greu de spus în această ordine de idei. Astfel, cota de 90 % de implicare liberă și responsabilă a elevilor clasei a IV-a în rezolvarea sarcinilor didactice de la lecțiile demonstrative finale exprimă un procent avansat. Aceste ore, ca și toate celelalte de altfel, m-au convins că elevii înțeleg ce se întîmplă în jurul lor prin corelarea noilor experiențe de studiere cu achizițiile deja dobîndite, învățarea devenind un proces interactiv ce implică copiii, adulții și mediul înconjurător.

Conchidem cu sinceritate că idealurile noastre sînt mari, ele ne mențin entuziasmul. Dacă n-am fi optimiști, n-am crede în rolul salvator al școlii. Modelul școlii primare, atitudinile, capacitățile și cunoștințele formate aici au o valoare incontestabilă și dacă nu vom asigura succesul copilului la această vîrstă, vom perpetua incultura, lipsa de curaj și de demnitate, diverse complexe de

inferioritate. Modesta noastră investigație a pus niște accente, a dezvăluit o experiență și, nu în ultimul rînd, a exprimat o atitudine față de tot ceea ce înseamnă Programul *Pas cu Pas* în clasele primare. Or, este atît de important ca elevii să știe că libertatea nu poate fi nelimitată, căci s-ar transforma în contrariul ei; nu se poate extinde într-atît încît să împiedice libertatea altuia. Din păcate însă în societatea noastră „descătușată” se consideră deseori depășite legile buneii cuviințe.

Nouă, cadrelor didactice, inclusiv celor de la clasele primare, ce punem baza reușitei școlare (de care depinde, în mare parte și cea personală, socială), ne pasă foarte mult cum se modelează sufletul unui copil. Nerespectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale copiilor ar fi unul dintre semnele principale că trăim într-o lume a fărâdelegii, al cărei viitor moral este deosebit de sumbru. Libertatea însă nu trebuie să se transforme în libertinaj, noțiune definită ca o „*comportare care sfidează regulile decenței, ale bunului simț*”.

Toate constatările și afirmațiile științei pedagogice se bazează pe observări și experimente. Cei cinci ani de reformă a învățămîntului, în general, și doi ani de activitate expres la acest subiect, în mod special, îmi permit să afirm că, practicînd o proiectare didactică rațională și aplicînd diverse tehnici interactive, am remarcat o tendință vizibilă de schimbare spre bine, de descătușare, de libertate și democratizare a mediului școlar creat de Programul *Pas cu Pas*. Am reușit, cred, să cultiv la copii sentimentul și dorința de libertate și de responsabilitate prin implicare activă în procesul de învățare, pe care aceștia îl construiesc și îl modelează singuri.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Albu, G., *Introducere într-o pedagogie a libertății* (Despre libertatea copilului și autoritatea adultului), Editura Polirom, Iași, 1998.
2. Cristea, S., *Dicționar de pedagogie*, Grupul editorial Litera-Litera Internațional, Chișinău-București, 2000.
3. Dewey, J., *Democrație și educație*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972.
4. *Educația centrată pe copil 0-3 ani*, E.S.Szanton (edit.) în colaborare cu Institutul pentru o societate deschisă, București, 1998.
5. Mill, J. St., *Despre libertate*, Editura Humanitas, București, 1998.
6. Peretti, A., *Educația în schimbare*, Editura Spiru Haret, Iași, 1996.
7. *Pas cu Pas. Să facem cunoștință*, Editura Epigraf, Chișinău, 2001.
8. Tudor, Șt., *Drepturile mele, ce să fac cu ele?*, PNUD (Moldova), Chișinău, 2001.

Eliza DULAMĂ

Opiniile exprimate în acest articol se bazează pe constatările efectuate pe parcursul a peste 30 de excursii organizate în calitate de profesor și observator al comportamentului participanților – elevi de liceu și cadre didactice. Pentru obținerea rezultatelor, am utilizat, ca metodă calitativă de investigație, observația, definită drept *act de urmărire și descriere sistematică a comportamentelor și evenimentelor studiate ce au loc în mediul social natural* (Banister, Burman, Parker, 1995). Cu toate că observația are caracter de *nonintervenție*, iar observatorul nu provoacă deliberat situații specifice și nu manipulează participanții, în aceste excursii profesorul-organizator expune (intenționat sau nu) membrii grupului la o diversitate de circumstanțe, majoritatea cu scop instructiv-educativ. Pentru buna reușită a excursiei, cadrul didactic este obligat să acționeze și să reacționeze, dar și să analizeze minuțios feedback-ul oferit de participanți.

Studiul nostru are în atenție atât observarea *contextului* “real” în care s-au aflat elevii și profesorii ca personalități concrete, cât și *conținutul* la care au fost expuși. Multitudinea situațiilor și numărul mare de participanți nu ne permit prezentarea întregului material rezultat, ci doar a unei selecții de aspecte și comportamente semnificative, în special pentru profesorii care organizează excursii sau sînt interesați de conduita adolescenților în afara școlii. Nu ne propunem să oferim rețete, ci mai degrabă mostre din “viața reală”, pentru a atenționa cadrele didactice asupra unor consecințe la care se pot expune sau se expun elevii atunci cînd ignoră anumite aspecte, crezînd că nu sînt relevante, sau cînd suferă de “orbire” în fața unor comportamente pe care ar trebui să le prevină, să le sesizeze la timp și să intervină imediat pentru stoparea lor.

ETAPA DE PREGĂTIRE A EXCURSIEI

În momentul în care un profesor proiectează o excursie cu scop educativ are în atenție cîțiva factori: alegerea traseului, stabilirea programului, obținerea aprobărilor din partea conducerii școlii și a forurilor superioare, constituirea grupului. Deoarece am organizat excursii cu durata

Excursiile școlare

de 2-7 zile în care drept mijloace de transport au fost utilizate trenul sau autocarul, ne vom referi numai la aspectele identificate în pregătirea și desfășurarea acestora.

Alegerea traseului, a obiectivelor turistice și a activităților este o problemă dependentă de atitudinea și competența organizatorului. Profesorul stabilește traseul, gradul de dificultate și complexitate al acestuia în funcție de: scopurile excursiei, pregătirea fizică, vîrsta și experiența participanților, anotimp, mijloacele de transport disponibile, posibilitățile de cazare, prețurile, resursele de timp și financiare existente etc. Pentru ca elevii să realizeze finalitățile educative vizate de profesor, traseul ales va cuprinde o combinație armonioasă, echilibrată și variată de obiective turistice și activități de recreare, ce i-ar stimula, le-ar menține interesul și i-ar transpune pe copii în situații generatoare de emoții pozitive. Nu este recomandabil să se propună vizitarea unei suite de monumente arhitectonice și ale naturii, banale ori asemănătoare, doar pentru a avea o listă cît mai lungă, ci este mai util ca elevii să fie “confrunțați” pe viu cu obiective ce au valoare istorică, culturală, geografică, peisagistică deosebită. Pentru evitarea oboselii și plictiselii participanților, itinerarul nu va avea nici în ansamblu, dar nici în anumite zile, o încărcătură prea mare de obiective turistice și activități. Excesul și resursele de timp limitate determină o vizitare în grabă, împiedică trăirile emoționale și momentele de reflecție personală asupra celor văzute, iar elevii, extenuați de efortul depus, rămîn doar cu impresia că au “trecut” prin diverse locuri.

Programul fiecărei zile va fi stabilit cu prudență în funcție de cadrul și dificultatea traseului, de numărul și importanța obiectivelor, de locurile de masă și cazare, de mijloacele de transport. Profesorul anticipează orele deșteptării, culcării, ale meselor, duratele deplasărilor de la un obiectiv la altul, timpul destinat vizitelor sau altor activități (dans, somn, plimbări etc.). Programul va fi respectat cu flexibilitate și va fi adaptat sau restructurat în raport de situațiile concrete. Supraîncărcarea acestuia de dragul impresionării sau atragerii participanților și nerealizarea lui poate genera insatisfacții. Pentru crearea unor stări emoționale pozitive, este preferabil să fie vizitate obiective neprevăzute, iar membrii grupului să fie implicați în activități educative inedite, dar să nu se renunțe la anumite acțiuni proiectate. Dacă profesorul nu are competență pentru stabilirea traseului și a programului zilnic, pentru alegerea obiectivelor turistice și a activităților, este recomandabil să se documenteze sau să ceară sprijinul unei persoane cu experiență. El își asumă riscuri foarte mari dacă organizează o excursie pe un traseu necu-

noscut, dacă nu dispune de informațiile necesare sau nu beneficiază de serviciile unei firme specializate în turism. Eșecul unei călătorii va determina conducerea școlii să nu aprobe astfel de activități, iar pe elevi îi va descuraja să participe la excursii organizate de profesorul respectiv.

Constituirea grupului implică numeroase probleme de atitudine din partea profesorilor și elevilor. Organizatorul va propune să fie însoțit în excursie de cadre didactice care au o relație optimă cu elevii. Un profesor-însoțitor ar trebui să întruchieze obligatoriu câteva calități și atitudini: respect față de sine și ceilalți, față de mediu; corectitudine, punctualitate, flexibilitate, toleranță, tact pedagogic, probitate morală etc. Nu este recomandabil ca elevii să fie acompaniați de pedagogi care manifestă atitudini negative față de ei, care sînt rigizi, intoleranți ori au vicii. Chiar dacă copiii doresc să participe la excursie, în momentul cînd află cine sînt profesorii-însoțitori, ei renunță, deoarece nu acceptă comportamentul acestora. Nici profesorilor-însoțitori nu le este indiferent cine face parte din grup și deseori refuză să-i accepte pe copiii care au manifestări neadecvate în școală. Dacă organizatorul are certitudinea că elevii cu “probleme” vor avea o purtare adecvată și că participarea la excursie poate produce schimbări fundamentale pozitive în comportamentul lor, asumarea responsabilității pentru aceștia constituie un argument puternic de a fi acceptați și de ceilalți profesori. În excursiile pe care le-am desfășurat, am constatat că elevii „cu probleme” în școală s-au comportat ireproșabil, dacă am discutat în prealabil despre obligația de a-și onora angajamentele și despre posibilele consecințe ale nerespectării lor asupra colegilor sau asupra profesorului-organizator.

Mai reușite par a fi excursiile la care participă membrii unei clase, deoarece aceștia se cunosc foarte bine și se simt minunat împreună. Pentru ca elevii să dispună de resursele financiare necesare pentru excursie, este indicat să fie informați din timp asupra traseului și obiectivelor ce vor fi vizitate și să fie consiliați să discute cu părinții despre datele oferite. În situația în care anumite persoane nu dispun de mijloace, acestea pot fi obținute de la sponsori sau de la comitetul de părinți al școlii. Dacă părinții nu permit copiilor să plece în călătorie, este binevenită o discuție a profesorului-organizator pentru identificarea cauzelor și pentru soluționarea problemelor. Ethos-ul acestuia este important în dialogul cu părinții, deoarece ei doresc să fie siguri că elevii nu vor fi expuși unor situații riscante ori periculoase, ci activităților cu scop educativ. În cazul cînd există elevi cu probleme de sănătate, profesorul află de la părinți cum urmează să le preîntîmpine ori să depășească stările de criză. Participanții și familiile lor primesc informații despre condițiile de cazare și masă, mijloacele de transport, alimentele și echipamentul necesar, costurile diverselor servicii (telecabină, bilete la muzee, plimbare cu vaporul etc.); sarcinile pe care le vor îndeplini înainte, în timpul și după excursie;

regulile ce urmează să fie respectate; data, locul plecării și întoarcerii.

Pentru evitarea accidentelor și tensiunilor între membrii grupului, o parte dintre norme sînt impuse, iar altele – negociate cu elevii. Fiecare copil va semna înainte de plecare un tabel, angajîndu-se că va respecta regulamentul școlar și regulile de circulație, nu va părăsi grupul fără consimțămîntul profesorului-organizator, va urma indicațiile profesorilor, va păstra curățenia etc. Cînd se înscriu într-o excursie, prima impresie a elevilor este că vor face ce doresc, dar prin discuții, ei conștientizează că nu le este permis orice, că profesorii își asumă obligația în scris în fața forurilor superioare să răspundă de viața și securitatea lor pe parcursul excursiei.

DESFĂȘURAREA EXCURSIEI

Dacă la școală lipsa de *punctualitate* nu este întotdeauna penalizată, în excursii această atitudine poate avea consecințe nefaste. Pentru ca elevii să nu întîrzie la gară, ei trebuie să știe la ce oră pleacă trenul, de pe ce linie și care este punctul de întîlnire al grupului. Copiii urmează să fie avertizați că în cazul cînd nu se prezintă la timp, ei fie că vor pierde o parte din banii plătiți, fie că au posibilitatea de a se deplasa cu alt tren, pe răspundere proprie. Dacă elevii pierd trenul într-un oraș necunoscut, unul dintre profesori însoțește grupul, iar celălalt rămîne pentru a-i “recupera” ori a le oferi sprijinul necesar în situații de criză. Cînd deplasarea se efectuează cu autocarul, nu li se va permite copiilor să întîrzie, întregul grup fiind obligat să-și adapteze programul în funcție de aceștia. Pentru ca elevii să învețe să fie punctuali, profesorul poate negocia cu ei anumite “sanctiuni”.

Deoarece programul unei excursii școlare include *vizite la muzee*, pentru realizarea scopurilor instructiv-educative este important cum se constituie cadrul vizitei și cum se comportă elevii. Pentru ca aceștia să nu fie suprasaturați de informații exprimate în diferite forme, ideal ar fi să nu se viziteze decît un muzeu pe zi (în prima parte a zilei) cînd elevii sînt odihniți și au cea mai bună dispoziție pentru receptare și cunoaștere, iar celelalte activități să varieze (plimbări în parcuri, cu telecabină sau cu vaporul, dansuri, vizionări de spectacole sau filme, vizitarea unor monumente arhitecturale ori istorice etc.). Dacă un oraș dispune de multe muzee, le vom alege pe cele cu o valoare instructiv-educativă mai mare. Pentru ca vizitarea muzeului să nu fie doar o plimbare prin fața exponatelor, este binevenit ca elevii să primească explicațiile unui ghid specializat, căruia să-i comunicăm exact ce ne interesează și de cît timp dispunem. Cel mai mult ne-a impresionat pasiunea și competența unei călăuze a Muzeului de istorie a României din București care ne-a prezentat Sala tezaurului pe parcursul a patru ore, dar și atitudinea elevilor care s-au așezat pe mochetă în fața vitrinelor și îi ascultau fermecați cuvintele. Deoarece impactul instructiv-educativ pe care îl are vizita într-un muzeu determină o învățare explicită și implicită, calitativ

superioară prin expunerea și comentariile unui specialist, de fiecare dată am solicitat un ghid, chiar dacă am plătit o taxă suplimentară.

Vizitarea unei biserici poate fi o situație de învățare cu scop cultural-artistic, dar și un moment de reconciliere ori de introspecție, în funcție de educația anterioară a elevilor ori de modul în care este organizată excursia. Prima problemă de atitudine la intrarea într-o biserică sau mănăstire o constituie îmbrăcămintea decentă, precum și manifestarea unui comportament civilizată. Vizita la o biserică înseamnă mai mult decât ascultarea explicațiilor unui ghid specializat sau admirarea picturilor și arhitecturii, ea reprezintă un prilej de mare emoție atunci când elevii aprind o luminare, rostesc singuri sau în grup o rugăciune, depun o floare pe mormîntul unui voievod, fac o fotografie de grup cu preotul-ghid. În acele momente de pioșenie profesorii, fără a impune ceva, pot fi modele demne de urmat. O vizită la Mănăstirea Putna a constituit cea mai frumoasă lecție de istorie la care au participat vreodată elevii ori profesorii din grup, o lecție finalizată cu un cântec la mormîntul lui Ștefan cel Mare și Sfînt.

Dacă la lecții elevii își controlează cu multă atenție comportamentul și se supun unor reguli stricte, în timpul excursiilor manifestarea lor nonverbală este slab cenzurată, motiv pentru care avem posibilitatea să-i cunoaștem mult mai bine și în situații diverse. Remarcăm cu ușurință copiii timizi, pe cei expansivi sau cu calități de lideri, pe cei talentați într-un domeniu oarecare (muzică, sport, teatru, dans etc.), observăm relațiile care există între ei, avem posibilitatea de a aborda alte subiecte decât cele ale lecțiilor. O excursie constituie un bun prilej pentru a consolida colectivul unei clase, este o ocazie în care timizii câștigă încredere în sine și ies din propria carcasă, cei dornici de afirmare au nenumărate posibilități de evidențiere a calităților personale mai puțin remarcate la școală. Atitudinea profesorilor ori a colegilor este importantă în situațiile în care unii elevi manifestă tendințe de izolare, deoarece printr-o intervenție adecvată aceștia sînt încurajați și stimulați pentru a se integra grupului. Dacă un copil cu atitudini negative deține poziția de lider nonformal, pentru schimbarea conduitei acestuia, dar și a întregului grup, cadrul didactic îi poate propune diverse sarcini organizatorice sau instructiv-educative cu scopul de a-i oferi posibilitatea manifestării unor comportamente pozitive și de a da o altă valoare relației profesor-elev-lider. Atribuirea rolului de lider unui alt elev poate determina scindarea grupului, crearea unor raporturi contradictorii și a unor stări tensionate.

Pentru sănătatea și buna dispoziție a elevilor, atenția noastră se va focaliza și asupra a ceea ce sau cum mîncă elevii. Dacă masa se servește la restaurant, este recomandat să sistăm orice încercare, inclusiv a profesorilor, de a comanda alt meniu decât cel consumat de către grup, deoarece creează stări de frustrare pentru ceilalți. În cazul când elevii consumă mîncare luată de acasă, o atenționare

din partea noastră prin care le sugerăm să ofere din pachetul personal și colegilor poate determina atitudini de generozitate și grijă pentru ei.

Un profesor începător ar putea crede că elevii vor adormi imediat ce îi trimite la culcare, dar tentația de a extinde amuzamentul pe parcursul nopții este atât de mare încît majoritatea grupurilor cu imaginație bogată își găsesc diverse distracții: de la bătutul cu perne, la vopsitul clanțelor de la ușă ori a colegilor cu pastă de dinți sau zacuscă. Pentru prevenirea unor astfel de "distracții", o interdicție categorică poate fi suficientă, dar pentru siguranță este bine să mai vizităm grupul după ora de culcare. În excursiile de lungă durată, participanții sînt de obicei mai indisciplinați în prima seară, iar instalarea unei ușoare stări de oboseală îi determină în zilele următoare să folosească timpul nopții pentru somn.

Pentru siguranța elevilor, întotdeauna am preferat să fim împreună în cursul serii, să nu permitem un program la alegere. De aceea, am prevăzut mereu anumite activități. Participarea elevilor și profesorilor la o discotecă poate fi un moment relaxant și plăcut. Pentru asigurarea unei protecții oficiale și evitarea neplăcerilor, de fiecare dată le-am comunicat organizatorilor că sîntem un grup și am cerut informații referitoare la problemele cu care ne-am putea confrunta (droguri, furturi, agresiuni verbale ori fizice etc.). O discuție prealabilă cu elevii și profesorii trasează anumite reguli de comportament: nimeni nu părăsește grupul, să fie atenți la persoanele străine cu care se comunică; se vine și se pleacă în grup. Dacă locul de cazare are spațiu disponibil pentru dans, se poate organiza o seară plăcută numai în grup. În cazul când există elevi timizi care nu dansează sau nu știu să danseze, prin discuții și insistențe făcute cu tact, aceștia își vor depăși propriile temeri și vor accepta să participe.

Regulamentul școlar interzice *consumul de alcool*, însă unii elevi nu respectă această prevedere chiar dacă au semnat la plecare un angajament, de aceea, înaintea fiecărei excursii le povestim întâmplări nefaste la care am fost martori. Într-o excursie cu foarte mulți participanți cazați la cabane diferite și în care fiecare profesor răspunde de un anumit grup, o elevă, care avea ulcer la stomac, a bravat, consumînd cîteva înghițituri de alcool tare. Impactul a fost atât de puternic încît eleva a făcut o reală criză de durere. Deoarece refuza să dea informații asupra calității și cantității alcoolului, dar și asupra stării sale de sănătate, spaima a fost puternică pentru tot grupul. După investigarea cazului, primul ajutor acordat de către profesoară a avut efectul dorit asupra "pacientei", iar grupul a fost avertizat într-un mod categoric. Pentru a nu crea diferențe în respectarea regulilor de către excursioniști, este recomandat ca profesorii să stabilească ce le permit elevilor.

Dacă în grup există persoane din afara școlii, li se impune să semneze tabelul oferit participanților și integrarea lor în colectiv ca oricare alt membru. Pericole reale

reprezintă unii străini cu care elevii stabilesc relații de comunicare în localitățile vizitate. De aceea, întotdeauna avertizăm copiii să evite discuțiile cu persoane din afara grupului, să aibă o atitudine rezervată. Dacă totuși se împrietenesc cu alți tineri, dorim ca aceștia să ne fie prezentați. Ne-a impresionat gestul unui student cunoscut de una dintre eleve la discoteca studentească la care a fost tot grupul. Aflînd programul nostru din a doua zi, studentul a cerut permisiunea să ne însoțească. Fiind acceptat, ne-a așteptat cu o floare în mîină la intrarea în Parcul Herestrău din București.

Deoarece excursioniștii sînt adesea cazați în cămine, am avut neplăcerea ca elevii noștri să rămînă fără anumite obiecte personale după stabilirea unor relații amicale cu "gazdele". Pentru ca elevii să nu fie victimele unor furturi, este necesară o discuție asupra cîtorva modalități de protecție împotriva hoților sau despre fapte autentice. De exemplu, două eleve credule și naive din grupul unei colege au rămas fără o haină și un inel, deoarece le-au dat să le "probeze" unor băieți pe care i-au cunoscut în parc și în momentul în care au protestat au constatat că numărul complicilor era mai mare.

CONCLUZII

Pe parcursul unei excursii școlare profesorii și elevii sînt protagoniștii multor și variate situații plăcute, dar și neplăcute, din care am remarcat doar cîteva. Modul de prevenire și de rezolvare a problemelor cu care se confruntă participanții unei excursii depinde foarte mult de atitudinea profesorului-organizator, căruia îi revine cea mai mare responsabilitate. Dacă profesorii își asumă rolul de a desfășura o excursie care să determine învățări explicite și implicite din partea elevilor, atunci aceștia trebuie să proiecteze cu competență toate momentele excursiei și să anticipeze cît mai multe din posibilele probleme. Răspunderea asumată obligă cadrul didactic la o supraveghere permanentă a participanților și la intervenții pedagogice imediate cu scopul de preîntîmpinare ori remediere a unor situații. Pentru ca o excursie să devină într-adevăr un complex de situații de învățare în care elevii exersează atitudini, receptează informații și trăiesc stări de mare emoție, se cere o proiectare a acesteia, ținînd obiective educative clar formulate, o monitorizare a activităților și un feedback adecvat. Profesorii nu ar

trebui să uite nici o clipă că excursia școlară este un vast *cîmp educațional*, în care elevii și pedagogii acționează și interacționează, că asupra lor se opresc privirile copiilor care le studiază atitudinile permissive ori autoritare și reacționează în funcție de acestea. Subtilitatea ori tăria profesorului în exprimarea cerințelor și a deciziilor determină grupul să-l urmeze cu încredere ori cu suspiciune, iar uneori chiar să conteste și să se opună deciziilor.

O excursie reușită marchează în memoria noastră și a elevilor momente de neuitat. Ce înseamnă însă o excursie reușită? Elevii pot aprecia excursia ca fiind reușită dacă au făcut ce au dorit ei, chiar dacă aceasta nu a prevăzut nici un obiectiv instructiv-educativ ori profesorii nu s-au implicat în viața grupului. În opinia noastră, o excursie încununată de succes este aceea în care elevii au trăit momente emoționante, au văzut locuri de neuitat, au dobîndit cunoștințe interesante ori folosite și au realizat ceva în plus pentru autodesăvîrșire.

Cu certitudine, nu orice profesor are curajul și competența de a organiza o excursie școlară, dar credința asupra schimbărilor pozitive pe care aceasta le poate determina în viața elevilor constituie un catalizator ce ne orientează pe calea dorită. Pe altarul unei excursii, profesorul-organizator jertfește pasiune, timp, energie, dar micul său sacrificiu face ca roadele pe care le culeg elevii pe parcursul cîtorva zile să fie mai bogate decît cele adunate în timpul unor nenumărate lecții.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Banister, P.; Burman, E.; Parker, I., *Observation. In Qualitative methods in Psychology, A Research Guide*, 17-33. Open University Press, Buckingham, 1995.
2. Dulamă, Maria Eliza, *Didactică geografică*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1996.
3. Giurcănescu, C.; Vodă, C., *Îndrumător metodic pentru organizarea activităților turistice cu elevii*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.
4. Soos Lenke, Năstase-Kovacs Maria, *Excursia – o experiență fundamentală de cunoaștere*, în *Didactica geografiei*, nr. 2, Cluj-Napoca, 1998.

Tatiana CARTALEANU

Atelierul de scriere: variațiuni

Dezvoltarea abilităților de scriere ale elevilor sau a competenței de exprimare scrisă este permanent în atenția profesorului, indiferent de disciplina pe care o predă. Nu numai învățarea limbilor, ci și a altor materii școlare reclamă producerea textului scris: eseuri, comentarii, texte argumentative, rezumate, referate etc. De aceea, proiectarea și organizarea unor lecții în cheia *atelierului de scriere* este recomandabilă pentru diferite discipline.

Descifrînd în acest context semnificația atelierului, am putea să spunem că atelierul are un proces tehnologic clar și un produs finit bine proiectat.

În cadrul atelierului de scriere procesul tehnologic va include pașii necesari pentru acumularea informației, organizarea textului propriu-zis, redactarea și perfectarea lui. Produsul finit proiectat va fi textul scris de elev.

Un atelier de scriere, ca parte a strategiei de dezvoltare a gîndirii critice, nu se axează pe reproducerea celor învățate, ci se realizează parcurgînd calea de la scrierea personală spre scrierea publică, cu aplicarea tehnicilor adecvate de *evocare*, de *realizare a sensului* și de *reflecție*. Posibilitățile combinării tehnicilor LSDGC pentru un atelier de scriere sînt numeroase. Demersul didactic însă nu trebuie să se axeze doar pe producerea textului, ci și pe lectură sau/și discuție. Vom prezenta în continuare o variantă de combinare a diferitelor tehnici, racordate la cercetarea unui text existent deja și cunoscut elevilor, care poate fi completat și perfecționat în continuare. Schematic, demersul didactic arată astfel:

- ✓ Profesorul selectează un text, pe care elevii îl vor citi și în care vor putea interveni ulterior. Se poate alege un text științific sau unul artistic, un eseu, dar vom renunța la texte literare clasice, precum și la cele poetice, căci orice intervenție ar fi catastrofală pentru ele.
- ✓ După o activitate adecvată de evocare, elevii citesc textul și își exprimă reacția, oral sau în scris.
- ✓ Elevii formulează diferite întrebări asupra textului, în conformitate cu tehnica *Interogarea multiprocesuală*¹, ca să avem certitudinea înțelegerii în profunzime a subiectului. Înțelegerea textului este necesară pentru

activitățile ulterioare, de aceea profesorul va organiza interogarea în echipe sau frontal, rezervînd timp pentru discutarea răspunsurilor la întrebări și pentru luarea de note.

✓ Urmează *Lectura împotrivă*² a textului, cu înregistrarea întrebărilor. Aici profesorul poate cere un număr de întrebări de la fiecare elev sau elevii vor examina în echipe cîte un fragment. Este important ca lectura împotrivă să aibă un caracter constructiv, iar răspunsurile să implice declanșarea imaginației.

✓ Prezentarea în fața tuturor a întrebărilor și detectarea celor mai interesante le va lăsa elevilor libertatea de a-și alege cîteva (2-3) la care vor să dea răspuns.

✓ Elevilor li se acordă timp ca să găsească locul potrivit pentru eventualul răspuns la fiecare întrebare și să formuleze textual acest răspuns. E bine ca răspunsurile să cadreze cu stilistica textului inițial.

Olga COSOVAN

- ✓ Pentru facilitare, profesorul va pune la dispoziția elevilor un exemplar de text, în care se vor marca toate intervențiile.
- ✓ Urmează lectura textului cu toate completările făcute. Un elev va citi textul autoricesc pînă la punctul unde se va da răspuns la prima dintre întrebările formulate de clasă. Apoi se va citi la fel bucata din textul de bază și completarea a doua și așa mai departe. Pe parcursul lecturii acestor completări, profesorul și elevii vor aprecia coerența lor cu textul de bază.
- ✓ La încheierea lecturii, se discută asupra calității fragmentelor scrise de elevi și se analizează textul finit. Este important ca elevii să țină seama de contextul în care se vor înscrie fragmentele produse, de specificul stilului individual al autorului.
- ✓ Pentru reflecție, este bine să se revină la obiceiurile unei țări, etnii, culturi și să se discute importanța lor, impactul asupra persoanelor străine.

Se dă textul:

UN OBICEI

Scena se petrece la Madrid. Este seară, trecut de ora 11. Bineînțeles, ora înaintată și dispariția zumzetului magazinelor nu face decît să pună și mai mult în evidență motocicletele care gonesc demențial cu țevile de eșapament interpretînd diabolice arii reverberate de ziduri sau cîntecele și chiotele grupurilor de tineri care bîntuie într-o veselă insomnie străzile și noaptea. Madridul nocturn este încă mai zgomotos, mai vuitor decît cel de zi, cu mașinile mai nestăpînite, turiștii mai neintimidați, restaurantele mai deschise. În acest cadru agitat și nepotolit, ici și colo, pe trotuare sau chiar în mijlocul străzii, înconjurati firesc de goana vehiculelor, oamenii, singuri sau perechi, stau și bat din palme. Privești, evident, ciudată, mai ales că, oricîtă perspicacitate ai avea, nu reușești să descoperi scena aplaudată de acești stranii spectatori. Sînt prea netulburați pentru a fi nebuni și prea mulți pentru a fi originali și atunci nu rămîine decît să te încapățînezi a descoperi ascunsul obiect al aplauzelor, spectacolul. Am cheltuit ore întregi în repetate nopți pentru a descoperi că el nu există. Există însă, mai spectaculos decît orice spectacol, straniul obicei: ca să intri după 11 noaptea într-o casă sau un hotel, să zicem, nu trebuie să suni - de altfel, nici nu există sonerii - trebuie să bați din palme.

Tot la două-trei străzi sau străduțe se află un paznic (serreno) înarmat cu o uriașă legătură de chei, ale tuturor caselor pe care le are în pază. La bătaia din palme, în mod ideal, paznicul răsare din pămînt și vine să-ți deschidă, în schimb unui bacșiș înfim, ușa. Dar ceea ce fusese cîndva o funcțională și fermecătoare practică medievală se transformă în năucitoarea capitală modernă într-o mereu repetată scenă beckettiană. Te întorci obosit după încheierea unei prelungite zile de muncă turistică (nu glumesc, puține munci mi se par mai obositoare decît fanatica sete de cunoaștere care te face să bați zeci de ore în șir străzile și muzeele, încercînd să nu pierzi, să nu uiți nimic), te întorci, deci, obosit spre hotelul găsit cu greu și plătit și mai cu greu, gîndindu-te cu jind la patul - chiar

mizerabil - care te așteaptă, găsești poarta închisă și începi, așa cum ai fost învățat, să bați din palme. Exercițiu fără urmări evidente. De altfel, descoperi pe alții, ceva mai jos sau ceva mai sus pe stradă, bătînd din palme și mai de mult. Minutele se fac sferturi de oră, palmele ți se roșesc, te simți din ce în ce mai furios, mai ridicol, începi să pactizezi cu cei asemenea ție, bați din palme tot mai tare, tot mai sacadat, dîndu-ți seama că în vacarmul nocturn numai o minune îl va face pe mult doritul serreno să-ți audă disperatul și desuetul mesaj. Minune care în cele din urmă se produce, atunci cînd nu mai sperai nimic, cînd avusesesi destul timp să te imaginezi dormind pe o bancă în parc, înconjurat de țevi furioase de eșapament și excentrice obiceiuri medievale.

Ana Blandiana

O evocare adecvată pentru a se lucra pe acest text ar putea fi construită pe prezentarea unor obiceiuri cunoscute. În dependență de vîrsta elevilor, de disciplina studiată și de obiectivele urmărite, elevii își vor aminti și vor descrie oral obiceiurile românești legate de comunicarea interpersonală, de vizite sau de intrare în casă. În caz de necesitate, profesorul îi va ajuta prin întrebări de tipul:

- Cum îți poți anunța venirea la ușa cuiva?
- Ce recomandă eticheta pentru asemenea situații?
- Vi s-a întîmplat să nu puteți intra în casa dvs.? De ce? Cum ați procedat?

Dacă atenția se va orienta spre obiceiurile altor popoare, s-ar putea propune o evocare cu secvențe din filme sau din texte cunoscute. De asemenea, s-ar putea recurge la scriere liberă/freewriting în baza unor proverbe potrivite, de tipul:

- Cîte bordeie, atîtea obiceiie.*
- Cine bate aceuia i se deschide.*
- Obiceiul slujește ca lege.*
- Cum îi țara și obiceiul.*

Urmează lectura eseului și interogarea multiprocesuală, care trebuie să verifice gradul de înțelegere a textului citit independent. De aceea, elevii vor răspunde la întrebările gata formulate de profesor sau le vor elabora ei înșiși, interogîndu-se reciproc.

Un posibil set de întrebări arată astfel:

- Întrebări literale
 - Unde are loc întîmplarea descrisă? Cînd (în ce perioadă a zilei)?
 - Există oare sonerii la casele din această localitate?
 - Cine are cheile asupra sa?
 - Cum este chemat paznicul?
 - Ce vechime are obiceiul?
- Întrebări de traducere
 - Ce înseamnă îmbinările: *gonesc demențial*, *țevi de eșapament*, *diabolice arii reverberate de ziduri*?
 - În ce constă obiceiul medieval?
 - Ce sunete se aud în Madridul nocturn?
 - Ce înseamnă serreno?

- Ce simte omul contemporan, nevoit să comunice în stil medieval?
 - Întrebări de interpretare
- De ce viața nocturnă a Madridului este atât de activă?
- Cum arată un paznic nocturn al imobilelor?
- De ce paznicul primește bacșiș?
- Cît timp poate dura așteptarea paznicului?
- De ce paznicul vine atât de greu?
 - Întrebări aplicative
- Cum s-ar rezolva problema cheilor în alte zone climaterice; la nord?
- Cum s-ar putea moderniza obiceiul?
- Cum s-ar schimba viața nocturnă a orașului în lipsa acestui obicei medieval?
- Cum ar prezenta acest obicei un băștinaș?
- Cum ar povesti aceeași istorie paznicul?
 - Întrebări analitice
- Cum ar apărea descrierea respectivului obicei într-un ghid turistic?
- Cine sînt emițătorul și receptorul în această situație de comunicare?
- Ce cod se utilizează?
- Pe ce canal se transmite mesajul?
- De ce comunicarea verbală este substituită prin comunicarea nonverbală?
 - Întrebări sintetice
- Ce situații similare de comunicare nonverbală ați atestat?
- Prin ce este medieval acest obicei?
- Ce calități trebuie să aibă un serreno adevărat?
- Ce vîrstă poate să aibă paznicul?
- Cum coexistă într-un oraș modern tehnica și obiceiul medieval?
 - Întrebări evaluative
- Ți-ar plăcea să locuiești într-un oraș cu asemenea tradiții?
- Ce ai face, dacă paznicul nu ar veni la aplauzele tale?
- Cum ți-ai moderniza funcția, dacă te-ai angaja serreno?

După ce se caută răspunsuri la întrebările date (la toate sau la unele), se recurge la lectura împotriva a textului. Sarcina fiecărui elev este să formuleze 2-3 întrebări, ce depășesc cadrul acestui text, utilizîndu-l ca bază pentru scriere.

De exemplu:

- Cum s-ar putea intitula textul? Cum se poate numi obiceiul?
- Ce an, anotimp, zi a săptămîinii este?
- Ce fel de oameni sînt? Cum arată ei?
- De ce naratorul nu a descoperit dintr-o dată esența obiceiului?
- Cu ce s-a ocupat naratorul toată ziua?
- De ce hotelul este găsit și plătit cu greu?

- Cum arată paznicul (ce vestimentație și accesorii are, ce fel de chei poartă)?
- Ce poate cumpăra paznicul cu bacșișul primit de la o persoană?
- În ce rezidă ridicolul situației?

Dacă elevii au la dispoziție cîte un exemplar de text, ei pot marca direct pe acesta locul unde vor include răspunsurile la întrebări. Acum textul arată astfel:

Cum s-ar putea intitula textul? Cum se poate numi obiceiul?

Scena se petrece la Madrid. *Ce an, anotimp, zi a săptămîinii este?* Este seară, trecut de ora 11. Bineînțeles, ora înaintată și dispariția zumzetului magazinelor nu face decît să pună și mai mult în evidență motocicletele care gonesc demential cu țevile de eșapament interpretînd diabolice arii reverberate de ziduri sau cîntecele și chioțele grupurilor de tineri care bîntuie într-o veselă insomnie străzile și noaptea. Madridul nocturn este încă mai zgomotos, mai vuitor decît cel de zi, cu mașinile mai nestăpînite, turiștii mai neintimidați, restaurantele mai deschise. În acest cadru agitat și nepotolit, ici și colo, pe trotuare sau chiar în mijlocul străzii, înconjurați firesc de goana vehiculelor, oamenii, singuri sau perechi, stau și bat din palme. *Ce fel de oameni sînt? Cum arată ei?* Priveliște, evident, ciudată, mai ales că, oricîtă perspicacitate ai avea, nu reușești să descoperi scena aplaudată de acești straniu spectatori. Sînt prea netulburați pentru a fi nebuni și prea mulți pentru a fi originali și atunci nu rămîne decît să te încapățînezi a descoperi ascunsul obiect al aplauzelor, spectacolul. Am cheltuit ore întregi în repetate nopți pentru a descoperi că el nu există. *De ce naratorul nu a descoperit dintr-o dată esența obiceiului?* Există însă, mai spectaculos decît orice spectacol, straniul obicei: ca să intri după 11 noaptea într-o casă sau un hotel, să zicem, nu trebuie să suni - de altfel, nici nu există sonerii - trebuie să bați din palme.

Tot la două-trei străzi sau străduțe se află un paznic (serreno) înarmat cu o uriașă legătură de chei, ale tuturor caselor pe care le are în pază. *Cum arată paznicul (ce vestimentație și accesorii are, ce fel de chei poartă)?* La bătaia din palme, în mod ideal, paznicul răsare din pămînt și vine să-ți deschidă, în schimbul unui bacșiș infim, ușa. *Ce poate cumpăra paznicul cu bacșișul primit de la o persoană?* Dar ceea ce fusese cîndva o funcțională și fermecătoare practică medievală se transformă în năucitoare capitală modernă într-o mereu repetată scenă beckettiană. Te întorci obosit după încheierea unei prelungite zile de muncă turistică *Cu ce s-a ocupat naratorul toată ziua?* (nu glumesc, puține munci mi se par mai obositoare decît fanatică sete de cunoaștere care te face să bați zeci de ore în șir străzile și muzeele, încercînd să nu pierzi, să nu uiți nimic), te întorci, deci, obosit spre hotelul găsit cu greu și plătit și mai cu greu *De ce hotelul este găsit și plătit cu greu?*, gîndindu-te cu jind la patul

- chiar mizerabil - care te așteaptă, găsești poarta închisă și începi, așa cum ai fost învățat, să bați din palme. Exercițiu fără urmări evidente. De altfel, descoperi pe alții, ceva mai jos sau ceva mai sus pe stradă, bătînd din palme și mai de mult. Minutele se fac sferturi de oră, palmele ți se roșesc, te simți din ce în ce mai furios, mai ridicol *În ce rezidă ridicolul situației?*, începi să pactizezi cu cei asemenea ție, bați din palme tot mai tare, tot mai sacadat, dîndu-ți seama că în vacarmul nocturn numai o minune îl va face pe mult doritul serreno să-ți audă disperatul și desuetul mesaj. Minune care în cele din urmă se produce, atunci cînd nu mai sperai nimic, cînd avusesseși destul timp să te imaginezi dormind pe o bancă în parc, înconjurat de țevi furioase de eșapament și excentrice obiceiuri medievale.

Dacă numărul de elevi este mai mare decît numărul intervențiilor, se poate recurge la tehnica *Gîndește - perechi - prezintă*³. Elevii vor discuta toate variantele și vor alege una sau vor formula un răspuns comun, pe care îl vor prezenta clasei întregi.

La expirarea timpului acordat pentru formularea răspunsurilor, se citește integral textul cu toate completările.

Pentru încheiere, este bine să se aprecieze calitatea fragmentelor incluse, coerența lor informativă și stilistică. Acum se cere înțelegerea profundă a textului de bază, încadrarea acțiunii în timp și spațiu, relevarea conexiunilor transdisciplinare și - nu în ultimul rînd - abilitatea producerii unui text încheiat.

Organizarea atelierului de scriere, ca strategie eficientă, trebuie proiectată în conformitate cu vîrsta elevilor și coordonată cu obiectivele de referință pentru clasa respectivă sau cu obiectivele generale ale disciplinei. De exemplu, pentru orice clasă de gimnaziu este valabil obiectivul general 3.3. ***Elevul va fi capabil să-și activeze și să-și dezvolte, în mod propriu, operațiile gîndirii creative.***⁴

Proiectarea unui atelier de scriere, în baza textului citat mai sus, încadrată în activități de evocare, de realizare a sensului și de reflecție, apare schematic astfel:

Evocare	Realizare a sensului	Reflecție
Discuție despre obiceiurile diferitelor popoare Scriere liberă Răspuns la întrebări Examinarea unui tablou (uși, porți zăvorîte, ziduri de cetate, colț de oraș medieval)	Interogarea multiprocesuală Lectura împotrivă Scriere imaginativă	Lectura textelor produse Aprecierea textelor/fragmentelor scrise Discuție privind importanța obiceiurilor într-o cultură

E ușor să se observe conexiunea între actele de comunicare orală, lectură și producerea textului scris. Ținem să remarcăm și faptul că asemenea ateliere de scriere trebuie proiectate pentru 2 ore academice consecutiv.

Abilitatea de a se încadra într-un atelier de scriere și de a produce textul solicitat, compatibil cu un alt text, este una foarte importantă pentru dezvoltarea personalității elevului. Antrenarea regulată a elevului în diferite ateliere de scriere îl va ajuta să depășească frica în fața foii albe.

Note:

¹ Grosu, Alvina, *Cum dezvoltăm gîndirea critică sau Interogarea multiprocesuală*, *Didactica Pro...*, nr.4, 2001, pag. 66-70.

² Cartaleanu, Tatiana, *Lectura împotrivă*, *Didactica Pro...*, nr.2, 2001, pag. 74-78.

³ Temple, C., Steele, J., Meredith, K., *Inițiere în metodologia Lectură și scriere pentru dezvoltarea gîndirii critice*, Chișinău, 2001, pag. 49-50.

⁴ *Curriculum de limba și literatura română*, Clasele V-IX, Iași, Dosoftei, 2000, pag.12.

Utilizarea te nicilor LSDGC: rezolvarea în lanț

În ultimii ani, am fost participantă fidelă la training-urile ***Lectură și scriere pentru dezvoltarea gîndirii critice***, organizate de formatorii Centrului Educațional PRO DIDACTICA pentru lectorii-metodiști de la Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”. În majoritate, tehnicile de predare-învățare au fost ilustrate prin subiecte legate de disciplinele umanistice. Fiind titular al cursului de metodică predării matematicii la clasele primare, mă frămînta gîndul cum ar putea fi adaptate aceste procedee atît de atractive pentru procesul de rezolvare a problemelor. Ca urmare, s-a

Ludmila
URSU

conturat o tehnică de învățare a strategiilor rezolutive algoritmice, pe care am numit-o *rezolvare în lanț* și care comportă elemente de brainwriting, revizuire circulară și brainstorming. Aplicăm cu succes tehnica respectivă la lecțiile de laborator cu studenții, în cadrul practicii pedagogice cu elevii claselor a II-a – a IV-a. Numeroși învățători ai școlilor și liceelor din Chișinău, convingși de eficiența acesteia, au studiat experiența noastră. Propunem în continuare descrierea tehnicii *rezolvarea în lanț*.

- **Forma organizațională de instruire:** învățarea prin cooperare în grupuri eterogene, preferabil din 4-6 elevi.
- **Condiții de desfășurare:** formarea deprinderilor de a rezolva probleme-tip (când rezolvatorii sînt capabili să recunoască tipul problemei, sînt familiarizați cu algoritmul rezolutiv și și-au format deja priceperile de aplicare a acestuia).
- **Mijloace didactice:** fișe cu cîte o problemă de tipul respectiv. Seturile de fișe pentru toate grupurile de elevi sînt aceleași. Pe fișă se prezintă textul problemei și se separă prin linii orizontale pașii algoritmului rezolutiv care urmează a fi aplicat în lanț. Dacă se consideră necesar, se propun sugestii sau întrebări pentru fiecare pas al algoritmului. Se poate solicita elevilor să formuleze ei înșiși asemenea sugestii sau întrebări.
- **Reguli de lucru:**
 - Sarcinile sînt realizate în scris, respectînd liniștea în clasă.
 - Fiecare elev, primind fișa, efectuează prima cerință: organizarea datelor problemei, înscriind schema în spațiul rezervat.
 - Are loc rotația fișelor în cadrul fiecărui grup: elevul nr. 1 transmite fișa elevului nr. 2, cel cu nr. 2 transmite fișa elevului nr. 3, ... ultimul elev din grup transmite fișa elevului nr. 1. Apoi se va trece la rezolvarea propriu-zisă. Copiii citesc noua problemă, revizuiesc lucrul colegului precedent. În caz de necesitate corectează și efectuează

1) $7 \times (71 + a) = 63$
Proba:

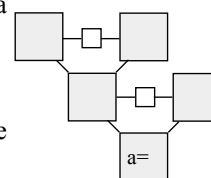
2) $(8 + a) \times 7 = 56$
Proba:

3) $54 : (a - 15) = 6$
Proba:

4) $(82 - a) : 8 = 6$
Proba:

Sarcini pentru etapa de postrezolvare (cîte una pentru fiecare grup):

- Înscrieți rezolvarea ecuației din fișa nr. 2 în schema: $\boxed{a} \leftrightarrow \boxed{} \leftrightarrow \boxed{}$.
- Compuneți o problemă după ecuația de pe fișa nr. 1. Rezolvați această problemă.
- Transformați ecuația de pe fișa nr. 4, punînd în partea dreaptă a acesteia o expresie numerică cu valoarea 6. Rezolvați ecuația obținută.
- Compuneți o ecuație analogică celei de pe fișa nr. 3. Rezolvați-o.
- Amintiți-vă toate regulile pe care le-ați folosit, rezolvînd ecuația de pe fișa nr. 1.
- Înscrieți rezolvarea ecuației din fișa nr. 3 în schema de mai jos, notînd în casetele libere numerele și semnele potrivite:

primul pas al algoritmului rezolutiv, înscriind operația (dacă se cere, formulînd și sugestia sau întrebarea respectivă) în următorul spațiu liber.

- Rotația fișelor continuă pînă cînd în ultimul spațiu liber de pe fișe se notează verificarea rezolvării și răspunsul problemei.

Se propune următoarea modalitate organizatorică de *evaluare* a activității: se solicită să ridice mîna elevii care au în față fișa nr. 1 (apoi nr. 2 etc.); unul dintre ei citește răspunsul obținut, ceilalți își exprimă acordul sau dezacordul. În cazul cînd sînt răspunsuri diferite, se discută frontal și se depistează greșelile.

- **Aprecieră și autoaprecieră în grup:** în fiecare grup se votează „veriga slabă” a lanțului. Elevul care a comis greșeli în rezolvare, a solicitat ajutorul colegilor sau a tărăgănat rotația fișelor (se admite autoaprecierea). Aceasta se poate realiza, cerînd fiecărui elev să scrie numele votat pe verso.
- **Organizarea activității recuperatorii pentru elevii cu însușita scăzută:** determinînd în grup elevul votat de majoritate drept „verigă slabă”, acesta primește fișele grupului său pentru a le revedea acasă și a rezolva cîteva sau toate problemele (după cum va solicita profesorul) în caiet.
- **Etapa de postrezolvare:** grupurile primesc cîte o fișă cu o sarcină creativă, care va fi abordată prin dezbateri. De această dată sarcinile pot să difere sau le putem oferi aceeași sarcină tuturor grupurilor. Soluția acceptată de comun acord se fixează pe fișă și apoi un elev numit de învățător sau delegat de grup o prezintă în fața colegilor.
- **Aprecieră activității grupurilor:** în funcție de gradul de respectare a regulilor de lucru, de nivelul organizării activității în grup, de corectitudinea, rapiditatea, acuratețea și eficiența rezolvării, învățătorul apreciază calitatea activității în grupuri.

Ex.1. Rezolvarea în lanț a ecuațiilor – metoda mesului invers (cl. II).

Setul de fișe pentru fiecare grup:

Ex. 2. Rezolvarea în lanț a problemelor de aflare a două numere, știind suma și raportul acestora (cl. III, tema Perimetrul dreptunghiului)

Fișele pentru rezolvare în lanț pot avea, de exemplu, una din formele de mai sus.

Nr.1 Perimetrul unui dreptunghi este 366 m. Lungimea lui este de două ori mai mare ca lățimea. Să se determine dimensiunile acestui dreptunghi.
<i>Organizez datele problemei:</i>
Rezolvare:
1) Determin semiperimetrul dreptunghiului:
2) Determin lățimea:
3) Determin lungimea:
Verificare:
Raspuns:

Nr.1 Perimetrul unui dreptunghi este 366 m. Lungimea lui este de două ori mai mare ca lățimea. Să se determine dimensiunile acestui dreptunghi.
<i>Organizez datele problemei:</i>
Rezolvare:
1) Aflu
2) Aflu
3) Aflu
Verificare:
Raspuns:

Setul de fișe pentru fiecare grup mai conține următoarele probleme:

Nr.2: Un dreptunghi, cu lățimea de trei ori mai mică decât lungimea, are perimetrul 528 m. Să se afle lungimea și lățimea acestui dreptunghi.

Nr. 3: Lungimea unui dreptunghi cu perimetrul 204 m este mai mare decât lățimea acestuia de cinci ori. Care sînt dimensiunile dreptunghiului?

Nr.4: Să se determine lungimea și lățimea unui dreptunghi cu perimetrul 640 m, dacă se știe că lățimea se cuprinde de patru ori în lungime.

Sarcini posibile pentru etapa de postrezolvare (aceleași pentru fiecare grup):

- Modificați condiția problemei din fișa nr.4 așa ca relația dintre lungime și lățime să fie exprimată prin una din expresiile comparative „cu ... m mai mare” sau „cu ... m mai mică”. Rezolvați problema obținută și comparați rezolvarea cu cea a problemei nr.4.
- Alcătuiți, cu datele și soluția problemei nr.1, o problemă în care să se afle perimetrul dreptunghiului. Rezolvați această problemă.
- Aflați latura pătratului cu același perimetru ca și cel al dreptunghiului din problema nr.2. Cum este ea față de lungimea și față de lățimea dreptunghiului?
- Notați în problema nr.3 prin P – perimetrul dreptunghiului, L – lungimea, l – lățimea, R – numărul care arată de câte ori L este mai mare ca l. Descoperiți formula literală pentru calcularea lungimii și a lățimii:

$$L = \dots\dots\dots; l = \dots\dots\dots$$

Ex. 3. Rezolvarea în lanț a problemelor prin metoda falsei ipoteze (cl. IV)

Nr.1 La lecția de educație fizică, pentru un joc, 36 de elevi ai unei clase au format 15 echipe a câte 2 și 3 elevi. Cîte echipe de fiecare fel au format elevii?
<i>Organizez datele problemei:</i>
Rezolvare:
1) Emit ipoteza: presupun că
2) Revizuiesc datele problemei:
3) Calculez greșeala:
4) Calculez pasul greșelii:
5) Determin cîte echipe de ... elevi au fost formate:
6) Determin cîte echipe de ... elevi au fost formate:
Verificare:
Răspuns:

Se constituie grupuri de 4 elevi (dacă permit condițiile, putem forma în acest caz grupuri de 7 sau 8 elevi). Fiecare primește cîte o fișă structurată cum se arată mai sus. Putem cere elevilor să formuleze independent sugestiile 1)–6).

Setul de fișe pentru fiecare grup mai conține următoarele probleme:

Nr.2: Pentru a cumpăra o imprimantă s-au plătit 1500 lei cu bancnote de 100 lei și 50 lei, în total 20 de bancnote. Cîte bancnote de fiecare fel au fost folosite la plată?

Nr.3: Pentru o plimbare cu vaporul s-au vîndut bilete la clasa I la prețul de 56 lei și la clasa a II-a la prețul de 36 lei, încasîndu-se în total suma de 4944 lei pentru 124 bilete. Cîte bilete de fiecare fel au fost vîndute?

Nr.4: Într-un bloc sînt apartamente cu trei camere și cu o singură cameră, 625 la număr. Se știe că în total în bloc sînt 875 camere. Cîte apartamente de fiecare fel sînt în bloc?

Sarcini posibile pentru etapa de postrezolvare:

- Rezolvați problema nr.2 emițînd o altă ipoteză și comparați rezolvările.
- Alcătuiți o problemă care să aibă aceleași date ca și problema nr.1, dar să povestească despre cumpărarea unor rechizite școlare. Rezolvați această problemă.
- Modificați datele problemei nr.4 pentru situația în care în bloc ar fi apartamente cu două sau cu trei camere. Rezolvați problema obținută.
- Formulați alte întrebări pentru problema nr.3 și răspundeți la ele.

Este eficientă rezolvarea în lanț și prin alte metode speciale: a comparației, a mersului invers, figurativă. Fișele pot fi concepute analogic celor din exemplul precedent.

Din experiență, putem afirma că succesul rezolvării în lanț depinde de respectarea condițiilor desfășurării și necesită efort organizatoric. Dar, odată însușite regulile de lucru, această tehnică se dovedește a fi extrem de eficientă și place mult elevilor.

Într-un timp restrîns se reușește rezolvarea a unui număr mare de probleme stereotipice, fără a fi resimțit efectul nociv (plictiseala, gîndirea șablonizată, scăderea atenției și a interesului etc.). Forma de organizare conferă activității rezolutive o alură de joc, ceea ce captivează elevii și sporește motivația pentru rezolvare. Votarea la final a „verigi slabe” îi activează pe elevi, făcîndu-i să participe cu mai multă pasiune. Prin diverse forme de evaluare sînt elucidate greșelile și este organizată activitatea recuperatorie pentru cei ce o necesită. Gama activităților de postrezolvare poate fi mai diversă ca de obicei, conferind valențe creative unei rezolvări algoritmice.

Propunem în continuare o grilă posibilă a obiectivelor cognitive care pot fi atinse prin rezolvarea în lanț.

Cunoaștere: **a distinge, a identifica, a recunoaște tipul problemei; a reaminti, a reține algoritmul rezolutiv; a enumera pașii algoritmului rezolutiv.**

Înțelegere: **a exprima de sine stătător sugestii la pașii rezolvării; a ilustra datele problemei printr-o schemă; a stabili dinamica rezolvării; a interpreta, a reorganiza rezolvarea prin alte metode, scheme etc. în cadrul activităților de postrezolvare; a explica judecata rezolutivă; a demonstra corectitudinea rezolvării; a extinde, a extrapola, a determina noi aspecte ale problemei în cadrul activităților de postrezolvare.**

Aplicare: **a alege algoritmul rezolutiv; a aplica, a utiliza, a se servi de algoritmul rezolutiv la problema concretă; a generaliza rezolvarea problemelor-tip într-un algoritm; a clasifica problemele și metodele de rezolvare; a structura procesul rezolutiv după schema dată.**

Analiză: **a distinge, a identifica, a recunoaște următorul pas al rezolvării; a analiza procesul rezolutiv; a compara tipuri de probleme și algoritmi rezolutivi;**

Sinteză/creație: **a scrie rezolvarea problemei; a compune, a modifica probleme în cadrul activităților de postrezolvare; a relata soluția găsită în grup.**

Evaluare: **a valida rezolvarea, efectuînd verificarea; a evalua rezolvarea realizată de colegi; a judeca, a aprecia, a argumenta calitatea lucrului colegilor.**

În afară de sfera cognitivă, rezolvarea în lanț realizează implicații în sfera comunicativă (formarea unei idei proprii în urma lucrului individual, independent; exprimarea scrisă și verbală a ideilor formate; abordarea critică a ideilor colegilor și a celor proprii; dezbaterea ideilor la nivel de grup; alegerea celei mai raționale soluții; expunerea sintetică a soluției adoptate în grup etc.) și socio-afectivă (formarea atitudinilor de colegialitate, prietenie, ajutor reciproc, empatie, de integrare în grup; formarea deprinderilor de a respecta normele activității în grup, de asumare a unor roluri etc.), favorizînd dezvoltarea spiritului de gîndire critică.

Veronica CRETU

Easy strategies for a successful ESL listening classroom

Active listening is a way of responding to spoken English in an interactive dialogue situation. The roles of the interlocutors are very clearly delineated. The speaker initiates and extends, while the active listener-partner focuses on what is being said and responds through reformulating.

- What does an active listener do?

The active listener:

- Listens closely to what the speaker says, attending to the meaning conveyed through both verbal and nonverbal languages;
- Responds non-judgmentally, in different words;

- Agrees or disagrees with the content or the speaker's views;
- Offers his/her opinion;
- Offers advice or suggestions.

What value does active listening offer for the language classroom?

- It allows, first of all, the skills of speaking and listening to develop with a keener focus: the speaker speaks, confident in the knowledge that the flow will be not interrupted by the interlocutor; the listener listens, waiting to make a reactive statement.
- It facilitates a more equitable and democratic classroom. By setting up the parameters of interaction in this modality, the teacher guarantees that everyone will receive equal opportunity to use the language.
- Active listening means REALLY listening to what your partner is saying.

It does happen when this "REALLY" listening to what your teacher/partner is saying is a very boring task. We can often hear students complaining about boring classes, listening to a teacher who is simply lecturing, reading or simply telling something very uninteresting. And we, teachers, should be very much aware about this. Because we don't teach only the language in itself, we have to develop some abilities in our students, so that they would never have difficulties in understanding and using the language.

Here are given some of the easiest strategies/activities that can make your ESL listening classroom interesting and successful.

❑ Jigsaw activities: putting the pieces together.

This activity is usually used with students to improve their reading, speaking, writing and, of course, listening skills.

First of all, the teacher divides the students by counting them from 1 to 3, and each member of the so-called "home-team" gets a part of a story, text, news (depending on the topic and the objective of the lesson). Next, the students from "home-teams" who have the same part, gather together in so-called "expert teams" to learn the same information, discuss and analyze it. After learning it, they return to the initial "home-teams", where they teach the information they learned. So, the student who was nr. 1 tells the 1st part, that one who was nr.2 tells the 2nd part and nr. 3 the 3rd. Finally, the group's knowledge of the whole is shown through using the information to do a task or answer questions.

This strategy makes everyone be responsible for learning and teaching their part. There is an interdependence, because students need their fellow group members tell them about the pieces they have not seen. And, of course, social skills are very important. Students have to be both: very good speakers, explaining their

parts so that others can understand, and good listeners, being sure to find out all the necessary information. This strategy works well with all levels.

❑ Tell me about you

This activity is for sure used by many English teachers. The teacher comes to the classroom with a short text/information about himself/herself, and reads it to the students. Students have to listen very carefully, because there is a table to fill in.

For example:

Childhood	
Family	
Education	
Future plans	
Interests	

So, while the teacher is reading or telling, students take notes and fill in the right box. The first time teacher reads very fast and then checks on how many students got the information. The second time the speed is slower, so that everyone can at least write something, and then again the checking follows.

Afterwards, the teacher can ask the students to work in pairs, each student is given 5 minutes to prepare a short information about himself/herself, and then share it with the classmate. It creates a very involving atmosphere and everyone has a chance both to listen and speak. This is a very good possibility for the teacher to see how many students comprehend what is been said.

Variations:

This activity can be used when practicing Simple Past Tense (because all the verbs in those small stories are used in the past)

It can be used during the first class in a school year, especially where there are some new students. It would serve as a bridge between old ones and new ones (if the teacher mixes students).

The content of the boxes can be changed, so, it's up to the teacher what text/story to pick for the students to listen to etc.

❑ Guided telling of a story

The teacher can bring any story, fairy-tale to the classroom. First of all, it's good to start from the title. Let everyone guess/predict what is the story going to be about, so that all students would be motivated to listen to the teacher.

Then the teacher starts retelling it, with a very good, interesting and appropriate to the situation intonation. Remember – the intonation and how you act are very important.

You retell the story till the very moment something happens in it, and you stop and let the students predict by answering some questions, for ex.:

What do you think happened next?

Where do you imagine they will go?

Why do you think so?

What makes you believe this?

If it were you the main character, what would you have done differently, why?

If no, why no, comment on your answer?

So, the teacher continues to tell the story till the end, stopping from time to time, using the questions from above, and making sure everyone understood the story. The questions used help the teacher to guide the whole activity.

It's a very good activity to stimulate listening within an English lesson and it works well with all levels.

Note. Choose the story carefully. It should be a narrative story with many events. Scientific texts aren't appropriate in this case.

❑ Card Story

Procedure:

- Put students into small groups of three to four students and hand out cards to each group (the cards should be different in all the groups).
- Direct the students to decide in a group the order of the cards, as they are small parts of one story.
- Have the groups present their stories to the others.
- While the group presents its story, the rest of the students are listening attentively and filling in, for ex. all the adjectives etc.

Adjectives	Nouns	Verbs
------------	-------	-------

- So, the students don't simply listen, but they have to be very attentive to everything.
- After group nr.1 tells the story, groups 2 and 3 have to write on big papers, together, as a group, the story using only the words from the boxes.
- Then groups take turns and present what they got (here the teacher and the classmates can see how carefully the others listened).
- Next, the others stories are done and presented in the same way.

This activity makes everyone aware of the fact that they have to listen, have something to contribute to the group with. It is one of the cooperative learning technique that can be easily changed and adopted to the existent needs.

❑ Detecting mistakes

The teacher tells a story or describes something the class knows, but with a number of deliberate mistakes. Listeners raise their hands when they hear something wrong.

This activity makes students feel free to correct, it encourages them, and makes them think that not only they do mistakes, but the teachers too. Before you start this, tell/pretend that you feel really bad, you'll try to do your best, but you still need their support. It works really well with all levels, especially with children.

❑ The Secret part

This is a very interesting activity that requires a TV

set and a video tape in the classroom.

Divide the group into 2 teams. One team (team nr.1) goes out for some 10 minutes, the other team (team nr.2) stays in the classroom. Team nr. 2 has to watch a short fragment of a movie, news, clip, etc., and then has to tell the 1st team what they have just seen on the screen. Everyone from the team tries to give as many details as possible, while the 1st team has to listen very attentively and put down some notes.

Afterwards, the 1st team is given the possibility to watch the same part and check on how well they've listened to their classmates, on one hand, and how well their classmates understood the information/video. Then they complete with some details/add in case something has been missing, discuss, analyze, make comments and watch the part once again, but together this time.

This is a kind of activity that involves everyone. Everyone has to keep an eye on what is being showed, so that they can at least say something. The classmates learn to listen to each other, thing that is very important at any stage and any age. And finally, watching a video within a lesson is so much fun for everyone.

Suggestions: The teacher can use this activity when practicing Past Continuous Tense: (for ex. The boy was riding the bicycle while his sister was playing with her friends), or it can be used with the Simple Past Tense (for ex. What did they do, where did they go, whom else did you see, why did they do so etc.). Finally, this activity can be used with any grammar or vocabulary topic.

❑ Interviewing

This activity is very much used by all English teachers. The teachers can use it by organizing all kinds of interviews.

Here is an example of a **Applying for a job.**

Divide the class into two teams (T.1- 5 students and T.2 – 5 students). The students from T.1 are given some jobs – for ex. Mary is a baker, John is a carpenter, Alina is a dentist etc. and all they have to apply for a job (each student is given 5 minutes). Team 2 is a group of experts or interviewers, which is pretending to be the staff from a definite company, (the company changes every time a different person applies for a job) and which is going ask a number of questions each person looking for a job. So, everyone should listen to the questions in order to be able to answer them.

Then the group change, so that everyone has a chance to listen and answer.

This activity might take a whole lesson, but it so much fun and so many students participate. It can be used when practicing Can/Can't, adjectives, S. Past, S. Present Tenses. It works very well with all levels.

Some other short listening activities

- Tell a joke, retell a well-known story, read a story from the book; or play a recording of a story. If the story is well-chosen, learners are likely to be

motivated to attend and understand in order to enjoy it.

- Sing a song yourself, or play a recording of one. Note, learners enjoy listening to the music very much. The students can be given some papers to fill in with the missing words from the song they listen to.
- Students perform actions, or draw pictures, in response to instructions they get from the teacher. So, in order to do smth, they have to listen very carefully to the directions.
- The teacher provides brief oral definition of a person, place, thing, action or whatever; the students listen and write down what they think it is.
- Students listen very attentively and take brief notes from a short lecture or talk.
- Students write a brief summary of the content of

the listening passage.

- A problem is described orally; students discuss how to deal with it, and/or write down a suggested solution.

Here is a box with the most commonly used listening activities. You may add a new activity every time you try a new one. Share them with your colleagues, try to use them as often as possible, and never stop only on them...

Interview Instructions
Loudspeaker announcements Radio news
Committee meeting shopping
Theatre show telephone chat
Lesson, lecture conversation, gossip
Watching television story-telling

Cambridge University Press 1996

Hope you find this information useful and practical.
Good luck!

Summary

Autorii noștri

Ținem să le mulțumim tuturor celor care au colaborat:

BĂLĂNUȚĂ Ala – învățătoare, s. Molești, județul Chișinău.

BOGDEA Dan – doctorand, redactor, revista *Didactica Pro...*

BOTEZATU Tatiana – director al Centrului Județean de Creație a Copiilor „Universul”, s. Zîrnești, jud. Cahul.

CARTALEANU Tatiana – doctor în filologie, conferențiar, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”, formator la Centrul Educațional PRO DIDACTICA.

CHICU Valentina – doctorandă, coordonator program „Învățare prin cooperare”, Centrul Educațional PRO DIDACTICA.

COJOCARU Tudor – viceministru, Ministerul Învățământului din Republica Moldova.

COSOVAN Olga – doctor în filologie, conferențiar, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”, formator la Centrul Educațional PRO DIDACTICA.

CREȚU Veronica – profesoară de limba engleză.

CRISTEA Nadia – redactor-șef al revistei *Didactica Pro...*

CUZNEȚOV Larisa – doctor în pedagogie, conferențiar universitar, director executiv al asociației obștești „Universul Familiei”.

DANII Radu – licențiat în drept.

DULAMĂ Eliza – doctor în științele educației, lector, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj.

GHILAȘ Ana – doctor în filologie, conferențiar, Universitatea de Stat din Moldova.

GORAȘ-POSTICĂ Viorica – doctor în pedagogie, coordonator program „Dezvoltare Curriculară”, Centrul Educațional PRO DIDACTICA.

GROZA Olga – director al Centrului de Creație a Copiilor Florești, jud. Soroca.

HANGANU Ion – coordonator program la Mica Academie de elevi dotați „Viitorul”.

LÎSENCO Serghei – profesor de istorie la Școala de Cultură Generală din Criuleni, grad didactic I, formator la Centrul Educațional PRO DIDACTICA.

MĂRGINEANU Ion – profesor la catedra de Economie și Relații Economice Internaționale, Universitatea Liberă Internațională din Moldova.

MOLDOVAN Iulia – director executiv al Centrului de Dezvoltare a Tineretului din Republica Moldova.

NICHIFOR Silvia – instructor la Societatea Independentă pentru Educație și Drepturile Omului.

NISTREANU Leontina – conducător al Cercului de jurnalism „Condeii Albaștri”, s. Zîrnești, jud. Cahul.

PARLICOV Eugenia – specialist principal la Ministerul Învățământului din Republica Moldova.

PETCU Viorica – profesoară de artă plastică, director adjunct pentru educație, Liceul “M. Kogălniceanu”, Chișinău, grad didactic II.

RUMLEANSCHI M. – director al Centrului Orașenesc al Tinerilor Naturaliști din Chișinău.

SEVOSTIANOV V. – director adjunct al Centrului Orașenesc al Tinerilor Naturaliști din Chișinău.

URSU Ludmila – doctor în pedagogie, lector superior, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”.

Așteptăm ca de obicei articolele dumneavoastră, care nu trebuie să depășească opt-zece pagini, dactilografiate la două rânduri.

Redacția nu recenzează și nu restituie materialele nepublicate.

Responsabilitatea pentru corectitudinea și veridicitatea conținutului materialelor prezentate revine semnatilor.

EVALUAREA CREATIVITĂȚII

O nouă carte din colecția metodică „Biblioteca Pro Didactica” a văzut lumina tiparului la sfârșitul anului 2001 (editura Epigrafi), propunând profesorilor de limba și literatura română un suport metodic util întru realizarea Curriculumului de liceu la această disciplină. Este vorba despre lucrarea *Receptarea și crearea operelor epice în școală*, semnată de Ion Iachim, laureat al Premiului de Stat în domeniul pedagogic.

Rod al unei munci asidue pe eșafodul pedagogic, cartea vădește încă o dată viziunea originală a profesorului - scriitor asupra anumitor probleme ale didacticii. Astfel, demersul întreprins pune în discuție, în principal, rolul creației în activitatea cadrului didactic și a elevului, precum și dezvoltarea creativității elevului la lecțiile de limba și literatura română. Ne exprimăm opțiunea pentru termenul „text epic” și nu „operă epică” în titlul lucrării, or se știe că există o deosebire între aceste două noțiuni, fapt ce ne determină să nu interpretăm orice text drept operă.

Structurată din Argument, trei capitole, Post-Scriptum, Bibliografie și note, cartea demonstrează, într-un fel, care sînt tehnicile și metodele „ce facilitează și stimulează actul de creație a elevilor în școală” (p.8), autorul urmărind astfel realizarea obiectivelor curriculare: formarea culturii literar-artistice a elevilor, precum și a unor competențe de muncă intelectuală. În adevăr, pe parcurs intrăm în laboratorul de creație al profesorului Ion Iachim, figura căruia o vedem aievea tronînd în mijlocul elevilor, el „ispitindu-i”, pentru a-i provoca la gîndire, la autoafirmare. O a doua dimensiune a lucrării o constituie, credem, aspectele metodologice expuse direct de autor sau extrase de cititorul însuși la lectura exemplarelor propuse din creația elevilor. Astfel cartea îl prezintă pe Ion Iachim în dublu sens: de profesor și de metodist. În capitolul 1, intitulat *Teorie și practică în predarea și evaluarea operelor epice în școală*, el pornește de la relevarea unor trăsături specifice gîndirii mitice, insistînd asupra necesității de a cunoaște tipurile de gîndire a copilului la anumite vârste, pentru a-l ajuta să cunoască lumea și să se cunoască mai bine pe sine (a se vedea pp. 11-12; 14). Autorul vine cu exemple concrete din creațiile discipolilor săi, comentariile caracterizîndu-l pe profesorul și scriitorul Ion Iachim. Argumentăm prin următoarele: „Pînă în acest moment elevul a realizat o compunere, mai mult sau mai puțin corectă, dar prin nimic surprinzătoare (subl.n.-A.Gh.). **Ineditul, artisticul vine într-un mod neașteptat de simplu (urmează exemplul). (...) Fantezia l-a propulsat pe autor spre o invenție artistică, adică spre o mică operă literară. Și lucrul acesta s-a întîmplat cînd elevul a rupt sistemul gîndirii obișnuite. El a făcut-o intuitiv**” (pp.15-16).

Insistînd asupra evaluării formative, autorul amintește că „obiectivul înseamnă mutația, schimbarea, transformarea și capacitatea pe care dorim să o înlăturăm, să o dezvoltăm prin acțiune educativă” (p.17). În acest context, cititorului i se propun teste și itemi de creativitate din laboratorul autorului, nu înainte însă de a prezenta situația la zi a mediului de evaluare în republică. Orientînd profesorii spre anumite lucrări metodice și spre manuale

accesibile, actuale pentru elev și profesor, I.Iachim aduce exemple de itemi în măsură să dezvolte creativitatea: completarea fragmentelor propuse cu anumii tropi; introducerea unor moduri de expunere în textele analizate; reconstituirea începutului sau finalului textului narativ. Nu lipsește nici atitudinea directă, categorică a profesorului I.Iachim: „Nu punem la îndoială necesitatea anumitor bareme, de care se conduc profesorii la aprecierea lucrărilor elevilor. Să nu uităm totodată că francezul Fr.Barrême a fost matematician și calcularea pe puncte a virtuților unei lucrări este mult mai potrivită matematicii, dacă vrei performanțelor sportive. O bucată literară se pretează mai anevoios unor norme rigide. E ca și cum ai încerca să inventezi o scară de evaluare a misterelor unei flori: pentru tulpină - 1 p., pentru sepale - 2 p., pentru petale - 3 p., pentru parfum - 5p.” (p.24), spune autorul, încheind paragraful și incitînd la discuție.

În calitate de metodist, I.Iachim pledează pentru autoritatea epistemică și cea deontică a profesorului literat, îmbinate cu o conștiință receptoare a acestuia.

Ni s-a creat impresia că subiectul referitor la mit și gîndire mitică a fost doar nominalizat, a provocat doar cititorul-profesor și că acestui aspect i s-ar putea acorda un spațiu mai mare.

Capitolul 2 - *Jocul imitativ și formarea capacităților de receptare și elaborare a operelor epice de către elevi* - include, mai întîi, opiniile specialiștilor privind această metodă de predare/învățare (A.de Peretti, P.Claudel, J.Dewey), urmate apoi de argumentele lui I.Iachim prin jocul de rol. Astfel, întru realizarea obiectivelor ELA prin joc, autorul recomandă itemi obiectivi de creativitate: alegerea unui cuvînt adecvat din șirul de cuvinte propus, compunerea cu caracter epistolar scrisă din numele unui personaj; interviul scriitorului; mașina timpului; rolul de profesor.

Referindu-se la compunerea cu caracter epistolar scrisă din numele unui personaj, profesorul afirmă că „scrierile de acest fel îl pun pe elev să exerseze în formarea stilului artistic, îl fac să cerceteze mai cu atenție opera, îi dezvoltă fantezia, imaginația, îl pun să aștepte soluții pentru situații mai puțin obișnuite, îl modelează, în mare măsură, ca personalitate” (p.47). Vom menționa, de asemenea, eficacitatea interviului pe care îl iau elevii de la scriitor sau rolul de profesor, care necesită o bună pregătire. În acest sens, obiectivele de evaluare stabilesc gradul de cunoaștere a materialului literar și a celui teoretic.

În capitolul 3, intitulat *Compunerea școlară ca act de creativitate*, se insistă asupra compunerii pe temă literară, compunerii-descriere sau narațiune. Un comentariu literar „dezvoltă imaginația reproductivă, imaginația asociativă și imaginația creatoare a elevului” și de aceea, demersul didactic - îl îndeamnă autorul pe colegii săi - trebuie să fie centrat pe elevi, pe relevarea „prospețimii frazelor, (...) profunzimii ideilor”. Se întreprinde deosebirea, plauzibilă se pare, dintre comentariu și analiză literară, urmata fiind această deosebire de exemple concrete.

Menționăm, de asemenea, aspectele metodice ale problemei, invocînd drept concludentă, în acest sens, ideea că „trecerea de la compunerea obișnuită la povestire (subl.n.-A.Gh.) nu este în nici un caz o schimbare de ordin cantitativ, ci una de ordin calitativ (...) personajele bine conturate, subiecte ingenioase, dialog viu, natural etc.; dar vom zăbovi la esențe: adevărată povestire înseamnă o mică descoperire artistică... crea ce nu se înlătură în compunerea obișnuită (...) **Ineditul și surpriza**” (p.81) se cere de la o povestire.

Profesorul I.Iachim își încheie demersul prin a propune colegiilor de breaslă anumite aspecte metodice privind dezvoltarea creativității elevilor în cadrul orelor facultative sau al cercurilor literare. Săptămîni încă o dată această apariție editorială, propunîndu-i autorului să revină la subiectele literaturii și mit, literatura și filozofie.

STIMAȚI CITITORI!

Următorul număr al revistei (nr.13-14 - număr dublu) va avea tema:
"Reforma curriculară: realizări și probleme".

